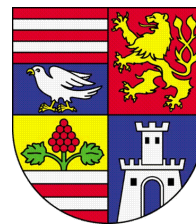

Košický samosprávny kraj

Stratégia rozvoja vidieka v mikroregiónoch Borolo a Koromľa

Jún 2009

KOŠICKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ

Nám. Maratónu mieru 1, Košice

Názov: **Stratégia rozvoja vidieka v mikroregiónoch
Borolo a Koromľa**

Spracovateľ: PaedDr. Mária Zolovčíková, Odbor regionálneho rozvoja Ú KSK, pracovisko Michalovce

Odborní konzultanti: Ing. Ján Petro, predseda PD Vinohrady Choňkovce

Ing. Pavol Fečík, predseda RD Koromľa

Ing. Jozef Hreňko, riaditeľ OZ Sobrance, Lesy SR, š.p.

Ing. Igor Nemec, referent ťažobnej činnosti, OZ Sobrance, Lesy SR, š.p.

Grafická spolupráca: Ing. Lucia Byšická, Odbor územného plánovania Ú KSK

JUDr. Zdenko Trebuľa
Predseda Košického samosprávneho kraja

Obsah:

Úvod.....	5
Vymedzenie územia.....	6
Analytická časť	9
1.1. Životné prostredie	9
1.1.1. Stav životného prostredia.....	9
1.1.2. Ochrana prírody a krajiny	10
1.1.3. Vodné plochy a vodné toky	14
1.1.4. Prírodné zdroje.....	15
1.1.5. Odpadové hospodárstvo	15
1.2. Osídlenie a výstavba	16
1.2.1. Osídlenie a výstavba	16
1.2.2. Súčasný stav územnoplánovacej dokumentácie.....	19
1.3. Technická infraštruktúra	19
1.4. Ľudské zdroje.....	20
1.4.1. Nezamestnanosť a vzdelanostná a veková štruktúra nezamestnaných.....	26
1.5. Ekonomika vidieka	31
1.6. Poľnohospodárstvo	33
1.6.1. Živočíšna výroba	34
1.6.2. Vinohradníctvo a produkcia vína	35
1.7. Lesné hospodárstvo.....	35
1.7.1. Lesy	35
1.7.2. Vlastníctvo a spravovanie lesov vymedzeného územia	36
1.7.3. Zhodnocovanie lesnej produkcie.....	38
1.8. Vidiecky turizmus	38
1.8.1. Vínná turistika	41
1.9. Obnoviteľné zdroje energie	42
1.9.1. Biomasa	42
1.9.2. Slniečna energia	42
1.9.3. Bioplyn	42
Strategická časť	43
2. SWOT analýzy podľa jednotlivých sektorov	43
3. Vízia rozvoja územia mikroregiónov Borolo a Koromľa.....	48
4. Ciele rozvoja vidieka MR Borolo a Koromľa	49
4.1. Problémy a príležitosti	49
4.2. Hlavné princípy rozvoja územia MR Borolo a Koromľa	49
4.3. Strategické ciele tematických oblastí	50
5. Stanovenie špecifických cieľov a opatrení Stratégie rozvoja vidieka.....	50
5.1. Životné prostredie	54
Špecifický cieľ 1: Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny	54
Špecifický cieľ 2: Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v mikroregióne	56
Špecifický cieľ 3: Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry.....	57
5.2. Osídlenie a výstavba	60
Špecifický cieľ 1: Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia.....	60
Špecifický cieľ 2: Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore.....	61

5.3.	Ľudské zdroje.....	64
	Špecifický cieľ 1: Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov v MR Borolo s Koromľou.....	64
	Špecifický cieľ 2: Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily v MR Borolo a Koromľa.....	68
	Špecifický cieľ 3: Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik.....	70
5.4.	Ekonomika vidieka.....	73
	Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti.....	73
	Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku.....	76
5.4.1.	Poľnohospodárstvo.....	80
	Špecifický cieľ 1: Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva MR Borolo a Koromľa.....	80
	Špecifický cieľ 2: Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva MR Borolo a Koromľa.....	82
	Špecifický cieľ 3: Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva.....	84
5.4.2.	Lesné hospodárstvo.....	87
	Špecifický cieľ 1: Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora.....	87
	Špecifický cieľ 2: Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy.....	90
5.4.3.	Vidiecky turizmus.....	94
	Špecifický cieľ 1: Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov.....	94
	Špecifický cieľ 2: Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu.....	97
5.4.4.	Obnoviteľné zdroje energie.....	100
	Špecifický cieľ 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK.....	100
	Špecifický cieľ 2: Využitie slnečnej energie a bioplynu.....	101
6.	Návrh systému implementácie Stratégie rozvoja vidieka MR Borolo a Koromľa.....	103
7.	Zásobník projektov.....	106
	Použitá literatúra a informačné zdroje.....	111

Úvod

Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja je základný strategický dokument, ktorý bol schválený Zastupiteľstvom KSK uznesením č. 329/2007 na zasadnutí Zastupiteľstva KSK konanom dňa 20.10.2007. Na jej vypracovanie získal kraj finančné prostriedky z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Základná infraštruktúra opatrenie 3.3 – Budovanie a rozvoj inštitucionálnej infraštruktúry v oblasti regionálnej politiky, aktivita A – Tvorba strategických dokumentov regionálneho a územného rozvoja. Spracovateľ SRV KSK – slovensko-holandská medzinárodná konzultačná spoločnosť VVMZ - vzišiel z verejnej súťaže. Projekt sa realizoval 18 mesiacov (1.4.2006 - 30.9.2007).

Cieľom Stratégie rozvoja vidieka KSK bolo stanovenie strategických smerov rozvoja vidieka Košického kraja s dôrazom na zlepšenie úrovne života vidieckeho obyvateľstva skvalitnením sociálno-ekonomických podmienok regiónu.

Výsledný dokument obsahuje aj návrh mechanizmu implementácie vo vidieckych oblastiach Košického samosprávneho kraja, ktorý má byť **založený na princípe integrovaného rozvoja vidieka a opierajúci sa o verejno-súkromné partnerstvá.**

Vypracovanú Stratégiu rozvoja vidieka KSK je však potrebné podrobnejšie rozpracovať pre menšie územné celky, ktoré predstavujú mikroregióny, resp. viacero mikroregiónov z určitého subregiónu KSK, pričom sa postupuje podľa metodiky použitej pri vypracovaní Stratégie rozvoja vidieka KSK. Na základe vypracovaného územného priemetu uvedeného strategického dokumentu bude možné **vytvoriť predpoklady na identifikovanie rozvojových príležitostí ako východísk pre vypracovanie konkrétnych projektov s cieľom postupného eliminovania ekonomických, sociálnych a environmentálnych problémov na vidieku.**

Okres Sobrance je najvýchodnejším a zároveň najmenším okresom KSK. Je ho rozloha je 538,2 km², patrí doň 47 obcí a k 31.12.2007 tu žilo 23 183 obcí. Zhruba polovicu územia okresu vypĺňa Východoslovenská nížina (juhozápadná časť) a severovýchodná časť je hornatá. Geografické situovanie obcí výrazne vplýva na ich celkový charakter spoločensko-ekonomického prostredia. Prejavilo sa to aj pri kreovaní mikroregionálnych združení, ktoré v okrese postupne vznikali.

Predkladaná Stratégia rozvoja vidieka je vypracovaná pre dva mikroregióny okresu Sobrance: Združenie obcí mikroregiónu Borolo (zaregistrované na KÚ Košice v roku 2003) a MR Koromľa a okolie zaregistrovaný pod názvom Združenie pre rozvoj turizmu v mikroregióne Koromľa a okolie v roku 2000 (ďalej len MR Koromľa)

Na vypracovaní spoločnej stratégie sa dohodli predsedovia uvedených mikroregiónov a pracovníčka Odboru regionálneho rozvoja Ú KSK, ktorá je spracovateľkou materiálu.

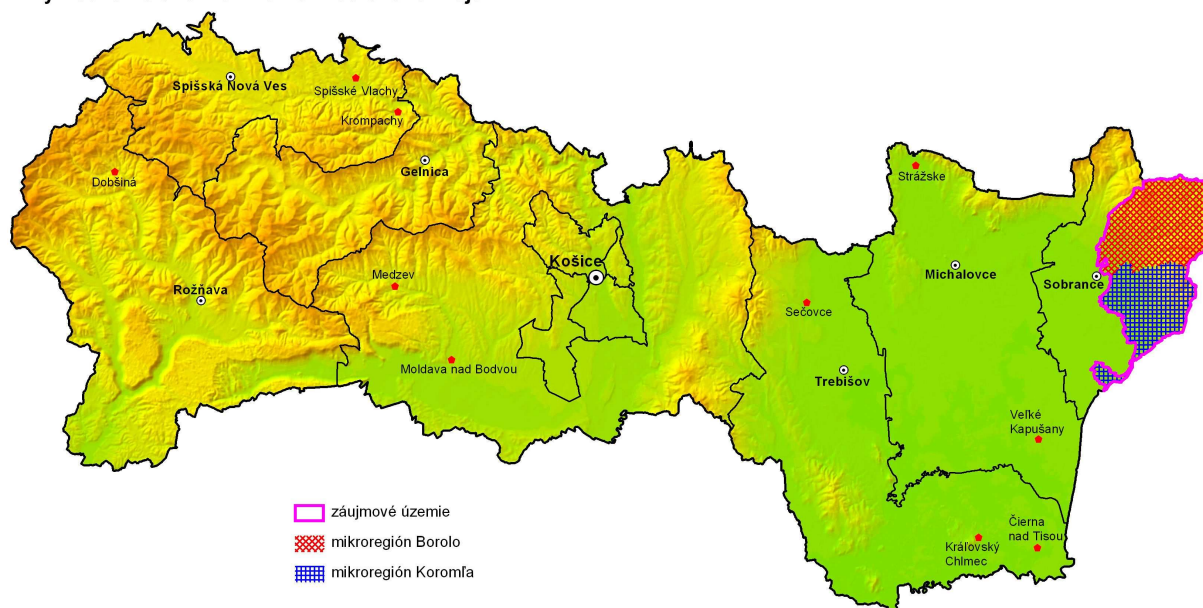
Hlavným dôvodom na vypracovanie spoločnej stratégie sú spoločné charakteristiky území:

- v prevažnej väčšine ide o horské a podhorské obce s menším počtom obyvateľov
- spoločné sociálne problémy
- spoločné ekonomické problémy
- spoločné demografické problémy
- potenciál pre rozvoj turizmu vo vidieckom prostredí
- predpoklady pre spoločné rozvojové projekty

Vymedzenie územia:

Územie, pre ktoré je vypracovaná táto stratégia, vymedzujú dva mikroregióny v okrese Sobrance – Borolo a Koromľa. Tieto susedné mikroregióny združujú v prevažnej miere horské a podhorské obce okresu, z ktorých sú viaceré okrajovými obcami (Inovce, Ruská Bystrá, Kolibabovce, Husák, Petrovce, Hlivišťa). Hranice katastrov viacerých obcí tvoria medzištátnu slovensko–ukrajinskú hranicu. Terénna a výšková členitosť vymedzeného územia je rozsiahla – od nížinného charakteru (obce Záhor, Krčava, Orechová) po horské oblasti, pričom najvyšším bodom je vrch Popriečny nachádzajúci sa na slovensko-ukrajinskej hranici s nadmorskou výškou 1024,5 m.

Mikroregióny Borolo a Koromľa
Vymedzenie územia v rámci Košického kraja

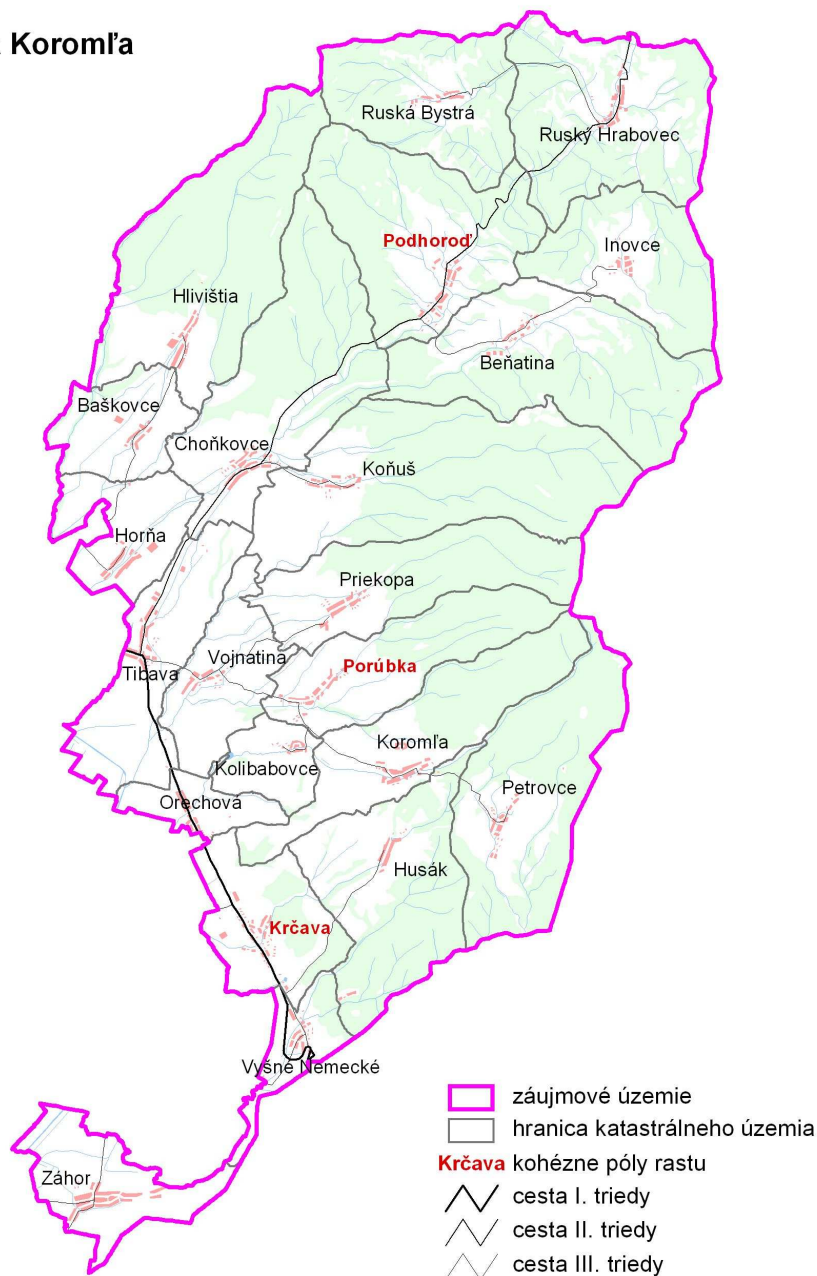
MR Borolo (10 obcí): Inovce, Beňatina, Ruský Hrabovec, Ruská Bystrá, Podhorod', Choňkovce, Koňuš, Baškovce, Hlivišťa, Horňa

MR Koromľa (12 obcí): Petrovce, Koromľa, Priekopa, Porúbka, Kolibabovce, Vojnatina, Tibava, Husák, Krčava, Vyšné Nemecké, Záhor, Orechová

Polovica obcí (11) sa nachádza v pohraničnom pásme s Ukrajinou, z toho z mikroregiónu Borolo sa dotýkajú spoločnej slovensko–ukrajinskej hranice katastre 4 obcí (Ruský Hrabovec, Inovce, Beňatina, Koňuš) a z mikroregiónu Koromľa 7 obcí (Priekopa, Porúbka, Koromľa, Petrovce, Husák, Vyšné Nemecké a Záhor). V prípade katastra obce Porúbka ide o veľmi malý úsek - 148,28 metrov, najdlhšiu spoločnú hranicu má obec Petrovce. Ostatné obce sú takisto v pásme Schengenského priestoru, čo sa prenáša aj do reálneho života obcí. Celé územie je viac sledované pohraničnou strážou a cudzineckou políciou, obce sú monitorované kamerovým systémom.

Takmer polovicu územia (49%) pokrývajú lesy.

Mikroregióny Borolo a Koromľa Vymedzenie územia

Základné údaje o mikroregiónoch Borolo a Koromľa:

Počet obcí: 22

Najväčšia a najmenšia obec: Záhó (687 obyvateľov) – Ruská Bystrá (130 obyvateľov)

Počet obcí nad 500 obyvateľov: 4 (Záhó, Choňkovce, Tibava a Koromľa)

Počet obcí nad 400 obyvateľov: 2 (Krchava a Porúbka)

Počet obcí nad 300 obyvateľov: 5 (Hľivštia, Horňa, Koňuš, Podhorod' a Ruský Hrabovec)

Počet obcí nad 200 obyvateľov: 8 (Baškovce, Beňatina, Inovce, Kolibabovce, Orechová, Petrovce, Priekopa, Ruská Bystrá, Vojnatina, Vyšné Nemecké)

Počet obcí pod 200 obyvateľov: 3 (Husák, Kolibabovce, Ruská Bystrá)

Kohézne póly: 3 – Krchava, Podhorod', Porúbka

Počet obyvateľov: 7 507

Rozloha územia: 26 283 ha (262,83 km²)

Hustota obyvateľov na km²: 29

Podrobnejšie údaje o jednotlivých obciach MR Borolo a Koromľa sú uvedené v prehľadnej tabuľke. Okrem rozlohy katastra, počtu obyvateľov a hustoty obyvateľstva na 1 km² uvádzame aj počet obývaných a neobývaných domov. Tento ukazovateľ je signifikantný zo sociologického a ekonomického hľadiska: poukazuje na aktuálny stav života a životných podmienok v tej - ktorej obci. Podrobnejšie sa tejto problematike venujeme v kapitole 1.2. Osídlenie a výstavba.

Najväčšie katastre majú podhorské obce, ktoré sa vo väčšine prípadov nachádzajú v nadmorskej výške od 200 do 485 metrov nad morom. Najväčší kataster má obec Koňuš (2 324 ha), najmenší obec Orechová (339 ha).

Počtom obyvateľov sa takmer všetky obce radia k menším, ani jeden z troch kohéznych pólov rastu nemá nad 500 obyvateľov, obec Podhorod' dokonca nepresahuje ani 400 obyvateľov.

Obce MR Borolo a Koromľa – základné údaje:

	obec	rozloha katastra /ha	počet obyvateľov / r.2007	hustota obyvateľstva/ km2	počet obývaných domov*	počet neobývaných domov*	Nadm. Výška
1	Baškovce	621	265	43	95	20	172
2	Beňatina	1864	225	12	82	14	406
3	Hlivišťa	2021	390	19	107	23	265
4	Horňa	673	386	57	107	25	141
5	Husák	1395	168	12	64	25	217
6	Choňkovce	1832	615	34	182	46	200
7	Inovce	1059	225	21	65	24	485
8	Kolibabovce	382	185	48	51	12	174
9	Koňuš	2324	354	15	110	31	270
10	Koromľa	1304	504	39	127	32	275
11	Krčava	873	427	49	107	33	129
12	Orechová	339	250	74	74	15	123
13	Petrovce	1648	229	14	91	7	279
14	Podhorod'	1661	400	24	116	35	345
15	Porúbka	1076	460	43	126	34	172
16	Priekopa	1266	293	23	85	22	280
17	Ruská Bystrá	1195	124	10	48	11	418
18	Ruský Hrabovec	1682	345	21	114	25	274
19	Tibava	1065	518	49	155	34	130
20	Vojnatina	768	227	30	78	23	128
21	Vyšné Nemecké	463	236	51	75	25	132
22	Záhor	772	681	88	194	47	109
	spolu	26283	7507	35	2253	563	233

*stav v r. 2001

Zdroj: ŠÚ SR

ANALYTICKÁ ČASŤ

1.1 Životné prostredie

Vymedzené územie sa nachádza v severovýchodnej a východnej časti KSK. Väčšina obcí sa nachádza v horskom prostredí Vihorlatu a Popriečneho, ktoré je z pohľadu Košického kraja územím s najčistejším ovzduším.

1.1.1. Stav životného prostredia

Kvalita životného prostredia vo vymedzenom území:

Podľa Environmentálnej regionalizácie KSK z roku 2005 má viac ako polovica obcí mikroregiónov Borolo a Koromľa veľmi kvalitné, resp. kvalitné životné prostredie s výrazne stabilným územím (6 obcí) a stabilným územím (6 obcí). Z pohľadu mikroregiónov má kvalitnejšie životné prostredie mikroregión Borolo, keď z desiatich obcí je až osem v skupine obcí s vysokým stupňom ekologickej stability.

Zastúpenie obcí v jednotlivých stupňoch ekologickej stability územia:

Výrazne stabilné územia:

Ruská Bystrá
Hlivištia
Inovce
Beňatina
Koňuš
Priekopa

Stabilné územie:

Ruský Hrabovec
Podhorod'
Choňkovce
Porúbka
Petrovce
Husák

Stredne stabilné územie:

Koromľa
Krčava

Málo stabilné územie:

Vyšné Nemecké
Záhor
Orechová
Kolibabovce
Vojnatina
Tibava
Horňa
Baškovce

1.1.2. Ochrana prírody a krajiny

Sledované územie mikroregiónov Borolo a Koromľa zasahuje do geomorfologického celku Vihorlatské vrchy, ktorý sa skladá z troch podcelkov – Humenské vrchy, Vihorlat a Popriečny. Deliacou líniou medzi Vihorlatom a Popriečnym je cesta č. 566 Sobrance – Ubl'a – Ruská Volová. Väčšina obcí teda spadá do geomorfologického celku Popriečny, katastre obcí Hlivišťa, Baškovce, Ruská Bystrá do geomorfologického celku Vihorlat. Katastre troch obcí – Choňkovce, Podhorod' a Ruský Hrabovec zasahujú časťou do Vihorlatu a časťou do Popriečneho. Obce Horňa, Tibava, Vojnatina, Kolibabovce, Orechová svojimi katastrami zasahujú do Východoslovenskej pahorkatiny, obce Záhor sa nachádza na Východoslovenskej nížine.

Najvyšším bodom vymedzeného územia je Popriečny vrch, nachádzajúci sa na slovensko-ukrajinskej hranici v nadmorskej výške 1024,5 m (v základnej mape SR č. 38-24-11 z r. 1985 je uvedených 994,5 m). Na uvedenom území sa v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny nachádzajú maloplošné chránené územia – prírodné rezervácie a prírodné pamiatky, ktoré **sú v zákone charakterizované nasledovne:**

Maloplošné chránené územia:

Medzi maloplošné chránené územia patria chránené areály (CHA), prírodné rezervácie (PR), národné prírodné rezervácie (NPR), prírodné pamiatky (PP), národné prírodné pamiatky (NPP), chránené krajinné prvky (CHKP).

Prírodná rezervácia (PR) a národná prírodná rezervácia (NPR) – lokalita, spravidla s výmerou do 1 000 ha, ktorá predstavuje pôvodné alebo ľudskou činnosťou málo pozmenené biotopy európskeho alebo národného významu alebo biotopy druhov európskeho alebo národného významu.

Národná prírodná rezervácia predstavuje spravidla nadregionálne biocentrum, ktoré je súčasťou najvýznamnejšieho prírodného dedičstva štátu.

Na území PR a NPR platí 4. alebo 5. stupeň ochrany.

(§ 22 zák. č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny)

Prírodná pamiatka (PP):

Prírodná pamiatka je bodový, líniový alebo iný maloplošný ekosystém, jeho zložky alebo prvky, má výmeru do 50 ha, ktorý má vedecký, kultúrny, ekologický, estetický alebo krajinný význam.

Na území prírodnej pamiatky platí 4. alebo 5. stupeň ochrany

(§ 23 zák. č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny)

Sú to najmä odkryvy, skalné útvary, kamenné moria, rokliny, piesočné duny, časti vodných tokov, pramene, ponory alebo jazerá.

Okrem toho sú časti katastrov 4 obcí (Hlivišťa, Choňkovce, Podhorod' a Ruská Bystrá) súčasťou CHKO Vihorlat

Celkove sú vo vymedzenom území 2 prírodné rezervácie a 2 prírodné pamiatky

Prírodná rezervácia Drieň

Výmera: 112 500 m²

Rok vyhlásenia: 1993

Poloha: Hlivišťa

V PR je pozoruhodný výskyt ojedinelých lesných a lesostepných spoločenstiev na skalnatom podloží v rámci celých Vihorlatských vrchov, ojedinelé sa tu vyskytujú spoločenstvá drieňových a bukových dúbav. Na výhrevných vypuklých svahoch sú husté porasty chráneného drieňa, v zime sa v lokalite sústreďuje poľovná zver.

Prírodná rezervácia Lysá

Výmera: 39 500 m²

Rok vyhlásenia: 1993

Poloha: obce Podhorod', Choňkovce

PR je pozoruhodná izolovaným výskytom duba mnohoplochého a drieňa a veľmi vzácnymi xerothermnými lesnými a lesostepnými spoločenstvami na strmých svahoch. Hojný je tu výskyt ohrozenej kamienky modropurpurovej, ojedinelý v celej CHKO Vihorlat je kosatec trávolistý.

Prírodná pamiatka Podhorod'ský hradný vrch

Výmera: 20 303 m²

Rok vyhlásenia: r. 1986

Poloha: obec Podhorod'

PP je vyhlásená na ochranu morfológicky výrazného bradla s vápnomilnou vegetáciou s hradnou zrúcaninou, dôležitých z vedecko-výskumného, náučného a kultúrno-výchovného hľadiska.

Prírodná pamiatka Beňatinský travertín

Výmera: 2 400 m²

Rok vyhlásenia: r. 1989

Poloha: obec Beňatina

PP je zriadená na ochranu geologického odkryvu, ktorý predstavuje profil najvýchodnejšie položeného travertínu na Slovensku s recentnou tvorbou travertínu. Lokalita je známa aj výskytom skamenených zvyškov malakofauny (mäkkýšov) v Beskydskom predhorí v Uhliarskej pahorkatine.

Natura 2000

Vo vymedzenom území sa nachádzajú lokality, ktoré sú zaradené do sústavy chránených území členských štátov EÚ NATURA 2000. Táto sústava si za hlavný cieľ vytýčila zachovanie prírodného dedičstva, ktoré je významné nielen pre príslušný členský štát, ale najmä pre EÚ ako celok. Pôjde hlavne o záchranu vzácných druhov vtáctva a biotopov, ktoré budú chránené v dvoch typoch území: chránené vtáčie územia (CHVÚ) a územia európskeho významu (ÚEV).

Do vymedzeného územia zasiahne **CHVÚ Vihorlat** a **ÚEV Morské oko**

CHVÚ Vihorlat

Výmera navrhovaného CHVÚ je 53 944 ha a sú doň zahrnuté katastre obcí štyroch okresov: Humenné, Michalovce, Snina, Sobrance. Z obcí zaradených do tejto stratégie sú zaradené katastre: Ruský Hrabovec, Ruská Bystrá, Hlivišťa, Podhorod', Inovce, Choňkovce, Beňatina, Baškovce, Koňuš,

Priekopa, Tibava, Vojnatina, Porúbka, Koromľa, Petrovce, Kolibabovce, Husák, Orechová, Krčava, Vyšné Nemecké

K významným vtákom, ktoré tu majú vyššiu koncentráciu výskytu, patria: hadiar krátkoprstý (*Circaetus gallicus*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), ale aj mnohé iné.

ÚEV Morské oko

Bude mať celkovú výmeru 14962,15 ha, spravovať ho bude CHKO Vihorlat a sú doň zaradené aj katastre obcí Beňatina, Hlivišťa, Husák, Choňkovce, Koňuš, Koromľa, Petrovce, Podhorod', Porúbka, Priekopa a Ruská Bystrá.

Biotopy, ktoré sú predmetom ochrany:

Lužné vrbovo-topoľové a jelšové lesy
Oligotrofné a mezotrofné stojaté vody s vegetáciou tried *Littorelletea uniflorae* a /alebo *Isoeto-Nanojuncetea*
Nížinné a podhorské kosné lúky
Aktívne vrchoviská
Prechodné rašeliniská a trasoviská
Nespevnené silikátové skalné sutiny kolinného stupňa
Silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou
Nesprístupnené jaskynné útvary
Kyslomilné bukové lesy
Bukové a jedľové kvetnaté lesy
Javorovo-bukové horské lesy
Lipovo-javorové sutinové lesy

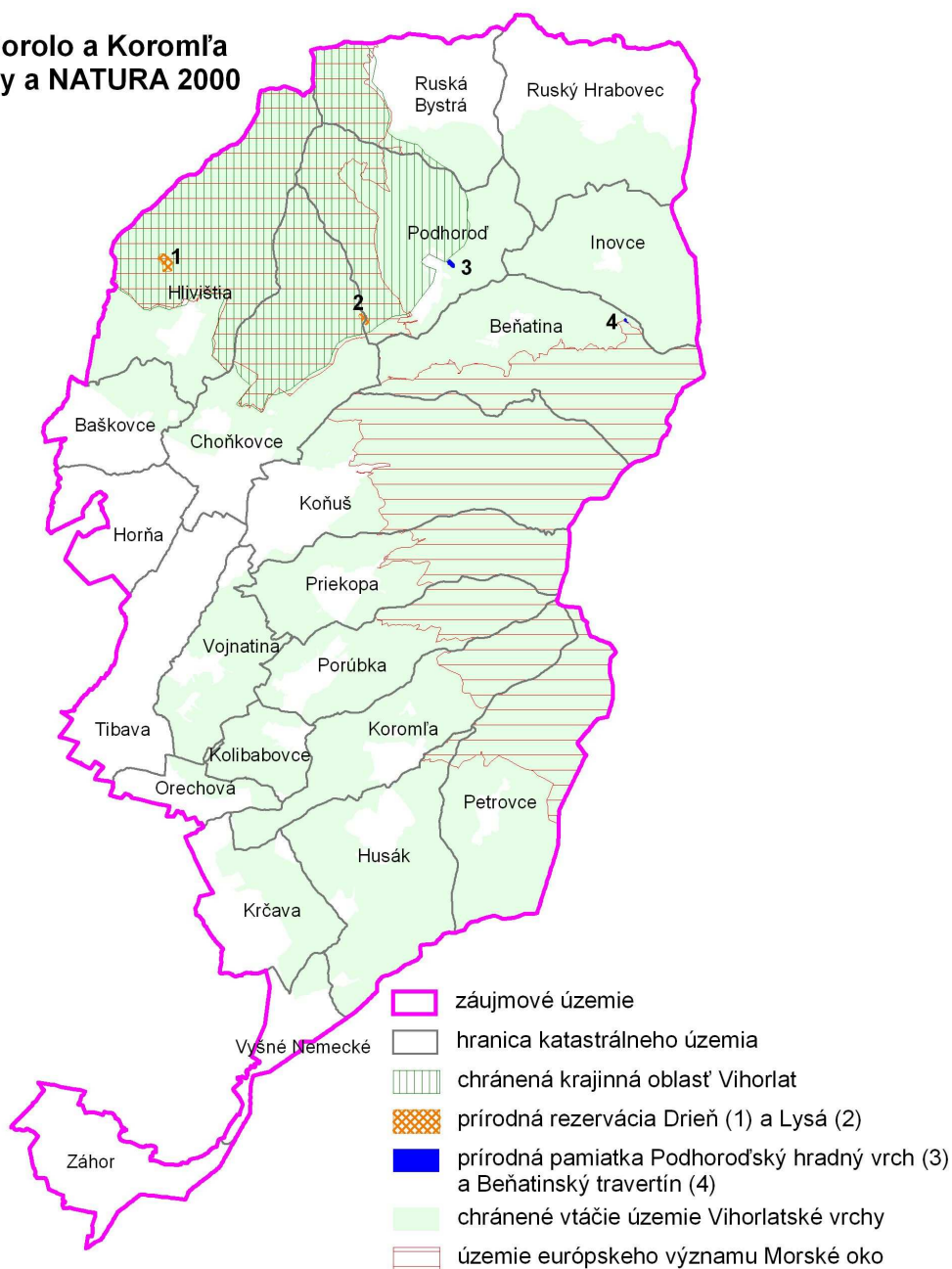
Druhy, ktoré sú predmetom ochrany:

plocháč červený	<i>Cucujus cinnaberinus</i>
kunka žltobruchá	<i>Bombina variegata</i>
vydra riečna	<i>Lutra lutra</i>
fúzač alpský	* <i>Rosalia alpina</i>
rys ostrovid	<i>Lynx lynx</i>
roháč obyčajný	<i>Lucanus cervus</i>
ohniváček veľký	<i>Lycaena dispar</i>
spriadač kostihojový	* <i>Callimorpha quadripunctaria</i>
podkovár malý	<i>Rhinolophus hipposideros</i>
netopier veľkouchý	<i>Myotis bechsteini</i>
uchaňa čierna	<i>Barbastella barbastellus</i>
netopier obyčajný	<i>Myotis myotis</i>
netopier brvitý	<i>Myotis emarginatus</i>
fúzač veľký	<i>Cerambyx cerdo</i>
vlk dravý	* <i>Canis lupus</i>
netopier ostrouchý	<i>Myotis blythi</i>
modráček krvavcový	<i>Maculinea teleius</i>
mrena stredomorská	<i>Barbus meridionalis</i>
modráček stepný	<i>Polyommatus eroides</i>
mlok hrebenatý	<i>Triturus cristatus</i>

Carabus zawadzskii
Odontopodisma rubripes

V CHVÚ aj v ÚEV bude platiť osobitný režim, ktorý bude upravený právnou normou. Predbežne sú navrhnuté manažmentové opatrenia v daných lokalitách a zadefinovali sa tiež činnosti, ktoré môžu mať negatívny vplyv na ciele ochrany v chránenom území a činnosti, ktoré môžu mať negatívny vplyv na ciele ochrany mimo chráneného územia. Akékoľvek navrhované opatrenia a aktivity v území tak budú musieť zohľadňovať ustanovenia zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a príslušnej vykonávacej vyhlášky MŽP č. 24/2003 Z.z. k danému zákonu (v najbližšom čase sa očakáva jeho novelizácia), ale aj vyhlášku CHVÚ Vihorlat (*zatiaľ nie je zverejnená*)

Mikroregióny Borolo a Koroml'a Ochrana prírody a NATURA 2000

1.1.3. Vodné plochy a vodné toky

Riešené územie spadá do povodia Bodrogu a úmoria Čierneho mora. Podľa evidencie katastrálneho úradu je vo vymedzenom území 251,12 ha vodných plôch. Vzhľadom na reliéf územia tu niet väčších vodných plôch okrem rybníka v katastri obce Kolibabovce, dvoch rybníkov v Petrovciach a ojedinelého, ale jedinečného jazierka v bývalom kameňolome pri obci Beňatina. V posledných rokoch túto lokalitu vyhľadávajú v letnom období turisti ako miesto rekreácie pri vode.

Špecifikom mikroregiónov je množstvo vodných prameňov, z nich viaceré sú minerálne, v minulosti využívané na liečebné účely (Prameň Buchmaňa – minerálna voda – voľakedy liečivý prameň v obci Baškovce, ďalšie 2 pramene sú v katastri obce pod lesmi, v blízkosti futbalového ihriska v Horni sú 2 pramene s identickými vlastnosťami ako pramene v Sobranských kúpeľoch, zaregistrované ako ML - 19). Rekordný je výskyt studničiek priamo v obci Ruská Bystrá, spolu je ich v intraviláne 23, z toho 6 je v bezprostrednej blízkosti regionálnej cesty.

Vodné toky predstavujú potoky a kanály:

v katastri obce Baškovce - Slaný potok (ľudovo Slaný jarok – voľakedy plný rýb), Baškovský potok (preteká priamo obcou), Žiarovnica, Hliník
v katastri obce Beňatina – Beňatinská voda (ľudovo Beňatinský potok)
v katastri obce Hlivišťa – Žiarovnica a Hliník
v katastri obce Horňa – Sobranský potok
v katastri obce Husák – Toroškov potok a Oľšava
v katastri obce Choňkovce - Choňkovský potok, Syrový potok – vlieva sa do Choňkovského, Dubnický potok – vlieva sa do Choňkovského, Sobranský potok a rybník Blatca – bývalý kameňolom
v katastri obce Inovce – Inovský potok
v katastri obce Kolibabovce – Orechovský potok
v katastri obce Koňuš - Syrový potok – zásobuje vodou celú obec a Suchý jarok
v katastri obce Koromľa – Orechovský potok a Kútočný potok
v katastri obce Krčava – Toroškov potok
v katastri obce Orechová – Orechovský potok
v katastri obce Petrovce – 3 miestne potoky – ústia na ukrajinskej strane do Uhu
v katastri obce Podhorod' - Kadnianska – potok (nižšie – Sobranský potok), nepomenované bočné prítoky a horný tok potoka Stežná
v katastri obce Porúbka – Kútočný potok a miestny potok (Porubský)
v katastri obce Priekopa - Kruhový potok – preteká obcou (v správe obce) a Breznický potok
v katastri obce Ruská Bystrá – Luhy a Tichý potok (horná časť)
v katastri obce Ruský Hrabovec - Bystrianka – preteká cez obec, Stežná, Hrabovčák – pritekajú vody z Inovca, Bystrej a Podhorode, horný tok Zásedného potoka
v katastri obce Tibava – Taroškov potok
v katastri obce Vojnatina - Kruhový potok (preteká cez obec), Breznický potok a Kútočný potok
v katastri obce Vyšné Nemecké – Hlboký potok
v katastri obce Záhor – kanály bez názvov

Čistota vôd

Územie mikroregiónov Borolo a Koromľa má najčistejšie ovzdušie v rámci celého Košického kraja, čo sa prejavuje aj na čistote povrchových a podzemných vôd. Dôkazom toho je aj výskyt rakov v niektorých vyššie uvedených potokoch.

1.1.4. Prírodné zdroje

V sledovanom území sa nenachádza žiadne významnejšie ložisko rudných, nerudných či energetických surovín. Povrchové lomy stavebného kameňa v katastri obce Beňatina sa v súčasnosti nevyužívajú., rovnako bola zastavená ťažba tehliarskych ílov v dobývacom priestore Krčava. V katastri obce Kolibabovce je chránené ložiskové územie andezitu.

V lokalite známej ako Beňatinský travertín prebieha od začiatku štvrtohôr až po súčasnosť tvorba najmladšieho druhu horniny – travertínu.

1.1.5. Odpadové hospodárstvo

Kvalitu životného prostredia výrazným spôsobom ovplyvňuje nakladanie s odpadmi. Spôsob nakladania s odpadmi upravuje to zákon č. 409/2006 Z.z.. Na jeho základe majú všetky obce vypracovaný a schválený vlastný program nakladania s odpadmi. Pozitívom je, že v každej obci sa realizuje separovaný zber plastov, skla a ďalších druhov odpadu. Výrazné zaostávanie registrujeme v nakladaní s biologicky rozložiteľným odpadom a jeho zhodnocovaním. Na základe vyššie uvedeného zákona je totiž zákaz likvidácie a spaľovania zeleného odpadu zo záhrad, polí, cintorínov a verejných priestranstiev (§ 18, písm. m). V Programe odpadového hospodárstva SR sa preto odporúča tento druh odpadu zhodnocovať kompostovaním. V nami sledovanom území je zatiaľ spracovaný iba jeden projekt na zriadenie obecného kompostoviska v obci Krčava, v ďalších obciach sú spracované projektové zámery (prehľad je v nižšie uvedenej tabuľke). *Tejto agende bude potrebné venovať viac pozornosti aj vzhľadom k tomu, že do roku 2010 sa má dosiahnuť 50%-ný podiel materiálového zhodnocovania biologicky rozložiteľného odpadu (kompostovaním, resp. spracovaním na bioplyn) a od roku 2010 bude povinnosť obcí riešiť aj zber kuchynského a reštauračného biologicky rozložiteľného odpadu TKO.*

Tuhý komunálny odpad je zväžaný a uskladňovaný na regionálnej skládke v Husáku, ktorá bola daná do prevádzky v roku 1995 a jej životnosť bola stanovená na 25 rokov. Skládka bola vybudovaná zo združených finančných prostriedkov mesta Sobrance a šiestich obcí, ale slúžila prakticky všetkým obciam z okolia. V dôsledku toho došlo pomerne rýchlo k jej naplneniu na aktuálnych cca 98%, čo pri ročnej kapacite 2 000 t odpadu značí, že v roku 2010 sa môžu objaviť problémy s touto skládkou. Z nižšie uvedeného prehľadu je vidieť, že iba obce mikroregiónov Borolo a Koromľa vyprodukujú ročne takmer 762 t tuhého komunálneho odpadu, čo je 38% ročnej kapacity regionálnej skládky. V súčasnosti je vypracovaný projekt na výstavbu II. kazety.

Aj napriek zabezpečenému pravidelnému odvozu TKO pretrvávajú v obciach problémy s divokými skládkami. V budúcnosti bude potrebné klásť väčší dôraz na osvetovú činnosť - divoké skládky môžu nepriaznivo ovplyvniť aj kvalitu zdrojov pitnej vody. Pozitívom je tiež vytváranie zberných miest pre nebezpečný odpad v obciach Porúbka a Vojnatina, odkiaľ sa 1 x ročne vyváža. V obci Porúbka je možnosť uloženia starých elektrospotrebičov v priestoroch vyhradených obecným úradom, po zaplnení ich potom obec vyváža.

Prehľad stavu odpadového hospodárstva v sledovanom území:

obec	množstvo odpadu v t/rok*	separovaný zber	zberné dvory	sklárky TKO	obecné kompostovisko
Baškovce	28,8	/		divoké	
Beňatina	37,62	/		divoké	
Hlivišťa	38,4	/		zlikvidované	
Horňa	34,8				
Husák	23	/	reg. skládka TKO	/	zámer
Choňkovce	42,3	/		projekt likvidácie	zámer v areáli PD
Inovce	30,8	/			
Kolibabovce	10,3	/		divoke, žiadosť o príspevok	
Koňuš	56,3	/		divoké - 2	
Koromľa	27,5	/		divoké	
Krčava	35,3	/		projekt sanácie	projekt + 4 obce
Orechová	21,5	/			projekt Krčava
Petrovce,	12,7	/		divoká	
Podhorod'	24	/		projekt likvidácie	
Porúbka	31	/		projekt likvidácie	
Priekopa	18,8	/		projekt likvidácie	
Ruská Bystrá	28,6	/	0		
Ruský Hrabovec	22,6	/			
Tibava	64,4	/		divoké	
Vojnatina	18,1	/		divoké	
Vyšné Nemecké	106,4	/		1 divoká	v pláne
Záhor	48,4	/			zámer
	761,62				

Zdroj: obecné úrady

* stav k 31.12.2008

1.2 Osídlenie a výstavba

Územie mikroregiónov Borolo a Koromľa sa vyznačuje kompaktnou dedinskou zástavbou, vo väčšine prípadov prízemnými alebo jednopodlažnými domami. Podstatná časť domov bola postavená v období po 2. svetovej vojne do konca sedemdesiatych rokov minulého storočia. Deväťdesiate roky 20. storočia a začiatok 21. storočia priniesol oživenie vo výstavbe nových domov a v rekonštrukciách a modernizáciách starších stavieb..

1.2.1. Osídlenie a výstavba

Najväčšia a najmenšia obec: Záhor (681 obyvateľov) – Ruská Bystrá (124 obyvateľov)

Počet obcí nad 500 obyvateľov: 4 (Záhor, Choňkovce, Tibava a Koromľa)

Počet obcí nad 400 obyvateľov: 2 (Krčava a Porúbka)

Počet obcí nad 300 obyvateľov: 5 (Hlivišťa, Horňa, Koňuš, Podhorod' a Ruský Hrabovec)

Počet obcí nad 200 obyvateľov: 8 (Baškovce, Beňatina, Inovce, Kolibabovce, Orechová, Petrovce, Priekopa, Ruská Bystrá, Vojnatina, Vyšné Nemecké)

Počet obcí pod 200 obyvateľov: 3 (Husák, Kolibabovce, Ruská Bystrá)

Kohézne póly: 3 – Krčava, Podhorod', Porúbka

Počet obyvateľov: 7 507

Rozloha územia: 26 283 ha (262,83 km²)

Hustota obyvateľov na km²: 29

Sledované územie predstavuje spolu 22 obcí, z ktorých iba dve (Choňkovce a Záhor) majú viac ako 600 obyvateľov – 17,31%, v skupine obcí od 500 do 600 obyvateľov sú dve obce – 13,61% (Koromľa a Tibava) a do 499 obyvateľov je v 18 obciach – 65,94% (Krčava, Porúbka, Hlivišťa, Horňa, Koňuš, Podhorod', Ruský Hrabovec, Baškovce, Beňatina, Inovce, Kolibabovce, Orechová, Petrovce, Priekopa, Ruská Bystrá, Vojnatina, Vyšné Nemecké Husák, Kolibabovce, Ruská Bystrá).

Podľa údajov zistených Štatistickým úradom SR pri sčítaní ľudu (obyvateľov), domácností a bytov v roku 1991 a 2001 **pribudlo za desať rokov v sledovaných obciach spolu 32 domov / bytov, čo je nárast o 1,16%, ale počet neobývaných domov vzrástol až o 221 domov, čo predstavuje nárast o 64,62% v porovnaní s rokom 1991.** V obciach Koňuš, Koromľa, Krčava, Orechová, Petrovce, Priekopa, Ruská Bystrá, Vyšné Nemecké a Záhor – je zaznamenaný pokles počtu domov, pričom pokles počtu obývaných domov je najvýraznejší v obciach Koňuš (17), Koromľa (15), Krčava (22) a Petrovce (13). Zaujímavý je pohyb v počte obývaných a neobývaných domov a jeho odraz v celkovom počte domov v obciach Baškovce, Beňatina, Hlivišťa, Horňa, Husák, Choňkovce, Inovce, Podhorod', Porúbka, Ruský Hrabovec a Tibava, v ktorých poklesol počet obývaných domov a narástol počet neobývaných domov, takže v r. 2001 bol v uvedených obciach zaznamenaný mierny nárast počtu domov.

Dôležitým ukazovateľom je obložnosť bytov / domov (počet obyvateľov na 1 byt). V nižšie uvedenej prehľadnej tabuľke uvádzame vývoj tohto ukazovateľa v jednotlivých obciach sledovaného územia a obložnosť bytov obidvoch mikroregiónov ako celku. V porovnaní s krajským ukazovateľom za rok 2001 – 3,71 obyv./byt má sledované územie nepriaznivú bilanciu.

Vývoj počtu domov v mikroregiónoch Borolo a Koromľa a ich obložnosť:

obec	Počet obyvateľov/r. 1991	Počet obyvateľov/r. 2001	Počet	Počet neobývaných domov –	Počet domov spolu – 1991/2001	obložnosť domov/bytov – 1991/2001
Baškovce	264	269	77 / 75	8 / 20	85 / 95	3,1 / 2,83
Beňatina	339	271	89 / 82	4 / 14	93 / 96	3,64 / 2,82
Hlivišťa	447	378	121 / 107	8 / 23	129 / 130	3,46 / 2,9
Horňa	402	380	114 / 107	15 / 25	129 / 132	3,11 / 2,87
Husák	214	166	73 / 64	11 / 25	84 / 89	2,54 / 1,86
Choňkovce	634	617	190 / 182	32 / 46	222 / 228	2,85 / 2,7
Inovce	281	253	79 / 65	8 / 24	87 / 89	3,22 / 2,84
Kolibabovce	180	178	53 / 51	10 / 12	63 / 63	2,85 / 2,82
Koňuš	414	369	127 / 110	15 / 31	142 / 141	2,92 / 2,62
Koromľa	541	538	142 / 127	18 / 32	160 / 159	3,38 / 3,38
Krčava	432	426	119 / 107	23 / 33	142 / 140	3,04 / 3,04
Orechová	258	255	75 / 74	16 / 15	91 / 89	2,84 / 2,86
Petrovce,	327	263	104 / 91	15 / 7	119 / 98	2,75 / 2,68
Podhorod'	486	431	132 / 116	16 / 35	148 / 151	3,28 / 2,85
Porúbka	466	474	132 / 126	26 / 34	158 / 160	2,95 / 2,96
Priekopa	309	323	90 / 85	18 / 22	108 / 107	2,86 / 3,02
Ruská Bystrá	194	151	54 / 48	8 / 11	62 / 59	3,13 / 2,56
Ruský Hrabovec	438	385	127 / 114	10 / 25	137 / 139	3,2 / 2,77
Tibava	563	552	162 / 155	23 / 34	185 / 189	3,04 / 2,92
Vojnatina	264	243	78 / 78	20 / 23	98 / 101	2,69 / 2,4
Vyšné Nemecké	216	249	72 / 75	33 / 25	105 / 100	2,06 / 2,49
Záhor	818	742	212 / 194	31 / 47	243 / 241	3,37 / 3,08
	8487	7913	2498 / 2340	368 / 563	2790 / 2796	3,04 / 2,83

(zdroj: ŠÚ SR, obce)

Viaceré trvalo neobývané domy slúžia ako chalupy pre rodinných príslušníkov pôvodných majiteľov, resp. sú momentálne v rekonštrukcii. Záujem o kúpu neobývaných domov na chalupárske účely rastie v obciach Beňatina, Hlivišťa, Husák, Choňkovce, Inovce, Koňuš, Koromľa, Petrovce, Porúbka, Ruská Bystrá, Ruský Hrabovec, Vojnatina a Vyšné Nemecké. Výnimkou je obec Záhor, kde je evidovaný rastúci záujem o kúpu domov na trvalé bývanie.

Väčšina budov je vo súkromnom vlastníctve (rodinné domy, súkromné zariadenia obchodu a služieb, výrobných objektov)

V jednotlivých obciach evidujeme aj národné kultúrne pamiatky a pamätihodnosti:

Národné kultúrne pamiatky:

- **kostoly a kaplnky** (Beňatina – gréckokatolícky kostol sv. Mikuláša, polovica 19. st., Hlivišťa – gréckokatolícky kostol sv. Juraja, neobarokový z r. 1899, Horňa – gréckokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie, neobarokový, 2. polovica 19. st., Choňkovce - gréckokatolícky kostol Zvestovania Panny Márie, klasicistický s neobarokovou úpravou, 2. polovica 19. st., **Inovce drevený kostolík sv. Michala, 1836**, Podhorod' - gréckokatolícky kostol sv. Bazileja Veľkého, klasicistický, 1838 – 1844, **Ruská Bystrá - drevený kostolík sv. Mikuláša, 1720 – 1730, svetové kultúrne dedičstvo – zoznam UNESCO**, Ruský Hrabovec - gréckokatolícky kostol sv. Juraja, barokovo-klasicistický, 1858, Tibava – rímskokatolícky kostol, gotický, 1. polovica 14. st., Vojnatina – rímskokatolícky kostol, ranorenesančný, polovica 16. st.
- **hrad** (Podhorod', od 1419 spustený)
- **pomníky** (Priekopa – partizánom Kišovi a Serňákovi zo skupiny Veža, padli v novembri 1944)
- **náhrobky** – Vojnatina - liatinový náhrobok pri kostole

Obecné byty, ktorých je celkove 8, sú v obciach: Podhorod' – 3, Ruský Hrabovec – 1, Záhor - 4.

Ostatné obecné budovy:

Kultúrne domy

Domy smútku

Školské budovy (materské školy – 8 a základné školy - 5), nevyužívané objekty škôl sú v obciach Hlivišťa, Koňuš a Vojnatina.

Požiarnie zbrojnice

Šatne a tribúny športovísk

Zdravotné strediská (Krchava, Podhorod', Porúbka)

Charakteristickým znakom väčšiny obcí je:

- radová zástavba pozdĺž potokov – po obidvoch brehoch (okrem obce Záhor a obcí Vyšné Nemecké, Krčava a Orechová, v ktorých síce sú potoky, ale zástavba popri nich je v obmedzenom počte). Potoky sú zväčša vyregulované s upravenými brehmi, okolo ktorých sú zvyčajne menšie parky.
- zvýšený počet a dĺžka miestnych komunikácií, ktoré sú spájané mostmi a lávkami. Zároveň sa zvyšujú náklady na údržbu miestnych komunikácií
- estetizácia verejných priestranstiev v mikroregióne Koromľa, zvyčajne na základe projektov, realizovaná svojpomocne s využívaním miestnych prírodných zdrojov – drevo, kameň. V mikroregióne Borolo majú viaceré obce zatiaľ iba spracované projekty na estetizáciu obcí
- nová drobná architektúra v MR (autobusové zastávky) je v každej obci iná, bez využívania prírodných materiálov (drevo, kameň) a bez leitmotívu

Kvôli zlepšeniu informovanosti obyvateľov a návštevníkov obcí sa využívajú v sídlach informačné tabule a mapy okolia obcí. Takto vybavených obcí v MR je veľmi málo. Osobitne sa žiadajú v obciach Ruská Bystrá a Inovce, ktoré sú turisticky najnavštevovanejšie.

1.2.2. Súčasný stav územnoplánovacej dokumentácie

Územné plány obcí sú základnými koncepčnými dokumentmi. Územný plán obce rieši využitie celého katastrálneho územia vrátane zastavenej časti obce, zhodnocuje kultúrno-historický a prírodný potenciál a dokumentuje limity územia.

Takmer polovica obcí zatiaľ nemá vypracovaný územný plán, a to hlavne z finančných dôvodov. Aktuálny stav je v nižšie uvedenej tabuľke.

Prehľad stavu územnoplánovacej dokumentácie v obciach MR:

Obec	schválená	rozpracovaná	bez UPD
Baškovce		/	
Beňatina			/
Hlivištia	/		
Horňa			
Husák	/		
Choňkovce	/		
Inovce			
Kolibabovce			/
Koňuš			/
Koromľa	/		
Krčava		/	
Orechová			/
Petrovce,	/		
Podhorod'		/	
Porúbka			/
Priekopa			/
Ruská Bystrá			/
Ruský Hrabovec	/		
Tibava			/
Vojnatina	/		
Vyšné Nemecké			/
Záhor		/	
spolu	7	4	9

Zdroj: obecné úrady

1.3. Technická infraštruktúra

Z nižšie uvedeného prehľadu vyplýva, že v obciach mikroregiónov Borolo a Koromľa je najlepšia situácia v zásobovaní obyvateľstva pitnou vodou (81,81%) a v zabezpečení plynofikácie obcí (77,27%). Nepriaznivá je situácia v odvádzaní a čistení odpadových vôd (36,36%). Kanalizáciu s napojenosťou na ČOV má iba 8 obcí, v ďalších dvoch je vybudovaná iba čiastočne a v jednej je rozostavaná. Kompletne vybavené (vodovod, kanalizácia s ČOV a plynofikácia) sú iba obce Baškovce, Hlivištia, Horňa, Porúbka, Priekopa, Tibava, Vojnatina a Vyšné Nemecké. Na druhej strane najnepriaznivejšia situácia je v mikroregióne Borolo v obciach Beňatina, Inovce, Ruská Bystrá a Ruský Hrabovec, ktoré sú zatiaľ bez

tejto infraštruktúry. V niektorých lokalitách sledovaných mikroregiónov pretrvávajú problémy s pokrytím územia televíznym signálom a s pokrytím signálom mobilných operátorov.

Kompletný prehľad súčasného stavu je tabuľke:

Aktuálny stav vybavenosti obcí technickou infraštruktúrou

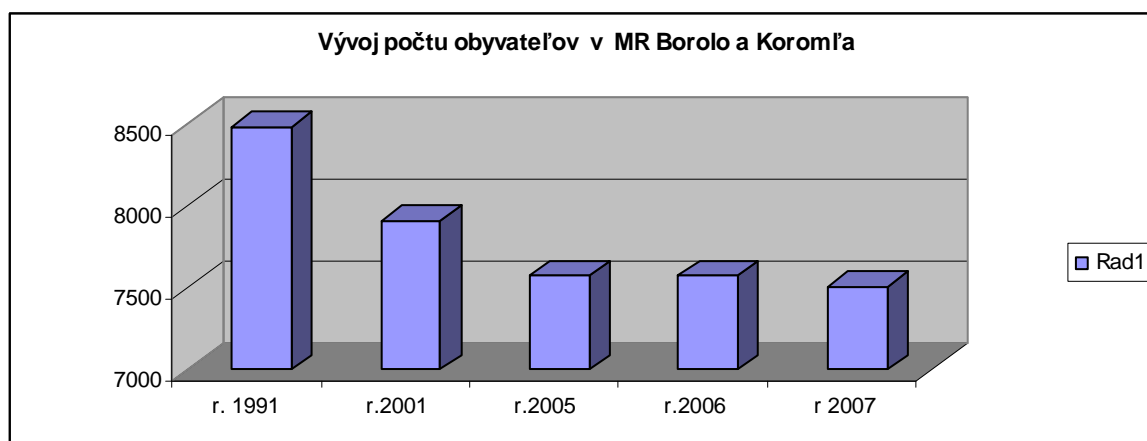
obec	obecný vodovod	kanalizácia	Čistička odpadových vôd	plynifikácia	televízny signál	signál mobilných operátorov
Baškovce	/	/	/	/		
Beňatina	—	—	—	—	STV1,2	
Hlivištie	/	/	/	/		
Horňa	/	/	/	/		
Husák	/	—	—	/	slabý signál STV2	
Choňkovce	/	—	—	/		
Inovce	—	—	—	—		
Kolibabovce	/	—	—	/		
Koňuš	/	—	—	/		T-mobil slabší
Koromľa	/	čiasť	spoločná vo Vojnatine	/	všetky progr.slabý	
Krčava	/	čiasť	neskolaudovaná	/		
Orechová	/	—	—	/		slabší
Petrovce	/	—	—	/	všetky progr.slabý	
Podhorod'	/	—	—	—	STV1, Digi TV	slabší Orange
Porúbka	/	/	Vojnatina	/		
Priekopa	/	/	Vojnatina	/		
Ruská Bystrá	—	—	—	—	STV1	slabý
Ruský Hrabovec	—	—	—	—	STV1	dobrý
Tibava	/	/	SO	/		
Vojnatina	/	/	Vojnatina	/		
Vyšné Nemecké	/	/	/	/		
Záhor	/	rozpracovaná	—	/		iba Orange
spolu	18	8	8	17		

Zdroj: obecné úrady

1.4 Ľudské zdroje

Pri porovnávaní počtu obyvateľov za roky 1991, 2001, 2005, 2006 a 2007 sa zaznamenáva permanentný pokles v rámci obidvoch mikroregiónov. Za 15 rokov v nich ubudlo 980 obyvateľov (v MR Borolo 565 obyvateľov, 415 obyvateľov v MR Koromľa). Najvýraznejší úbytok obyvateľstva registrujeme v obci Záhor (137 obyvateľov) a Petrovce (98 obyvateľov) v MR Koromľa a v MR Borolo v obci Beňatina (114 obyvateľov) a Ruský Hrabovec (93 obyvateľov).

Kvôli lepšej orientácii uvádzame nižšie samostatné tabuľkové a grafové prehľady vývoja počtu obyvateľstva za MR Borolo a MR Koromľa, ako aj prehľad vekovej štruktúry za jednotlivé obce a celé sledované územia.

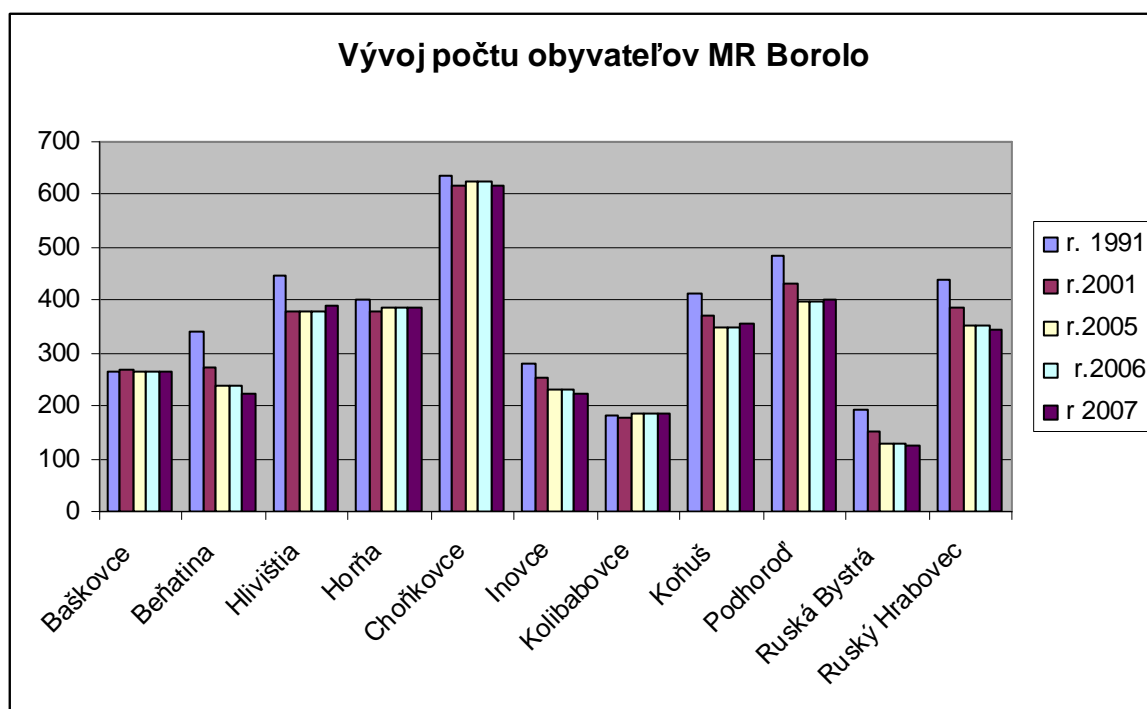

Zdroj: : Štatistický úrad SR

Vývoj počtu obyvateľov v MR Borolo

Obec	r. 1991	r.2001	r.2005	r.2006	r 2007	prírastok/úbytok porovnanie r.1991a 2007
Baškovce	264	269	264	264	265	1
Beňatina	339	271	239	239	225	-114
Hlivišťa	447	378	378	379	390	-57
Horňa	402	380	385	385	386	-16
Choňkovce	634	617	624	624	615	-19
Inovce	281	253	231	231	225	-56
Kolibabovce	180	178	187	187	185	5
Koňuš	414	369	347	347	354	-60
Podhorod'	486	431	399	399	400	-86
Ruská Bystrá	194	151	130	130	124	-70
Ruský Hrabovec	438	385	353	353	345	-93
Spolu	4079	3682	3537	3538	3514	-565

Zdroj: Štatistický úrad SR

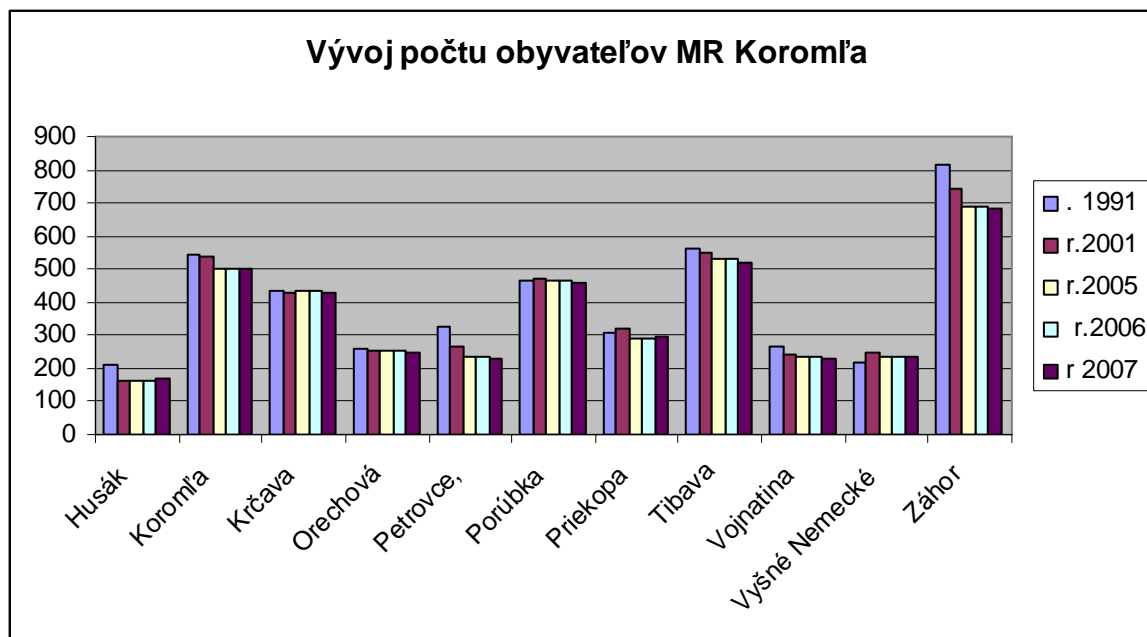

Zdroj: Štatistický úrad SR

Vývoj počtu obyvateľov v MR Koromľa

Obec	r.1991	r.2001	r.2005	r.2006	r.2007	prírastok/úbytok porovnanie r.1991 a 2007
Husák	214	166	166	166	168	-46
Koromľa	541	538	502	502	504	-37
Krčava	432	426	433	433	427	-5
Orechová	258	255	254	254	250	-8
Petrovce,	327	263	234	234	229	-98
Porúbka	466	474	464	464	460	-6
Priekopa	309	323	292	292	293	-16
Tibava	563	552	529	529	518	-45
Vojnatina	264	243	237	237	227	-37
Vyšné Nemecké	216	249	237	237	236	20
Záhor	818	742	687	687	681	-137
Spolu	4408	4231	4035	4035	3993	-415

Zdroj: Štatistický úrad SR

Zdroj: Štatistický úrad SR

Vychádzajúc z údajov z roku 2007 možno skonštatovať, že veková skladba je menej priaznivá – skupina predproduktívneho veku predstavuje 15,38% a poproduktívneho veku až 25,84%, čo signalizuje celkové starnutie a vymieranie obyvateľstva sledovaných obcí. Iba v jednej obci – Kolibabovce – je pomer predproduktívneho a poproduktívneho obyvateľstva progresívny (48 : 43), pomerne priaznivá situácia je v obciach Inovce, Orechová, Priekopa a Vyšné Nemecké, v ostatných obciach počet obyvateľov poproduktívneho veku v porovnaní so skupinou predproduktívneho veku vysoko prevyšuje. V obciach Záhor, Vojnatina, Ruský Hrabovec, Ruská Bystrá, Petrovce, Koňuš, Husák, Beňatina a Baškovce je to o vyše 100%. Vzhľadom na zistené trendy vekovej štruktúry obyvateľstva a zvyšujúcu sa hranicu odchodu do dôchodku u aktívneho obyvateľstva nebude možné počítať so starostlivosťou o starnúcich a starých ľudí v rámci rodiny, preto bude potrebné do budúcnosti zabezpečiť pre túto vekovú skupinu ľudí primerané služby v rámci obcí. V súčasnosti v území MR Borolo a Koromľa úplne absentujú sociálne zariadenia pre seniorov.

Vývoj počtu obyvateľov a veková štruktúra:

obec	počet obyv. r. 1991	počet obyv. r. 2001	počet obyv. r. 2005	počet obyv. r. 2006	počet obyv. r. 2007	muži r. 2007	Ženy r. 2007	predpr odukti vny vek (0 - 14 r. 2007	produkti vny vek (15 - 54 Ž r. 2007	produ ktivny vek (15- 59) M r. 2007	popro duktiv ny vek (55+ Ž / 60+ M) r. 2007
Baškovce	264	269	264	264	265	126	139	36	71	87	71
Beňatina	339	271	239	239	225	97	128	29	60	60	76
Hlivišťa	447	378	378	379	390	185	205	55	110	122	103
Horňa	402	380	385	385	386	186	200	60	106	128	92
Husák	214	166	166	166	168	88	80	21	36	60	51
Choňkovce	634	617	624	624	615	301	314	95	170	209	141
Inovce	281	253	231	231	225	104	121	46	53	57	69
Kolíbabovce	180	178	187	187	185	93	92	48	41	53	43
Koňuš	414	369	347	347	354	172	182	44	98	114	98
Koromľa	541	538	502	502	504	273	231	97	114	173	120
Krčava	432	426	433	433	427	200	227	58	124	147	98
Orechová	258	255	254	254	250	120	130	42	68	86	54
Petrovce	327	263	234	234	229	96	133	32	69	62	66
Podhorod'	486	431	399	399	400	186	214	61	117	115	107
Porúbka	466	474	464	464	460	227	233	74	117	154	115
Priekopa	309	323	292	292	293	144	149	43	88	103	59
Ruská Bystrá	194	151	130	130	124	60	64	19	30	36	39
Ruský Hrabovec	438	385	353	353	345	171	174	45	79	121	100
Tibava	563	552	529	529	518	252	266	83	145	167	123
Vojnatina	264	243	237	237	227	122	105	26	61	87	53
Vyšné Nemecké	216	249	237	237	236	114	122	45	62	81	48
Záhor	818	742	687	687	681	315	366	96	188	214	214
spolu	8487	7913	7572	7573	7507	3632	3875	1155	2007	2436	1940

Zdroj: Štatistický úrad SR

Školstvo

V území MR Borolo a Koromľa sa nachádzajú iba materské a základné školy.

Materské školy sú v 7 obciach s celkovým počtom žiakov 110: Choňkovce (20 žiakov), Koromľa (žiakov), Krčava (33 žiakov), Podhorod' (14 žiakov), Porúbka (18 žiakov), Tibava (12 žiakov) a Záhor (13 žiakov)

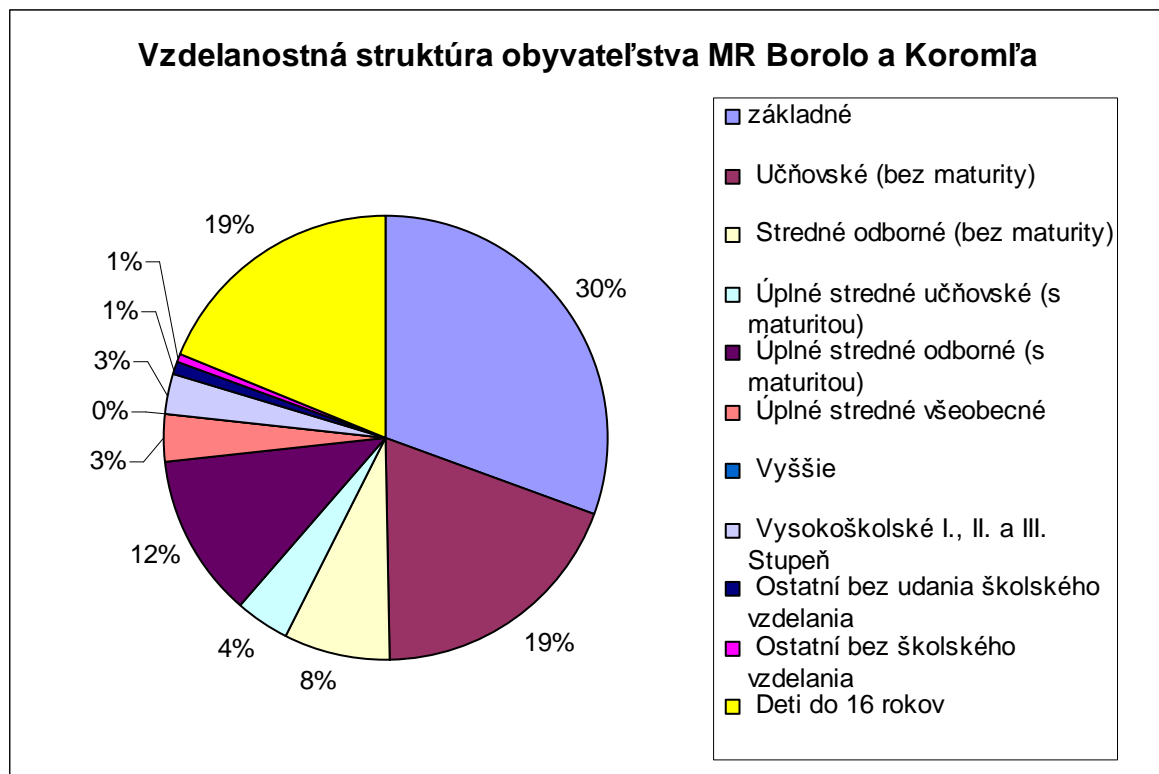
Základné školy plne organizované sú v obciach, ktoré sú kohéznymi pólmi rastu: Krčava (128 žiakov), Podhorod' (132 žiakov), Porúbka (129 žiakov) a základná škola pre 1. stupeň (1.- 4. ročník) je v Choňkovciach (28 žiakov, z toho 3 žiaci sú z Koňuša) a v obci Záhor (23 žiakov)

Za ďalším vzdelaním mladí ľudia dochádzajú vo väčšine prípadov do Sobraniec (1 gymnázium, 1 spojená škola – SOU poľnohospodárske a Obchodná akadémia), alebo do Michaloviec (2 gymnáziá, 2 stredné priemyselné školy, 1 obchodná akadémia, 1 zdužená stredná škola hotelových služieb a obchodu, 1 zdravotnícka škola, 1 stredná poľnohospodárska škola, 3 SOU), prípadne do vzdialenejších miest. Vysokoškolské vzdelanie nadobúdajú mladí ľudia mikroregiónov v prevažnej miere v mestách východného Slovenska (technické a pedagogické vzdelanie), ale v závislosti od špecializácie využívajú možnosti štúdia aj na ostatných vysokých školách doma a v zahraničí.

Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva (stav v r. 2001):

obec	základné	Učňovské (bez maturity)	Stredné odborné (bez maturity)	Úplné stredné učňovské (s maturitou)	Úplné stredné odborné (s maturitou)	Úplné stredné všeobecné	Vyššie	Vysokoškolské I., II. a III. Stupeň	Ostatní bez udania školského vzdelania	Ostatní bez školského vzdelania	Deti do 16 rokov	spolu
Baškovce	77	33	20	10	44	19	0	15	3	0	48	269
Beňatina	125	53	19	15	25	4	0	1	1	5	23	271
Hlivišťa	115	70	39	7	58	13	0	10	0	1	65	378
Horňa	95	82	33	13	61	14	2	8	0	0	72	380
Husák	73	24	14	5	18	1	1	6	1	0	23	166
Choňkovce	158	92	55	49	78	33	3	20	5	1	123	617
Inovce	79	73	1	6	20	3	0	0	1	15	55	253
Kolibabovce	51	25	29	8	15	3	0	1	2	3	41	178
Koňuš	114	69	41	3	47	13	1	10	7	1	63	369
Koromľa	149	81	36	24	59	7	2	17	11	0	152	538
Krčava	106	76	60	14	52	21	1	17	4	0	75	426
Orechová	82	35	31	3	35	5	2	13	0	0	49	255
Petrovce,	113	62	0	12	20	5	0	7	6	0	38	263
Podhorod'	150	90	0	22	43	21	0	20	0	5	80	431
Porúbka	118	112	20	35	62	15	3	14	3	1	91	474
Priekopa	93	88	14	5	34	14	0	12	1	1	61	323
Ruská Bystrá	58	13	25	2	11	3	0	1	0	10	28	151
Ruský Hrabovec	153	71	39	12	29	2	0	5	5	3	66	385
Tibava	138	110	34	22	60	31	3	28	3	0	123	552
Vojnatina	64	72	2	16	31	10	0	7	0	4	37	243
Vyšné Nemecké	59	68	11	15	23	15	1	8	0	0	49	249
Záhor	233	132	74	24	105	17	2	16	7	1	131	742
spolu	2403	1531	597	322	930	269	21	236	60	51	1493	7913

Zdroj: ŠÚ SR, SOBD 2001

1.4.1. Nezamestnanosť a vzdelanostná a veková štruktúra nezamestnaných

Miera nezamestnanosti obyvateľov sledovaných mikroregiónov je pomerne vysoká a dlhodobo sa pohybovala nad hranicou 20%, k výraznejšiemu poklesu pod uvedenú hranicu došlo až od roku 2006, kedy sa začali prejavovať prvé pozitívne výsledky náročných ekonomických reforiem zavedených na Slovensku v rokoch 2002 – 2006.

Z obcí sledovaného územia je najpriaznivejšia situácia v obci Baškovce (9,55% - 3,77%). K najvýraznejšiemu poklesu miery nezamestnanosti v období rokov 2005 – 2008 došlo v obciach Husák (pokles o 16,46 percentuálnych bodov), Priekopa (o 13,62 percentuálnych bodov), Tibava (o 12,72 percentuálnych bodov), Orechová (o 12,44 percentuálnych bodov), Porúbka (o 12,11 percentuálnych bodov), Kolibabovce (o 11,88 percentuálnych bodov), Ruský Hrabovec (o 11,07 percentuálnych bodov) a Koromľa (o 10,72 percentuálnych bodov). V ostatných obciach bol pokles miery nezamestnanosti pod hranicou desiatich percentuálnych bodov. Jediná obec, v ktorej sa v rokoch 2005 – 2008 miera nezamestnanosti zvýšila, je Podhorod (nárast o 1,81 percentuálneho bodu). Najvyššiu mieru nezamestnanosti – nad 20% registrujeme v obci Vyšné Nemecké.

Nástup svetovej finančnej krízy sa v slovenskej ekonomike začal prejavovať koncom roka 2008, čo sa prejavilo aj na stúpajúcej miere nezamestnanosti v poslednom kvartáli 2008.

Vývoj miery nezamestnanosti v MR Borolo a Koromľa

Obec	2005	2006	2007	2008
Baškovce	9,55	9,55	3,77	5,06
Beňatina	24,48	18,44	18,46	19,17
Hlivišťa	19,53	18,64	14,29	10,78
Horňa	14,22	13,68	9,87	11,54
Husák	30,00	22,83	18,95	13,54
Choňkovce	18,94	15,45	11,44	10,29
Inovce	21,43	11,71	10,71	12,73
Kolibabovce	27,84	22,77	17,71	15,96
Koňuš	17,17	15,35	13,37	11,79
Koromľa	22,57	21,07	14,23	11,85
Krčava	20,69	15,24	13,16	13,65
Orechová	28,67	22,88	15,19	16,23
Petrovce	20,31	19,23	18,75	16,79
Podhorod'	16,29	19,11	16,81	18,10
Porúbka	20,60	16,29	11,85	8,49
Priekopa	27,23	18,72	12,37	13,61
Ruská Bystrá	18,06	21,33	18,92	15,15
Ruský Hrabovec	28,57	23,65	17,59	17,50
Tibava	24,26	16,33	12,66	11,54
Vojnatina	20,81	21,62	15,44	15,54
Vyšné Nemecké	24,48	19,31	18,06	21,68
Záhor	20,73	18,54	16,40	19,95
Priemer	21,66	18,26	14,55	14,13

Zdroj: ÚPSVaR, Michalovce

Nižšie uvedený prehľad za roky 2006 – 2008 sleduje stav nezamestnanosti podľa jednotlivých obcí, podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovej nezamestnanosti a podiel žien na celkovej nezamestnanosti. Z prehľadu je evidentné, že horšie uplatnenie na trhu práce majú ženy. Kým od 2006 do roku 2008 klesol počet nezamestnaných žien len o 76 osôb, čo predstavuje pokles o necelých 8%, výrazné zlepšenie stavu nezamestnanosti za rovnaké obdobie registrujeme v skupine dlhodobo nezamestnaných, kde za ostatné tri roky je pokles celkove o 441 osôb, t.j. o 58%.

Nezamestnanosť obyvateľov obcí MR Borolo a Koromľa:

obec	2006			2007			2008		
	Spolu	Ženy	Dlhodobo	Spolu	Ženy	Dlhodobo	Spolu	Ženy	Dlhodobo
Baškovce	15	7	14	6	3	2	8	4	3
Beňatina	26	13	23	24	11	11	23	12	12
Hlivišťa	41	23	40	32	18	17	25	10	8
Horňa	32	18	31	23	15	16	27	14	12
Husák	21	10	21	18	7	12	13	7	9
Choňkovce	57	29	53	43	16	22	39	12	13
Inovce	13	7	13	12	7	5	14	11	6
Kolibabovce	23	9	23	17	6	9	15	7	10
Koňuš	31	16	28	27	17	11	25	12	10
Koromľa	59	18	59	40	13	25	34	13	21
Krčava	41	23	39	35	21	25	37	18	22
Orechová	35	17	34	24	12	15	25	13	13
Petrovce	25	9	24	24	10	11	22	11	10
Podhorod'	43	24	41	38	26	21	42	24	23
Porúbka	43	17	43	32	12	19	23	11	10
Priekopa	38	19	37	24	11	13	26	13	14
Ruská Bystrá	16	10	15	14	10	10	10	7	8
Ruský Hrabovec	48	21	45	35	15	25	35	18	20
Tibava	49	22	45	40	19	22	36	14	18
Vojnatina	32	12	30	23	10	12	23	13	11
Vyšné Nemecké	28	10	28	26	12	18	31	16	19
Záhor	71	35	68	62	28	40	74	33	41
spolu	787	369	754	619	299	361	607	293	313

Zdroj: ÚPSVaR, Michalovce

Vzdelanostná a veková štruktúra nezamestnaných

Najvyššia miera nezamestnanosti MR Borolo a Koromľa je dlhodobo evidovaná u ľudí so základným vzdelaním a u vyučených (r. 2006 - 69,37%, r. 2007 - 70,43%, r. 2008 - 67,54%), ďalšou v poradí je skupina ľudí so stredným odborným vzdelaním s maturitou – nad 17%. Z hľadiska vekových skupín je najohrozenejšia skupina 45 až 54 ročných, druhou problematickou skupinou sú mladí ľudia vo veku 25 - 34 rokov. Pri porovnávaní vývinu nezamestnanosti ľudí z tejto skupiny bol zaregistrovaný v r. 2008 nárast oproti r. 2007 o 19 osôb, zatiaľ čo v prípade vekovej skupiny 55 a viac rokov bol nárast len o 3 ľudí a v ostatných vekových skupinách došlo k poklesu. Ukazuje sa, že v budúcnosti bude potrebné s týmito skupinami pracovať intenzívnejšie. Bude žiaduce zapájať ich do vzdelávacích aktivít formou rekvalifikácií.

Vzdelanostná štruktúra nezamestnaných

	2006									2007									2008								
obec	Bez vzde lania	Zakl adn é	Vyu čení	SO U bez mat urity	SO U s mat urito u	Gym názi um	SOŠ s mat urito u	Vyšš ie vzde lanie	VŠ	Bez vzde lania	Zakl adn é	Vyu čení	SO U bez mat urity	SO U s mat urito u	Gym názi um	SOŠ s mat urito u	Vyšš ie vzde lanie	VŠ	Bez vzde lania	Zakl adn é	Vyu čení	SO U bez mat urity	SO U s mat urito u	Gym názi um	SOŠ s mat urito u	Vyšš ie vzde lanie	VŠ
Baškovce	0	1	5	0	2	1	4	1	1	0	0	2	0	2	0	2	0	0	0	0	4	0	1	0	2	1	0
Beňatina	0	9	11	0	1	1	3	0	1	0	5	10	0	1	1	7	0	0	0	4	10	0	2	1	6	0	0
Hlivšťa	0	0	25	0	7	1	7	0	1	0	0	17	0	9	0	5	0	1	0	1	15	0	4	0	4	0	1
Horňa	1	3	16	0	8	0	4	0	0	1	2	9	0	6	0	5	0	0	0	4	8	0	8	0	6	0	1
Husák	0	3	9	0	3	1	3	0	2	0	4	8	0	3	0	3	0	0	0	1	5	0	3	0	4	0	0
Choňkovce	0	11	26	0	11	2	7	0	0	0	10	22	0	5	2	3	0	1	0	7	22	0	5	2	2	0	1
Inovce	0	6	5	0	0	0	1	0	1	0	5	4	0	1	0	2	0	0	0	5	4	0	2	0	3	0	0
Kolibabovce	0	10	10	0	2	1	0	0	0	1	8	6	0	2	0	0	0	0	1	6	7	0	1	0	0	0	0
Koňuš	0	4	20	0	3	0	4	0	0	0	4	17	0	3	0	3	0	0	0	3	15	0	2	1	4	0	0
Koromľa	0	12	35	0	6	1	4	0	1	0	8	26	0	2	1	3	0	0	1	12	16	0	1	2	2	0	0
Krčava	0	9	24	0	1	1	5	0	1	0	9	14	0	3	3	3	0	3	0	8	22	0	4	1	2	0	0
Orechová	0	11	18	0	2	3	1	0	0	0	9	12	0	0	2	1	0	0	0	7	11	0	1	3	3	0	0
Petrovce	0	5	17	0	2	0	1	0	0	0	3	15	0	2	0	3	0	1	0	3	11	0	2	0	5	0	1
Podhorod	0	21	15	0	0	2	5	0	0	0	19	11	0	2	2	3	0	1	0	21	13	0	3	2	2	1	0
Porúbka	0	8	28	0	4	0	2	0	1	0	5	22	0	3	0	2	0	0	0	3	11	0	6	1	2	0	0
Priekopa	0	10	15	0	7	0	6	0	0	0	9	10	0	1	0	4	0	0	0	7	11	0	1	1	5	0	1
Ruská Bystrá	0	4	7	0	2	1	2	0	0	0	6	5	0	0	1	2	0	0	0	6	2	0	0	1	1	0	0
Ruský Hrabov	2	17	24	0	3	0	2	0	0	0	16	17	0	1	0	1	0	0	0	13	17	0	1	0	4	0	0
Tibava	2	11	16	0	9	1	8	0	2	3	8	11	0	7	1	8	0	1	2	7	13	0	3	0	7	0	2
Vojnatina	0	4	16	0	7	0	5	0	0	0	3	10	0	2	1	6	0	1	0	3	9	0	4	1	6	0	0
Vyšné Nemecké	0	7	16	0	4	0	0	0	1	0	6	15	0	3	0	1	1	0	0	6	18	0	6	0	0	1	0
Záhor	0	9	29	1	12	1	15	2	2	0	7	27	0	10	2	13	2	1	0	8	31	0	13	2	18	0	2
spolu	5	168	378	17	92	21	89	3	14	5	146	290	0	68	16	80	3	10	4	135	275	0	73	18	88	3	9

Zdroj: ÚPSVaR, Michalovce

Veková štruktúra nezamestnaných

	obec	rok 2006					rok 2007					rok 2008				
		18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 a viac	18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 a viac	18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 a viac
1	Baškovce	7	3	3	2	0	2	0	2	2	0	1	2	3	2	0
2	Beňatina	1	7	3	11	4	0	7	5	9	3	2	8	4	7	2
3	Hlivišťa	11	6	11	12	1	14	3	7	8	0	9	2	7	7	0
4	Horňa	4	11	8	9	0	5	8	5	5	0	3	10	8	5	1
5	Husák	2	5	7	6	1	1	5	4	6	1	2	3	3	5	0
6	Choňkovce	13	8	13	20	3	10	8	10	14	1	8	10	9	11	1
7	Inovce	1	2	2	3	5	1	3	1	5	2	2	2	2	7	1
8	Kolibabovce	3	4	5	8	3	2	3	4	5	2	3	4	2	5	1
9	Koňuš	4	7	11	7	2	4	7	9	7	0	8	5	3	9	0
10	Koromľa	9	11	18	11	10	4	7	10	11	8	3	5	6	10	10
11	Krčava	3	9	10	12	7	5	5	9	11	5	5	8	9	9	6
12	Orechová	6	8	5	9	7	3	5	2	8	6	4	4	4	6	7
13	Petrovce	3	4	6	8	4	5	3	5	8	3	4	6	2	9	1
14	Podhorodí	2	8	17	10	5	6	4	17	5	4	11	9	15	3	4
15	Porúbka	6	8	6	15	8	10	4	2	10	6	5	6	4	7	1
16	Priekopa	11	11	5	5	6	5	7	7	2	3	2	10	7	5	2
17	Ruská Bystrá	6	1	3	2	4	2	1	4	3	4	1	1	1	3	4
18	Ruský Hrabovec	5	11	12	15	5	0	7	9	15	4	2	9	8	10	6
19	Tibava	6	11	16	9	7	8	6	14	7	4	6	6	11	7	6
20	Vojnatina	8	6	8	8	2	3	7	6	6	1	6	5	4	6	2
21	Vyšné Nemecké	0	4	7	6	10	0	8	5	10	3	1	10	8	8	4
22	Záhor	13	22	7	20	8	15	16	5	21	5	13	18	10	12	9
spolu:		124	167	183	208	102	105	124	142	178	65	101	143	130	153	68

Rómovia

Rómska minorita žije v 7 obciach sledovaného územia, z toho iba v dvoch (Horňa a Tibava) je segregovaná mimo obce, v jednej obci (Podhorod') separovaná na okraji obce a v piatich obciach sú Rómovia integrovaní. Pomer rómskeho obyvateľstva predstavuje 3,5% z celkového počtu obyvateľom sledovaných mikroregiónov. Segregovaných je 75 Rómov, separovaných 62 a integrovaných cca 127. Pre objektivnosť je však potrebné uviesť, že v niektorých prípadoch je ťažké sledovať počet obyvateľov v domácnostiach vzhľadom na ich časté sťahovanie sa v niektorých prípadoch aj nerešpektovanie nahlasovacej povinnosti o pobyte občanov. Podľa údajov získaných z Atlasu rómskych komunit a z obecných úradov je percentuálne rozloženie medzi segregovanými, separovanými a integrovanými Rómami je v porovnaní s krajským priemerom (17%) koncentrácie rómskeho obyvateľstva v komunitách výrazne lepší v prospech integrovaných.

obec	mimo obce - segregovaní	vzdialenosť od obce	na okraji obce - separovaní	integrovaní	celkový počet obydľí	počet obyvateľov	% podiel na počet obyvateľov obce
Horňa	/	1500 m			1	7	1,8
Kolibabovce				/	3	27	9
Orechová				/	7	47	6,7
Podhorod'			/		10	62	
Ruský Hrabovec				/	5	46	8,3
Tibava	/	200 m		/	8	68	5,2
Vyšné Nemecké				/	2	7	
spolu:	2			5	35	264	

Zdroj: Atlas rómskych komunit a obecné úrady

1.5 Ekonomika vidieka

Ekonomika MR Borolo a Koromľa je v porovnaní s ostatnými časťami Košického kraja menej rozvinutá. Vzhľadom na prírodné danosti mikroregiónu najdôležitejším článkom jeho ekonomiky je lesné hospodárstvo a poľnohospodárstvo, ktoré úzko súvisia s rozvojom využívania obnoviteľných zdrojov energie ako ekonomickej aktivity budúcnosti. Stav vidieckeho cestovného ruchu je venovaná samostatná podkapitola tejto analýzy.

V súčasnosti sú podľa sídla v jednotlivých obciach registrované, resp. v nich pôsobia podnikateľské subjekty, ktoré podľa jednotlivých sektorov majú najpočetnejšie zastúpenie v terciárnej sfére - 59 subjektov, v sekundárnej sfére pôsobí 17 subjektov a najmenej početnú skupinu predstavujú subjekty zamerané na primárny sektor - 11 subjektov. Najväčšími zamestnávateľmi spomedzi nich sú poľnohospodárske družstvá (zamestnávajú od 15 do 60 zamestnancov), ostatné subjekty sú buď samozamestnávateľia alebo mikropodniky s počtom do 10 zamestnancov. Osobitnú skupinu tvoria držiteľia tzv. vynútených živností, ktorí sú zamestnancami u rôznych zamestnávateľov, ale všetky odvody do fondov si odvádzajú sami. V sektore lesného hospodárstva takto „podniká“ minimálne 11 ľudí - lesných robotníkov, ďalší sú takto zamestnaní v strojárnej výrobe a podobne.

V prvovýrobe dominuje ťažba dreva, pestovanie sadeníc stromov a poľnohospodárska prvovýroba, v ktorej má významné postavenie vinohradníctvo

V druhovýrobe pôsobia subjekty, ktoré sa sústreďujú prakticky iba na tri sektory. Najviac subjektov sa zameriava na stavebnú činnosť (celkovo 6 subjektov), štyri subjekty sa venujú drevovýrobe, pričom jeden subjekt je zahraničný (španielsky kapitál), tri subjekty sa špecializujú výhradne na vinohradníctvo

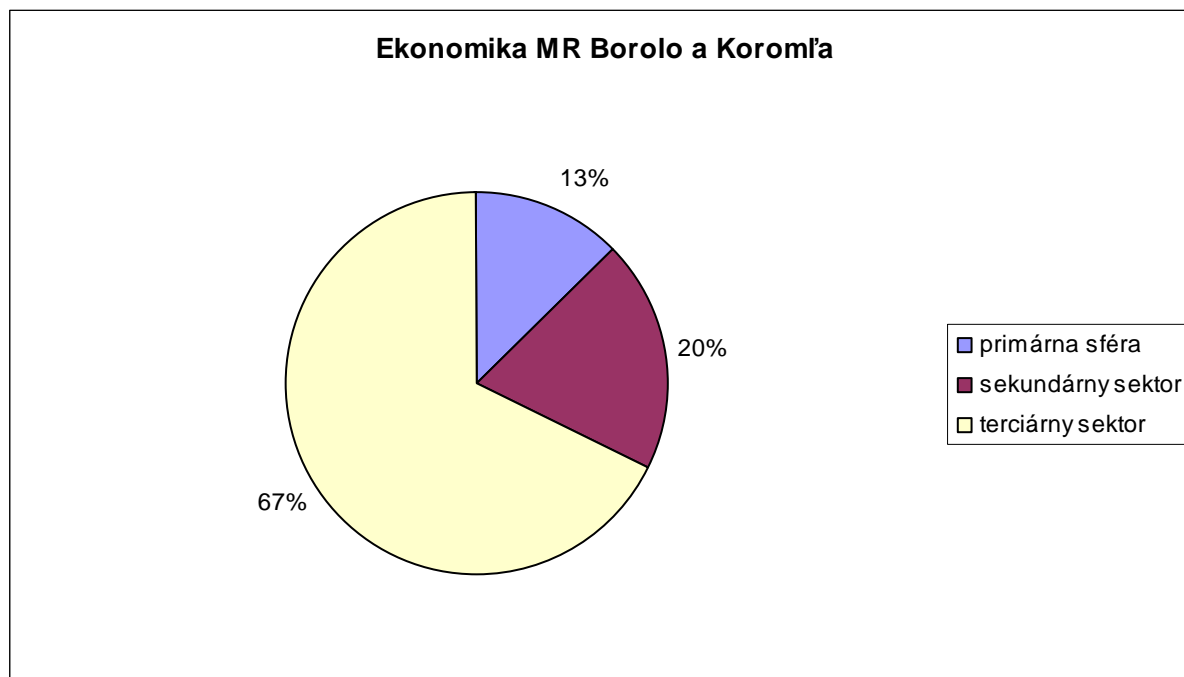
a výrobe vína, strojárkej výrobe a obrábaniu kovov sa venujú tri subjekty a registrujeme tu aj 1 pekáreň.

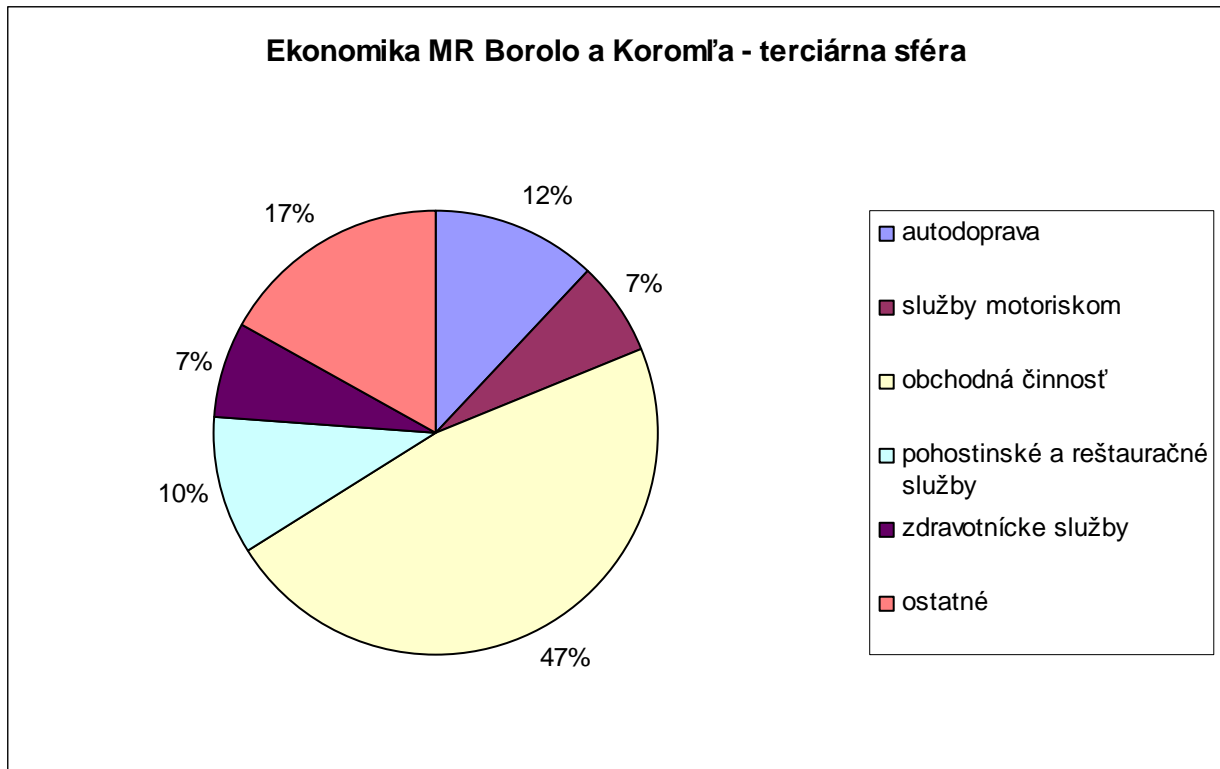
Najpočetnejšiu skupinu služieb v **terciárnom sektore** predstavujú subjekty s obchodnou činnosťou, nasledujú dopravné služby, pohostinské a reštauračné služby, zdravotnícke služby a služby motoristom. Ostatné druhy činností sú zamerané na služby: kaderníctvo (2), zámočnícke práce, požičovňa šiat, výkopové práce, personálna agentúra, inštalácia a oprava výťahov, opatrovateľské služby a plynárenské a kúrenárske práce. Štyri podnikateľské subjekty, ktoré majú trvalý pobyt na území sledovaných mikroregiónov, vykonávajú svoju činnosť buď v meste Sobrance, alebo v obciach iných mikroregiónov.

V poľnohospodárskej výrobe dominuje u všetkých subjektov prvovýroba - rastlinná a živočíšna výroba, osobitné postavenie má pestovanie viniča a produkcia vína.

Dlhodobým fenoménom v ekonomickej oblasti v sledovanom území je šedá ekonomika. Výrazný podiel na ňom majú nízke príjmy zamestnaných ľudí a nedostatok pracovných príležitostí, čo obyvateľov núti hľadať si iné zdroje príjmov. Mnohí zamestnávateľia využívajú možnosť zamestnávať držiteľov živnostenských listov, čo je pre nich ekonomicky výhodnejšie riešenie, nakoľko za takto zamestnaných ľudí nemusia odvádzať odvody do fondov. V reálnom živote to ale vedie k tzv. vynúteným živnostiam, čo deformuje živnostenský stav. Druhý dlhodobý fenomén je pašeráctvo a prevádzačstvo, pod ktoré sa podpisuje blízkosť hraníc s Ukrajinou. Pašujú sa niektoré druhy tovarov (cigarety, alkohol, pohonné hmoty) a aj napriek sprísnenému režimu na hranici stále pretrváva prevádzačstvo migrantov z Ázie do EÚ.

Nižšie uvedené grafy zobrazujú situáciu ekonomiky MR Borolo – Koromľa.

1.6 Poľnohospodárstvo

V území pôsobia poľnohospodárske družstvá PD Vinohrady Choňkovce, RD Porúbka, RD Koromľa a spoločnosti Hyfa, s.r.o., Agro Ostrov a Verchovina Sejkov, z vinohradníckych a vinárskych spoločností v území pôsobia Regia TT Orechová, Pivnica Tibava, Fundus Regius Priekopa. Poľnohospodárskej produkcii sa tiež venuje 21 súkromne hospodáriacich roľníkov.

V MR Borolo a Koromľa je celkove 11 368,9 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho najviac pripadá na trvalé trávne porasty – 5 072,17 ha (44%) a na ornú pôdu - 4 658,29 ha (41%). Na ornej pôde sa pestujú hlavne obilniny a olejniny (repka olejná), trvalé trávne porasty sa využívajú na chov hovädzieho dobytku, v malom rozsahu na chov oviec a kôz. Vinice, spadajúce do Sobranského vinohradníckeho regiónu, sa nevyužívajú v plnom rozsahu, ale v poslednom období sledujeme postupnú obnovu viacerých vinogradov. Menej priaznivá je situácia s obhospodarovaním ovocných sádov, v súčasnosti sa ovocinárstvu venuje iba PD Vinohrady Choňkovce (pestovanie ríbezlí v obciach Baškovce a Hlivišťa).

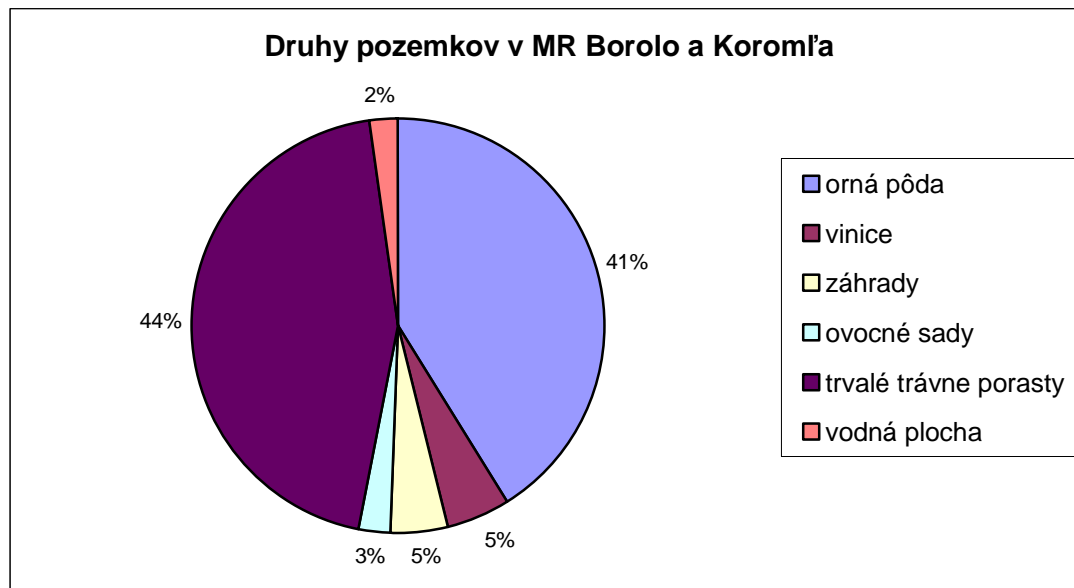
Veľmi dôležitou otázkou je vyriešenie vlastníctva pôdy a s tým súvisiace pozemkové úpravy, ktoré sa vykonávajú v zmysle zákona č. 330/1991 Z.z. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách. V súčasnosti sa tieto úpravy realizujú v obci Kolibabovce a pripravuje sa projekt pozemkových úprav v Orechovej.

Prehľad druhov pozemkov a ich rozloha sú v nižšie uvedenej tabuľke:

Druhy pozemkov v katastrálnych územiach MR Borolo a Koromľa (údaje v hektároch):

	obec	orná pôda	vinice	záhrady	ovocné sady	trvalé trávne porasty	vodná plocha	celková poľnohosp. pôda
1	Baškovce	415,43	5,55	11,28	37,04	47,91	29,33	546,54
2	Beňatina	2,71	0	11,53	0	442,61	8,43	465,28
3	Hlivišťa	196,17	37,02	18,53	14,21	194,96	5,11	466
4	Horňa	423,61	14,51	30,42	0	121,9	17	607,44
5	Husák	161	21,73	15,4	117,86	160,5	2,78	479,27
6	Choňkovce	226,55	32,13	28,2	0	329,54	18,95	635,37
7	Inovce	11,17	0	8,75	0	417,75	1,21	438,88
8	Kolíbabovce	158,52	17,73	16,42	0,43	55,03	5,69	253,82
9	Koňuš	204,83	35,46	27,23	3,28	289,66	6,51	566,97
10	Koromľa	352,24	2,51	19,89	9,42	185,56	4,69	574,31
11	Krčava	214,45	87,62	47,07	83,12	111,31	21,31	564,88
12	Orechová	170,96	57,46	20,75	0	34,81	10,79	294,77
13	Petrovce,	23,33	1,96	25,98	0	342,05	2,27	395,59
14	Podhorod'	88,31	0	18,58	8,06	407,62	11,49	534,06
15	Porúbka	238,43	29,73	18,28	0	194,17	11,54	492,15
16	Priekopa	87,62	36,39	20,86	0	249,99	6,5	401,36
17	Ruská Bystrá	3,41	0	30,35	0	420,88	1,65	456,29
18	Ruský Hrabovec	0,57	0	20,72	0	570,7	14,33	606,32
19	Tibava	509,08	170,28	34,93	0	209,2	26,17	949,66
20	Vojnatina	466,6	3,79	22,33	0	149,48	13,59	655,79
21	Vyšné Nemecké	148,62	28,96	22,23	16,88	57,94	7,31	281,94
22	Záhor	554,68	0	44,46	0	78,6	24,47	702,21
	spolu	4658,29	582,83	514,19	290,3	5072,17	251,12	11368,9

Zdroj: Katastrálny úrad Michalovce a Sobrance

1.6.1. Živočišna výroba

V MR Borolo a Koromľa sa živočíšnej výrobe venuje niekoľko podnikateľských subjektov – fyzických osôb (súkromne hospodáriacich roľníkov) a právnických osôb. Sústreďujú sa predovšetkým na chov hovädzieho dobytku – výroba mäsa a mlieka, menej na chov ošípaných a hydiny.

Chov ošípaných je súčasťou výrobného programu PD Vinohrady Choňkovce (hospodársky dvor Hlivišťa), RD Koromľa (hospodársky dvor Petrovce).

Chovu hovädzieho dobytku a výrobe mlieka sa venujú:

PD Vinohrady Choňkovce (v hospodárskom dvore Ruský Hrabovec sa špecializuje na produkciu teľacieho mäsa), RD Koromľa,

Chov hydiny a produkcia vajec: Chovu hydiny sa venuje Hyfa, s.r.o. so sídlom v Lekárovciach, ktorá sa venuje výkrmu brojlerov na farme v obci Tibava.

1.6.2. Vinohradníctvo a produkcia vína

Na základe zákona č. 283/2007 Z.z. o vinohradníctve a vinárstve, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 182/2005 Z.z. a príslušnej vyhlášky Ministerstva pôdohospodárstva SR č. 237/2005, ktorou sa vykonávajú ustanovenia zákona, patria zo sledovaného územia do Východoslovenskej vinohradníckej oblasti – **do Sobranského vinohradníckeho rajónu obce:**

Baškovce, Hlivišťa, Horňa, Husák, Choňkovce, Kolibabovce, Koňuš, Koromľa, Krčava, Orechová, Porúbka, Priekopa, Tibava, Vojnatina, Vyšné Nemecké.

Z vyššie uvedeného prehľadu o druhoch pozemkov v MR Borolo a Koromľa vyplýva, že **vinice sú založené na celkovej rozlohe 582,53 ha, čo predstavuje 5% poľnohospodárskej pôdy**. Najviac vinogradov je v obci Tibava (170,28 ha), Krčava (87,62 ha)

Najúspešnejšími odrodami v tejto oblasti sa javia Tramín červený, Rizling vlašský, Rulandské biele, Cabernet Sauvignon, Zweigeltrebe, Frankovka modrá, avšak aj ostatné tradičné odrody ako napríklad Rizling rýnsky či Muller Thurgau

Najväčší producenti vína v MR Botolo a Koromľa sú:

Regia TT – Ing. Michálek – 35 ha viníc. Firma produkuje viacero druhov vín: odrodové vína akostné (4 druhy), výberové vína s prívlastkom – kabinetné (3 druhy), neskorý zber (11 druhov), výber z hrozna (7 druhov) a bobuľový výber (2 druhy). Vína z pivnice Orechová získali viacero ocenení na domácich súťažiach.

Fundus Regius, s.r.o. – vinárstvo, pestovanie hrozna a výroba vína (Ján Regenda), Firma postupne od roku 2003 založila nový 15 ha vinohrad na kedysi významnej vinohradníckej ploche s názvom Jacikova vinica a vysadila tam odrody Cabernet sauvignon, Tramín červený a Rizling rýnsky. V roku 2007 si prenajala ďalší 37 ha vinohrad v obci Kolibabovce. Za pomerne krátky čas svojej existencie získala niekoľko ocenení na domácich a medzinárodných súťažiach vína.

Pivnica Tibava, s.r.o., (do 1.7.2007 VINO VÍN) – vyrába 6 druhov stolových vín, 10 akostných odrodových vín (vrátane omšového), 6 druhov akostných odrodových radu Exkluzive, 12 druhov akostných odrodových vín s prívlastkom.

Spoločnosť nadväzuje na dávnu tradíciu vinohradníckej výroby v regióne ako najväčší producent - pestuje a ošetruje hrozno na 300 ha vinogradov v lokalitách Tibava, Vyšné Nemecké, Krčava a Úbrež a postupne vysádza ďalších 80 hektárov nových viníc.

PD Vinohrady Choňkovce – vlastní 70 ha viníc a venuje sa spracovaniu, výrobe, plneniu, predaju a distribúcii akostných stolových a sudových vín: Rulandské biele, Rizling vlašský, Muller Thurgau, Frankovka modrá, Karpatská krv biele, Karpatská krv červené, Cabernet Sauvignon.

1.7 Lesné hospodárstvo

1.7.1. Lesy

Celková rozloha lesov v sledovanom území je **12 897,44 ha**, čo predstavuje **49% z celkovej rozlohy sledovaného územia**. Desať obcí má vyše 50% lesnatosť územia, pričom najlesnatejšie územie majú

obce Hlivišťa (72,6%) a Koňuš (71,3%), v štyroch obciach je lesnatosť územia viac ako 60% a v ďalších štyroch nad 50%. V zložení lesných porastov prevládajú listnaté dreviny s výraznou dominanciou buka (90 – 100% podiel), druhou najpočetnejšie zastúpenou drevinou je dub (od 10% do 60% podielu s výnimkou obce Horňa, kde je 100% zastúpenie)), zastúpenie hrabu je v rozpätí od 5 do 50% (kataster obce Baškovce a Krčava). Percentuálne vyčíslenie prevládajúcich drevín v katastroch jednotlivých obcí je v nižšie uvedenej tabuľke.

Celková porastová zásoba dreva mikroregiónov predstavuje 4,43% z celkovej porastovej zásoby dreva Košického kraja a podiel ročnej ťažby v mikroregiónoch na priemernej ročnej ťažbe v rámci kraja (833 tis. m³) predstavuje 2,98%. Zdravotný stav lesov je veľmi dobrý, výskyt porastov napadnutých biotickými škodcami je veľmi nízky.

Lesné hospodárstvo vymedzeného územia

Obec	Rozloha lesov v katastri (ha)	Lesnatosť územia (%)	Zloženie lesných porastov (%)*	Porastová zásoba dreva (tis.m ³)	Ročná ťažba dreva (tis.m ³)
Baškovce	22,77	3,7	hb50, db20, ag30	2	0
Beňatina	1210,86	65	bk90, jv10	280	3,5
Hlivišťa	1467,80	72,6	bk90, db10	447	4,8
Horňa	7,63	1,1	db100	1	0
Husák	829,32	59,4	db60, hb40	81	0,7
Choňkovce	1065,63	58	db50, bk30, hb20	108	1,0
Inovce	621,05	58,6	bk80, jv20	112	0,8
Kolibabovce	21,24	5,6	db50, bo40, bk10	1,68	0
Koňuš	1656,38	71,3	bk90, jv10	376	2,1
Koromľa	524,70	40,2	bk100	149	1,5
Krčava	211,86	24,2	db50, hb50	43	0,3
Orechová	0	0	0	0	0
Petrovce	1142,39	69,3	bk90, db5, hb5	332	2,6
Podhorod'	945,94	57	bk90, br5, db 5	84	0,7
Porúbka	523,97	48,7	bk60, db40	115	1
Priekopa	817,56	64,5	bk50, db40, hb10	201	3,1
Ruská Bystrá	722,19	60,4	bk100	108	0,7
Ruský Hrabovec	944,42	56,1	bk90, hb10	162	1,2
Tibava	0	0	0	0	0
Vojnatina	34,20	4,4	bo60, db30, js10	2,7	0
Vyšné Nemecké	127,53	27,5	db60, hb40	13	0,9
Záhor	0	0	0	0	0
Spolu:	12897,44		bk,db,js,hb,jv,ag,br,bo	2 618,38	24,9

* prevládajúce dreviny - druhy: ag – agát, bk – buk, db – dub, jv – javor, js – jaseň, hb – hrab, br – breza, bo – borovica

Zdroj: OLÚ Michalovce

1.7.2. Vlastníctvo a spravovanie lesov vymedzeného územia

Podľa údajov z Obvodného lesného úradu (OLÚ) Michalovce sú lesy vymedzeného územia vo vlastníctve viacerých subjektov. Vo vlastníctve štátu je 65,43% lesov, čo je nad priemerom celoslovenským (59%) a krajským (46%). Lesné spoločenstvá vlastní 33,87%, v súkromnom vlastníctve je 0,53% lesov a cirkvi majú 0,17% lesov.

Štátne lesy - lesy vo vlastníctve štátu spravuje štátny podnik Lesy SR, OZ Sobrance prostredníctvom Lesných správ v Porúbke a v Ublí. Pri ťažbových prácach sa využíva moderná technika, ktorú centrálnie zabezpečuje Závod lesnej techniky Lesov SR, š.p., (pre OZ Sobrance sú to pobočky Margecany a Vranov n. T.). Uvedený závod na základe objednávky poskytuje OZ Sobrance potrebnú techniku,

preto nákup nových drahých technických zariadení nie je nutný. V súčasnosti si OZ Sobrance zapožičiava najmodernejšie zariadenie, tzv. harvesterový uzol, ktorý zabezpečuje a riadi (počítačovou technikou) proces spíl'ovania dreva, sťahovania dreva lanovými systémami a úpravu dreva na vývoz. Menšie práce zabezpečujú vlastnou technikou a dodávateľsky cez podnikateľské subjekty - fyzické osoby vykonávajúce práce v lese.

Lesné spoločenstvá – urbáriaty a pasienkové spoločnosti boli založené na základe zákona č. 181/1995 Z.z. o pozemkových spoločenstvách (ako spoločenstvá s právnou subjektivitou alebo bez právnej subjektivity). Najviac lesov spravovaných lesnými spoločenstvami je v katastri obce Koňuš – až 991 ha, t.j. 60% lesov (Urbárske pozemkové spoločenstvo Koňuš, Urbárske pozemkové spoločenstvo Bežovce – Kristy a Urbárske pozemkové spoločenstvo Bezej), Priekopa – 631,02 ha – t.j. 77% lesov, Beňatina – 493,25 ha, t.j. 41% lesov, Podhorod' - 444,19 ha – t.j. 47% lesov a Koromľa – 424,82 ha, t.j. 81% lesov. V katastroch viacerých obcí **pôsobia lesné spoločenstvá vlastníkov lesov z iných obcí okresov Sobrance a Michalovce: Beňatina** (Urbárska spoločnosť Veľké Kapušany, Lesná a pasienková spoločnosť Ostrov, Urbariát Budkovce, Urbárska spoločnosť Horňa), **Koňuš** (Urbárske pozemkové spoločenstvo Bežovce – Kristy, Urbárske pozemkové spoločenstvo Bezej, Združenie vlastníkov Varoščakovský les Choňkovce), **Priekopa** (Združenie vlastníkov Nižná Rybnica, **Porúbka** (Vojnatinská jama – urbárska spoločnosť Vojnatina). Kompletný prehľad o vlastníctve lesov lesnými spoločenstvami je v nižšie uvedenej tabuľke

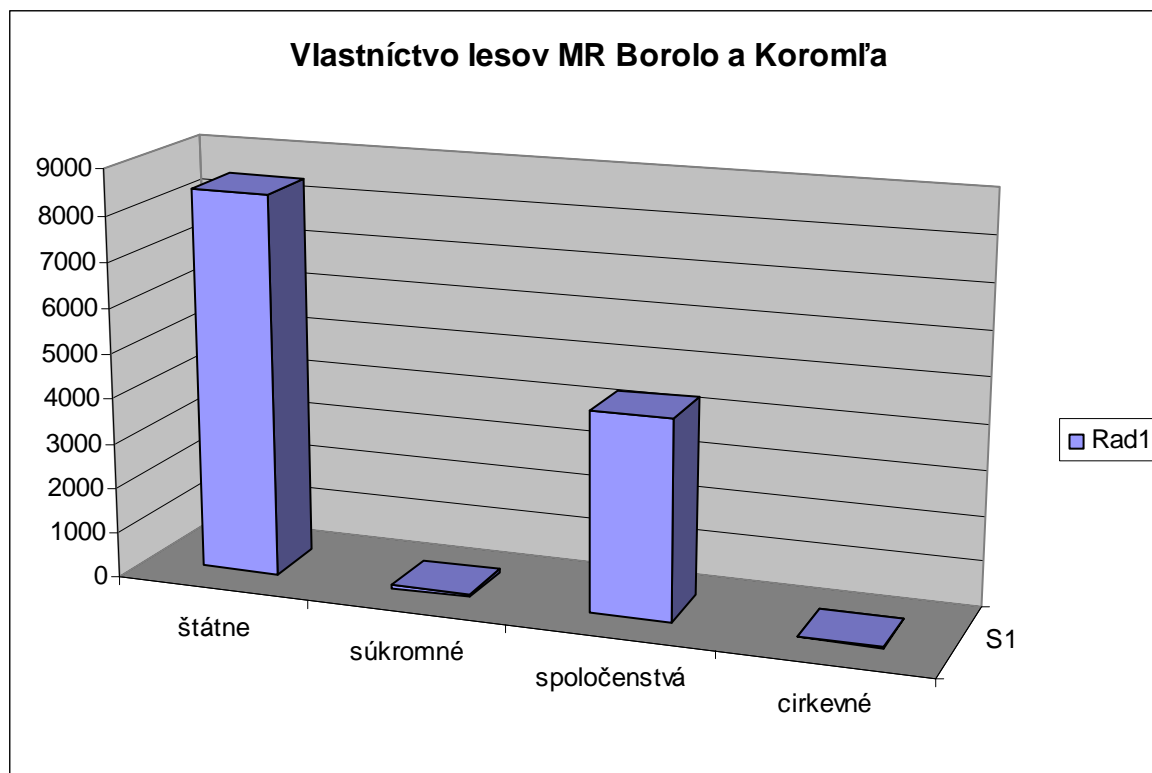
Súkromné lesy – súkromné lesy spravované jednotlivými vlastníkmi sú iba v troch obciach a predstavujú zanedbateľný podiel na celkovej rozlohe lesov.

Lesy cirkví spravujú spravidla obchodné spoločnosti.

Vlastníctvo lesov vymedzeného územia:

Obec	Štátne (v ha)	Súkromné (v ha)	Spoločenstvá (v ha)	Cirkevné (v ha)
Baškovce	22,77			
Beňatina	714,41	3,20	493,25	
Hlivišťa	1326,59	55,88	79,67	5,66
Horňa	7,63			
Husák	586,06		243,26	
Choňkovce	866,15		199,48	
Inovce	437,31		167,17	16,57
Kolibabovce	21,24			
Koňuš	665,29		991,09	
Koromľa	90,56	9,32	424,82	
Krčava	87,50		124,36	
Orechová	0	0	0	
Petrovce	1059,80		82,59	
Podhorod'	501,75		444,19	
Porúbka	367,72		156,25	
Priekopa	186,54		631,02	
Ruská Bystrá	592,97		129,22	
Ruský Hrabovec	816,25		128,17	
Tibava	0	0	0	
Vojnatina	34,20			
Vyšné Nemecké	54,09		73,44	
Záhor	0	0	0	
Spolu	8438,83	68,40	4367,98	22,33
Lesy SR, š.p.	8438,83			

Zdroj: OLÚ Michalovce

1.7.3. Zhodnocovanie lesnej produkcie

Najväčší správca lesov v území mikroregiónov – Lesy SR, š. p., OZ Sobrance - venuje vo svojej činnosti **veľkú pozornosť poľovníctvu** ako súčasť lesníctva, ktoré má nielen ochranný, ale aj ekonomický význam pre podnik a región. V súčasnosti obhospodarujú štátni zamestnanci režijné revíry, v ktorých sa domácim a zahraničným záujemcom ponúka možnosť odstrelu trofejovej zveri. Od 15.9. začína hlavná lovecká sezóna lovom jeleňa. V revíroch Lesov SR, š.p. OZ Sobrance je možné loviť muflóny, daniely, srnce, čiernu zver (diviáča) a drobná zver.

Trofejová zver je vo voľných revíroch. V každom revíri je poľovnícka chata. O rozvoj poľovníctva a o služby pre poľovníkov sa stará referent poľovníctva.

Spracovanie štiepky na spaľovanie sa realizuje v stredisku biomasy (používanú sú štiepkovače Grizly), odkiaľ sa dodáva hlavnému odberateľovi drevoštiepky - mestu Snina. OZ Sobrance má záujem na pestovaní rýchlorastúcich drevín a ich využívanie na výrobu dendromasy. Podobné projekty majú záujem realizovať aj niektoré lesné spoločensvá v spolupráci s inými podnikateľskými subjektmi, hlavne s poľnohospodárskymi družstvami.

1.8 Vidiecky turizmus

Mikroregióny Borolo a Koromľa sa nachádzajú v najatraktívnejšej časti Sobranského okresu. Aj napriek tomu, že potenciál pre rozvoj cestovného ruchu je v tomto území veľký, zatiaľ je veľmi málo využívaný a málo zhodnocovaný. V minulosti sa rozvoj turizmu silno viazal na Sobranské kúpele, ktoré sa spomínajú už v roku 1336, keď boli vlastníctvom grófa Szaraya. Tunajšie liečivé pramene sa využívali pri liečbe porúrazových stavov, reumatických ochorení, zažívacích ťažkostí a priaznivý účinok bol

zaznamenaný aj pri liečení niektorých kožných ochorení a ekzémov. Vyhľadávali ich aj zahraniční klienti. Najväčší rozkvet kúpeľov bol zaznamenaný na prelome 19. a 20. storočia. Kúpele mali už v 19. storočí kapacitu 100 lôžok a pomerne rozšírené bolo aj ubytovanie v súkromí v neďalekých obciach Baškovce a Horňa. Od r. 2002 prešli kúpele do vlastníctva mesta, ktoré v nasledujúcich rokoch hľadalo investora. V súčasnosti sa kúpele nevyužívajú a chátrajú.

Podľa oficiálnych štatistík je okres Sobrance v rámci kraja okresom s najnižšími výkonmi cestovného ruchu, o čom svedčia aj nižšie uvedené vybrané ukazovatele:

Vybrané ukazovatele výkonov CR v okrese Sobrance:

Ukazovateľ	1997	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Návštevníci spolu	988	577	1 453	1 233	691	844	1 148	1 366	1 427	1 415	1 110
- domáci	862	459	1 253	1 084	602	756	983	1 180	1 276	1 173	1 048
- zahraniční	126	118	200	149	89	88	165	186	151	242	62
Prenocovania	1 702	2 151	2 383	3 155	1 458	1 882	2 133	2 702	2 826	3 399	1 896
Priem. dĺžka pobytu	1,7	3,7	1,6	2,6	2,1	2,2	1,9	2	2	2,4	1,7
Tržby za ubytovanie (v tis. Sk)	263	404	565	581	403	438	540	633	742	905	516
- od domácich	205	304	477	509	365	392	433	543	603	725	485
- od zahraničných	58	100	88	72	38	46	107	90	139	180	31
Využitie lôžkovej Kapacity (v %)	17,5	11,2	11,4	15,3	5,4	5,9	7,4	10,8	9,9	10,7	7,4

Poznámka: údaje za rok 1999 nie sú k dispozícii

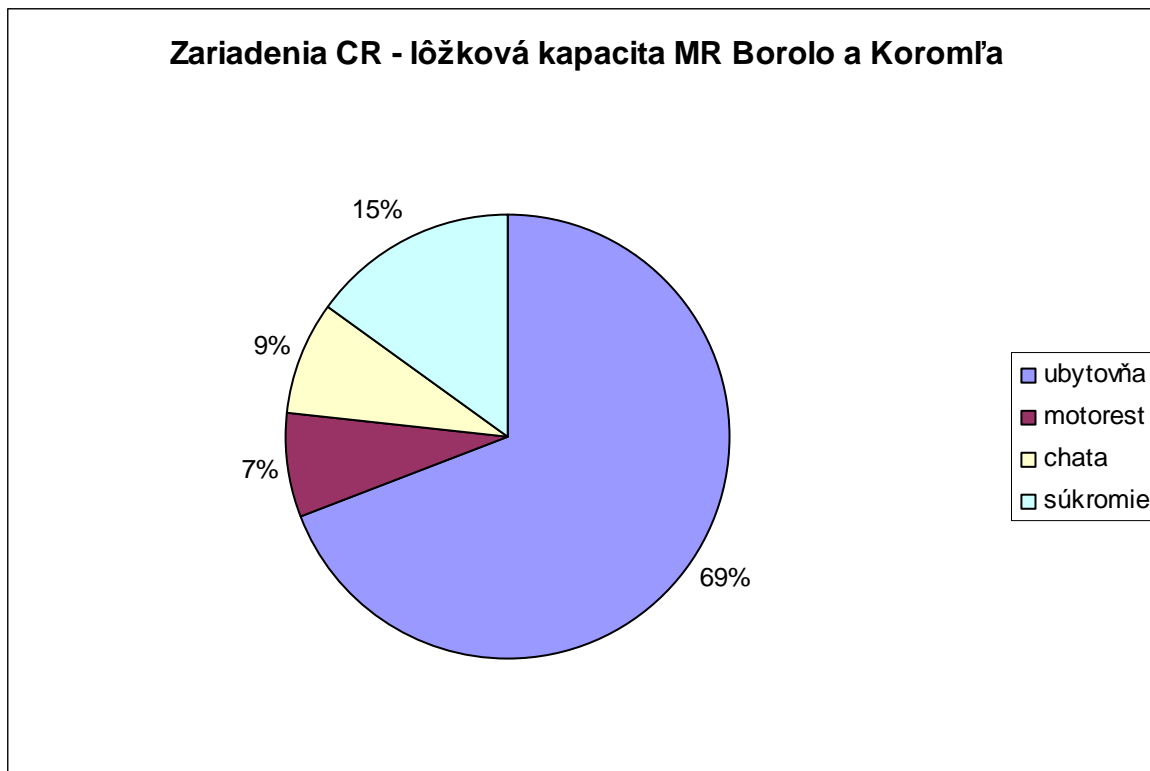
Zdroj: Štatistický úrad SR

Oficiálne boli v r. 2008 v celom okrese k dispozícii len 4 ubytovacie zariadenia s 28 izbami a s 85 lôžkami. V skutočnosti je v území viacero zariadení s vyššou lôžkovou kapacitou, ale pre slabú návštevnosť sa využívajú veľmi zriedkavo a ich vyťaženosť sa v štatistických ukazovateľoch neobjavuje. Podľa našich zistení sú **v mikroregiónoch Borolo a Koromľa v súčasnosti k dispozícii:**

- 2 turistické ubytovne (Škola v prírode v Inovciach a obecná ubytovňa v obci Petrovce) s kapacitou 65 lôžok
- 1 chata s 8 lôžkami
- 1 motorest s 7 lôžkami
- ubytovanie v súkromí možno získať v obci Ruská Bystrá (1 vidiecky dom) a v obci Petrovce (1 vidiecky dom) s celkovou kapacitou 14 lôžok.

Celkove je v MR Borolo a Koromľa disponibilných 94 lôžok v 4 typoch ubytovacích zariadení. Z reštauračných zariadení s celoročnou prevádzkou sú vo vymedzenom území iba 2 motoresty – Ričky (Tibava) a Marko (Krčava). Obidve zariadenia sú pri ceste medzinárodného významu E50.

Okrem vyššie uvedených ubytovacích zariadení je v sledovanom území aj viacero poľovníckych chát, ktoré sú vo vlastníctve poľovníckych zväzov a chata Čertež, ktorá je vo vlastníctve a v správe š.p. Lesy, OZ Sobrance. Tieto objekty vytvárajú potenciál pre rozvoj záujmového loveckého turizmu.

Zdroj: obecné úrady

Vidiecky cestovný ruch je potrebné postaviť na ponuke tichého a pokojného miesta, v ktorom nájdú zážitky v úzkom kontakte s prírodou a na ponuke krajských zvyklostí a špecialít. Takúto ponuku môžu zostaviť prakticky všetky obce MR. Príroda je v tomto území vo veľmi dobrom stave (pozri kap. 1.1. životné prostredie). Okrem maloplošných chránených území je tu aj niekoľko prírodných rarít, ako sú **2 gaštanové sady (2,3 ha a 1 ha) v obci Petrovce, vzácne druhy drevín** (park v Tibave, borovica Jeffreyová, platan javorolistý v obci Krčava, metasekvoja čínska v Ruskom Hrabovci) a pod. V obciach je evidovaný rastúci záujem o kúpu neobývaných domov na chalupárske účely (Beňatina, Hlivištia, Husák, Choňkovce, Inovce, Koňuš, Koromľa, Petrovce, Porúbka, Ruská Bystrá, Ruský Hrabovec, Vojnatina a Vyšné Nemecké). Polovica obcí sledovaného územia má do 300 obyvateľov. Takéto malé obce sú samy o sebe zárukou pokoja a intimity.

Vo všetkých obciach je **snaha zachovať ľudové tradície**. Najbohatšiu tradíciu majú **folklórne festivaly** – Podhorodské folklórne pomedzie (v r. 2008 sa konal už 36. ročník). Festival sa zameriava hlavne na folklór Rusínov, v samotnej obci ako aj v susedných obciach Ruská Bystrá, Ruský Hrabovec, Beňatina a Inovce sa rozpráva rusínsky. V obci Záhor pôsobí Folklórna spevácka skupina, ktorá sa prezentuje na obecných slávnostiach viacerých obcí okresu.. Silné korene majú tiež **náboženské tradície**, viažuce sa v prevažnej miere na gréckokatolícke a pravoslávne sviatky, čo v niektorých prípadoch znamená, že ide aj o časový posun (juliánsky a gregoriánsky kalendár). Tým získava toto územie špecifikum, na ktorom je možné v budúcnosti stavať a ponúkať ich turistom – napr. oslavy hlavných kresťanských sviatkov: Vianoc (6. januára), Nového roka (13. januára), Veľkej noci (2 týždne po rímskokatolíckych sviatkoch). Zachovalé je aj **tradičné kulinárstvo** – tradičné jedlá, sušenie ovocia v tradičných sušiarňach postavených na dvoroch, zabíjačky a spracovanie mäsa podľa tradičných receptúr a pod. Ľudové tradície mapuje **Vidiecke múzeum Záhor**.

Pre vyznávačov horskej turistiky a cykloturistiky je v oblasti Vihorlatu vyznačená sieť turistických chodníkov a cyklotrás, ktorá sa postupne rozširuje aj v území mikroregiónu Borolo. V roku 2008 pribudol

nový chodník pre peších turistov z Remetských Hámrov do Ruskej Bystrej, ktorý turistov dovedie až k drevenému kostolíku. Menej priaznivá je situácia v oblasti Popriečneho, kde prakticky absentujú vyznačené turistické chodníky a cyklotrasy. Určitým obmedzením pri rozvoji pešej turistiky a cykloturistiky je blízkosť prísnejšie stráženej štátnej hranice, ktorá podlieha Schengenskému režimu. Znamená to teda, že pohyb ľudí v tomto území je viac sledovaný bezpečnostnými zložkami štátu a návštevníci územia musia počítať aj s častejšími kontrolami a výzvami na legitimovanie sa. Vo vyššie položených obciach sú predpoklady aj pre rozvoj zimnej turistiky. Z niekdajších 2 malých lyžiarskych centier (Podhorod' a Inovce) je v súčasnosti v prevádzke iba **lyžiarske stredisko Inovce**, v ktorom sú lyžiarom k dispozícii 2 vleky typu Tatrapoma v dĺžke 300 m s prevýšením 30 m (ľahká zjazdovka) a 500 m vlek má prevýšenie 100 (stredne ťažká zjazdovka). Prepravná kapacita vlekov je 1000 osôb/hod. Celková dĺžka zjazdoviek je 1170 m. Stredisko je ideálne pre školské lyžiarske výcviky. V stredisku je v prevádzke bufet s rýchlym občerstvením. Nevýhodou strediska je náročnejší prístup k vlekom, žiadalo by sa vybudovať približovacie zariadenie. Zatiaľ tento zámer viazne na vlastníctve pozemkov, ktoré nie sú vysporiadané.

Marketing a propagácia cestovného ruchu vo vidieckom prostredí mikroregiónov Borolo a Koromľa prakticky neexistujú. Vlastné propagačné aktivity registrujeme len u obcí Inovce a Ruská Bystrá, ktoré sa usilujú dostať do povedomia najcennejšie turistické objekty mikroregiónu Borolo – drevené kostolíky, z ktorých jeden je aj na zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

1.8.1. Vínná turistika

Jednou z foriem vidieckeho cestovného ruchu je aj vínná turistika. Košický samosprávny kraj ešte v roku 2003 dal vypracovať pre-feasibility štúdiu „Zemplínska vínná cesta“ (ZVC), v ktorej sa navrhuje zriadenie Podvihorlatskej časti ZVC s obcami Michalovce, Vinné, Kaluža, Orechová, Tibava a Koromľa. Spracovatelia štúdie (Katedra geopropagácie, ÚPaCR F-BERG TU Košice) sa stretli s producentmi vína a podnikateľmi v cestovnom ruchu dňa 24. marca 2004 na Zemplínskej šírave – Kamenci, aby prezentovali výstupy štúdie a dohodli sa na ďalších postupoch pri realizácii navrhovaných opatrení. O toto stretnutie však producenti vína zo Sobranského okresu neprejavili záujem a aj napriek tomu, že sa tu vyrábajú veľmi kvalitné vína, vínná turistika tu prakticky neexistuje, degustácie vín sa robia ojedinele a len na objednávku. Každý producent je v tomto smere sólovým hráčom.

V súčasnosti sú v MR Borolo a Koromľa **vinne pivnice**, ktoré by v budúcnosti mohli byť využívané aj pre vínnu turistiku:

Tibava – v súčasnosti sa pôvodné pivnice rekonštruujú. Hotová je pivničná časť, v ktorej je degustačná miestnosť – tzv. tibavská hodovňa a vínná banka so 105 boxmi na uskladnenie vína. Momentálne sa rekonštruujú ďalšie časti objektu, v ktorom pribudne reštaurácia, kongresová miestnosť, vodný svet, posilňovňa, solárium a ubytovanie s dvadsiatimi dvoma izbami a štyrmi apartmánmi.

Orechová – sídlo firmy Regia TT, majiteľ má malú degustačnú miestnosť pre návštevy

Krčava – Osifova pivnica – jediná väčšia pivnica v obci, v ktorej si miestni obyvatelia uskladňujú víno, ale žiada si opravu a rekonštrukciu. Vlastnícky podiel má viacero vlastníkov, s prípadnou výstavbou degustačnej miestnosti by museli súhlasiť všetci.

Porúbka – pivnica Pod skalou s vcelku nápaditým interiérovým riešením je nevyužívaná, za posledné roky schátrala

Koromľa – nefunkčná, je vo vlastníctve RD Koromľa, kapacita cca 18 osôb

Choňkovce – pivnica v majetku PD, degustačná miestnosť cca 20 ľudí, v súčasnosti nefunkčná

Marketingové aktivity zamerané na podporu a propagáciu vínnej turistiky **neexistujú**.

1.9. Obnoviteľné zdroje energie

Z obnoviteľných zdrojov energie sa v MR Borolo a Koromľa využíva iba biomasa. Územie má však veľkú perspektívu aj vo využívaní slnečnej energie a vďaka aktivitám PD Vinohrady Choňkovce má ambíciu zhodnocovať biologický odpad na výrobu bioplynu

1.9.1. Biomasa

Biomasu – presnejšie dendromasu využívajú obyvatelia v piatich obciach MR Borolo na vykurovanie domácností a verejných budov vrátane (Ruská Bystrá, Ruský Hrabovec, Podhorod', Beňatina a Inovce). Z ekonomických dôvodov sa pre tento spôsob vykurovania verejných budov (obecné úrady) rozhodli aj starostovia niektorých ďalších plynofikovaných obcí. O zmene vykurovania základnej školy z uhlia na biomasu uvažuje obec Podhorod'. Vzhľadom k stále rastúcim cenám zemného plynu a elektrickej energie bude vhodné, ak sa k takémuto kroku pristúpi vo viacerých obciach. Z iných regiónov je známe, že pri vykurovaní škôl biomasou je možné výrazne ušetriť, čo by malo byť motiváciou pre obce – zriaďovateľov škôl.

Okrem dendromasy vo vymedzenom území prichádza do úvahy aj fytomasa, hlavne zvyšky zo zberu zrnín a ostatných energetických plodín a z tráv, ktorých je v MR Borolo a Koromľa dostatok (TTP majú najväčšie percentuálne zastúpenie – až 43%)

1.9.2. Slnečná energia

Územie MR Borolo a Koromľa sa nachádza v troch pásmach s hodnotou energie slnečného žiarenia dopadajúceho za rok na 1 m² plochy:

Oblasť MR Koromľa – obce pozdĺž cesty E 50: 1450 – 1500 kWh m²/rok

Oblasť MR Koromľa a MR Borolo – podhorské obce: 1300 – 1350 kWh m²/rok

Oblasť MR Borolo – 5 najsevernejších obcí: 1250 – 1300 kWh m²/rok.

Využívanie slnečnej energie v danom území je zatiaľ minimálne. Vzhľadom na súčasnú energetickú situáciu vo svete a stále sa zväčšujúci tlak na využívanie OZE bude potrebné smerovať aktivity v tejto oblasti aj k využívaniu slnečnej energie. Vedecký výskum v danej oblasti napreduje veľmi rýchlo, možno očakávať, že v pomerne krátkom čase sa na trhu objavia oveľa lacnejšie a efektívnejšie solárne panely, než aké sa vyrábajú teraz. Nový systém na zachytávanie a využívanie slnečnej energie sa nazýva luminiscenčný slnečný koncentrátor (LSC) a bude schopný vyprodukovať desaťnásobne väčšie množstvo energie ako dnes využívané slnečné články.

1.9.3. Bioplyn

Bioplyn sa získava z anaeróbného rozkladu biomasy. Ide o biologický proces, kde výsledným produktom – energonosičom je metán, ktorý vzniká činnosťou mikroorganizmov v biologickom odpade. Proces anaeróbného rozkladu ako vstupnú surovinu využíva biologický odpad, ako sú hnoj alebo tuhý komunálny odpad (TKO) popri prípade kompost. Plyn je odoberaný podľa potreby na pohon turbíny za výroby tepelnej a elektrickej energie. Zariadenia pre anaeróbný rozklad sú dostupné za konkurencieschopné ceny a v súčasnosti sú bežne používané na farmách v rozvinutých krajinách EÚ. (Stratégia využitia obnoviteľných zdrojov energie v Košickom samosprávnom kraji)

Projektový zámer vybudovania bioplynovej stanice má rozpracované PD Vinohrady Choňkovce. S jej výstavbou sa počíta v roku 2010. Pôjde o zhodnocovanie odpadu z poľnohospodárskej výroby, predovšetkým zo silážnej kukurice, maštalného hnoja a kejdy spod ošípaných. Ročná produkcia stanice bude 4 200 mil. kWh elektrickej energie a 4 200 mil. KJ tepla). Celkové náklady sú rozpočtované na 2, 157 mil. €.

STRATEGICKÁ ČASŤ

2. SWOT analýzy podľa jednotlivých sektorov

SWOT – životné prostredie:

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - prírodné hodnoty – chránené územia (2 prírodné rezervácie, 2 prírodné pamiatky) - takmer celé územie navrhnuté na zaradenie do sústavy chránených území NATURA 2000 (CHVÚ Vihorlat a ÚEV Morské oko) - početné potoky a kanály s čistou vodou - početné pramene pitnej vody a výskyt minerálnych prameňov v obciach Horňa a Baškovec - kvalitné životné prostredie s čistým ovzduším - separovaný zber tuhého komunálneho odpadu vo všetkých obciach MR - zásobovanie obcí pitnou vodou – 82 % obcí má obecný vodovod, ostatné obce majú veľmi kvalitnú vodu z miestnych vodných zdrojov 	<ul style="list-style-type: none"> - absencia zberných dvorov TKO - absencia kompostovísk - divoké skládky - nedostatočná osvetová činnosť zameraná na environment - nedostatočná údržba prameňov a studničiek - nevyužívanie minerálnych prameňov na liečebné účely - nedobudovaná kanalizácia - 63% obcí je bez kanalizácie - absencia ČOV
príležitosti	ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - využitie recyklačného fondu na zlepšenie environmentálnej infraštruktúry a nakladanie s odpadmi - využitie fondov EÚ - zvyšovanie stupňa ekologickej stability dôslednou ochranou existujúcich biocentier a biokoridorov v environmentálne narušených priestoroch a postupnou realizáciou pozemkových úprav 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatok finančných prostriedkov na udržateľnosť environmentálnych projektov - nedostatočné environmentálne povedomie obyvateľov - zamietavý postoj obyvateľov k environmentálnym projektom

SWOT - osídlenie a výstavba:

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - početné rekonštrukcie rodinných domov - väčšina obcí (18) MR sú „svieže“ – zástavba je pozdĺž vyregulovaných potokov - estetizácia obcí v MR Koromľa – úpravy verejných priestranstiev v obciach podľa návrhu odborníkov s využívaním miestnych prírodných zdrojov (drevo, kameň) - kultúrno-historický potenciál (NKP vrátane pamiatky UNESCO) 	<ul style="list-style-type: none"> - vysoký počet obcí bez UPD (takmer 50%) - v MR Borolo nižšia úroveň estetizácie obcí - postupný zánik pôvodnej vidieckej architektúry - vysoký počet neobývaných domov - v niektorých obciach zmes rôznych štýlov stavieb („podnikateľský barok“,...) - postupný zánik pôvodnej vidieckej architektúry - vysoký počet neobývaných domov - zlý stavebno-technický stav NKP - drobná architektúra bez leitmotívu (autobusové zastávky) - absencia informačných tabúl

príležitosti	ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - rastúci záujem o neobývané domy v horských obciach – rozvoj chalupárstva - disponibilné plochy pre ekonomické aktivity a na ďalšiu výstavbu - využívanie európskych fondov na transformáciu nevyužívaných obecných budov pre občiansku vybavenosť - možnosť zriadenia domovov sociálnych služieb v nevyužívaných obecných budovách - využitie tvorivého potenciálu študentov architektúry a stavebnej fakulty 	<ul style="list-style-type: none"> - živelnosť pri zástavbe a riešení verejných priestranstiev - v obciach s potokmi väčšie nebezpečenstvo záplav - nedostatok finančných prostriedkov na spolufinancovanie projektov z európskych fondov

SWOT - technická infraštruktúra:

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - dobrá situácia v zásobovaní pitnou vodou – iba 5 obcí bez vodovodu - dobrá situácia v zásobovaní plynom (iba 5 obcí bez plynifikácie) a elektrickou energiou 	<ul style="list-style-type: none"> - neuspokojivý stav v odkanalizovaní obcí – až 12 obcí je bez kanalizácie, v 2 obciach je vybudovaná čiastočne, v 1 obci rozpracovaná - absencia čističiek odpadových vôd – funkčná iba vo Vojnatine, v obci Krčava neskolaudovaná, 1 obec napojená na ČOV Sobrance - nedostatočné pokrytie signálom mobilných operátorov a TV v niektorých lokalitách MR
príležitosti	ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - čerpanie finančných prostriedkov z environmentálneho fondu - malé domové ČOV – možnosť využívania vyčistenej vody na zavlažovanie a iné technické účely - obnoviteľné zdroje energie a štátna podpora na ich využívanie (slnečná energia) 	<ul style="list-style-type: none"> - ani jedna obec nespĺňa kritériá (nad 2 000 obyvateľov) na možnosť čerpania finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov na výstavbu vodovodov a kanalizácie - zmena pravidiel štátnych dotácií podľa rozloženia politických síl - potenciálne nebezpečenstvo platobnej neschopnosti obcí pri splácaní úverov na ekologické stavby - nezáujem obyvateľov obcí o napojenie na technickú infraštruktúru z dôvodu rastu cien (vodné a stočné)

SWOT - ľudské zdroje:

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - vysoký podiel obyvateľov v produktívnom veku (60%) - základné a materské školy (3 základné a 7 materských) - dobrá dostupnosť stredných škôl v okresnom 	<ul style="list-style-type: none"> - nevyhovujúca veková skladba obyvateľstva – iba 15,83% obyvateľov v predproduktívnom veku a až 25,84% obyvateľov v poproduktívnom veku – starnutie populácie - vysoká miera nezamestnanosti – dlhodobo nad

<p>meste Sobrance</p> <ul style="list-style-type: none"> - vysoká miera integrácie rómskeho obyvateľstva 	<p>celoslovenským a celokrajským priemerom</p> <ul style="list-style-type: none"> - vysoký podiel uchádzačov o zamestnanie so základným vzdelaním a vyučených (priemerne okolo 68 - 70%), pomerne vysoký podiel skupiny so stredným odborným vzdelaním s maturitou – nad 17% - málo pracovných príležitostí pre ženy - malý záujem o rekvalifikácie - vysoká migrácia obyvateľstva za prácou do zahraničia - únik mozgov – vysokoškolsky vzdelaných ľudí, ich uplatnenie sa v iných regiónoch Slovenska - absencia sociálnych služieb pre starých obyvateľov - absencia neziskových organizácií, slabá angažovanosť obyvateľov na verejnom živote cez občianske združenia
príležitosti	ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - možnosť zriadenia domovov sociálnych služieb v nevyužívaných obecných budovách - čerpanie finančných prostriedkov z ESF a viacerých nadácií na projekty podporujúce celoživotné vzdelávanie a získavanie pracovných návykov a zručností - výmena skúseností v rámci cezhraničných a medziregionálnych projektov - podpora podnikateľských aktivít, ktoré vytvoria nové pracovné miesta v MR - zriadenie sociálnych podnikov 	<ul style="list-style-type: none"> - návyk na „projektové“ peniaze – neochota vyvíjať nové vlastné aktivity po skončení financovania projektu

SWOT - ekonomika vidieka:

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - pomerne silné zastúpenie terciárnej sféry (67%) v ekonomike MR - ekonomické aktivity viazané na miestny prírodný a ľudský potenciál (v horských oblastiach dominuje lesné hospodárstvo a ťažba dreva, v nížinách poľnohospodárstvo, vinohradníctvo; zámočníctvo, obrábanie kovov a strojárka výroba) - výrazný nárast kvality vína vyrobeného z miestnej produkcie 	<ul style="list-style-type: none"> - malá diverzifikácia ekonomických aktivít, výrazný podiel obchodnej činnosti - výrazné rozdiely v ekonomických aktivitách obyvateľov jednotlivých obcí MR - málo drobných spracovateľských a výrobných prevádzok (spracovanie ovocia a zeleniny, tradičné remeslá, stolárstvo a pod.) - málo prevádzok služieb - absencia sociálnych podnikov - sivá ekonomika
príležitosti	ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - možnosti zriadenia menších výrobných prevádzok na zhodnocovanie miestnych zdrojov - využívanie štátnych podporných programov pre 	<ul style="list-style-type: none"> - blokovanie podnikateľských aktivít zo strany fungujúcich subjektov – obavy z konkurencie - zvýšené riziko ekologickej zaťaženia prostredia

malých a stredných podnikateľov - využívanie štátnych podporných programov na založenie vlastného podnikania (pre živnostníkov)	pri činnosti väčšieho množstva malých prevádzok
--	---

SWOT - poľnohospodárstvo:

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - rozloženie rastlinnej a živočíšnej výroby zhruba kopíruje možnosti vyplývajúce zo zloženia a druhov poľnohospodárskej pôdy - udržiavanie tradície pestovania hrozna a výroby vína - nárast počtu súkromne hospodáriacich roľníkov - ochota zavádzať agroenvironmentálne výrobné postupy a zásady životných podmienok zvierat 	<ul style="list-style-type: none"> - útlm živočíšnej výroby - nedostatočné využívanie TTP na chov dobytka - zastaraný strojový park v sektore - vysoké vstupné náklady, nízke odbytové ceny - malý podiel druhov výroby (okrem vinohradníctva a vinárstva) - málo rozvinuté pestovanie biopotravín - absencia predajní miestnych poľnohospodárskych produktov - klesajúci záujem mladých o štúdium na strednej poľnohospodárskej škole, resp. na poľnohospodárskych učilištiach
príležitosti	ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - možnosti čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ na poľnohospodársku činnosť a na diverzifikáciu smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam - užšia spolupráca s Ústavom agroekológie v Michalovciach pri zavádzaní nových agrotechnických postupov, pri pestovaní a výrobe biopotravín a pri pestovaní energetických rastlín (ozdobníca čínska a pod.) 	<ul style="list-style-type: none"> - silná závislosť o vývinu počasia - cenové turbulencie na trhoch s poľnohospodárskymi komoditami

SWOT - lesné hospodárstvo:

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - zdravé lesy v území - dobré odborné spravovanie lesov hlavne zo strany najväčšieho majiteľa – Lesy SR, š.p. - rozvojové projektové zámery pre využívanie dendromasy ako OZE - poľovníctvo - kvalitné poľovnícke revíry s trofejovou zverou 	<ul style="list-style-type: none"> - zastaraná technika u dodávateľov prác pre Lesy, š.p. (fyzické osoby) - nekoordinovanosť postupov pri obhospodarovaní lesov a ťažbe dreva medzi jednotlivými vlastníkmi - menej kvalitné a menej udržiavané lesné cesty
príležitosti	ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - rastúci záujem o dendromasu ako obnoviteľný zdroj energie - nárast záujmu o drevo ako prírodný stavebný a výrobný materiál 	<ul style="list-style-type: none"> - možné kalamitné výskyty škodcov - klimatické zmeny - stále častejšie a početnejšie ničivé víchrice

- vstup vlastníkov lesov a živnostníkov – dodávateľov prác pre lesy - do partnerstiev so subjektmi verejnej a súkromnej sféry na realizáciu projektov starostlivosti o lesy ako miesta aktívneho oddychu a relaxu	
---	--

SWOT - vidiecky turizmus:

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - potenciál pre letnú aj zimnú turistiku - potenciál pre rozvoj vínnej turistiky - zachovávanie ľudových tradícií - bohaté náboženské tradície, osobitne gréckokatolícke a pravoslávne (podľa gregoriánskeho a juliánskeho kalendára) - organizovanie folklórnych festivalov a obecných osláv - vytyčovanie a budovanie nových turistických chodníkov vo Vihorlate 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatočná supraštruktúra a infraštruktúra - absencia turistických produktov - nevyužívanie potenciálu pre vínnu turistiku - málo turisticky značených chodníkov a cyklotrás, osobitne v Popriečnom - absencia doplnkových služieb pre návštevníkov - nedôvera obyvateľov – neochota prijímať cudzích ľudí na ubytovanie - absencia združenia CR - absencia spoločných marketingových aktivít
príležitosti	ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - podpora budovania turistickej infraštruktúry vo vidieckom prostredí – čerpanie finančných prostriedkov z Programu rozvoja vidieka - realizácia projektov v rámci program cezhraničnej spolupráce s Ukrajinou - zintenzívnenie spolupráce obcí a spoločné postupy s Lesmi, š.p., urbáriátmi, Prvým michalovským klubom slovenských turistov pri príprave a realizácii projektových zámerov 	<ul style="list-style-type: none"> - očakávania veľkých ziskov z vidieckej turistiky - nezdravý konkurenčný boj o zákazníka - zmena klimatických podmienok - výrazné zmeny v počasí

SWOT – obnoviteľné zdroje energie:

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - silný energetický potenciál slnečnej energie - potenciál pre pestovanie energetických rastlín - dostatok dendromasy a fytomasy - dostatok disponibilných pozemkov na pestovanie fytomasy, na zalesnenie - vypracovaný projekt na vybudovanie bioplynovej stanice 	<ul style="list-style-type: none"> - nevyužívanie dendromasy - nevyužívanie slnečnej energie - vysoké finančné vstupy na využívanie OZE (nákup a inštalácia slnečných kolektorov,...) - závislosť od prírodných a poveternostných podmienok
príležitosti	ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - možnosti dotácií z environmentálneho fondu - štátna podpora na využívanie OZE - možnosti čerpania finančných príspevkov zo štrukturálnych fondov a cez iniciatívy Spoločenstva 	<ul style="list-style-type: none"> - administratívne prekážky pri schvaľovaní projektov a uzatváraní zmlúv o odbere elektrickej energie do rozvodných sietí z bioplynových staníc - prekážky zo strany monopolných výrobcov a dodávateľov energií

3. Vízia rozvoja územia mikroregiónov Borolo a Koromľa

Na zabezpečenie rozvoja územia je v Stratégii rozvoja vidieka KSK zadefinovaná potreba mať jasnú predstavu smerovania na najbližších sedem rokov. Pri formulovaní vízie rozvoja MR Borolo a Koromľa sa miestni aktéri venovali stanoveniu cieľov a mechanizmov, ktoré povedú k jej postupnému napĺňaniu.

Vízia rozvoja MR Borolo a Koromľa vychádza zo silných stránok obidvoch území. Všetky rozvojové aktivity sú postavené na rešpektovaní a snahe o zachovanie prírodného a kultúrno-historického dedičstva, aby sa vytvorili podmienky pre plnohodnotný život vo vidieckych sídlach mikroregiónu a aby sa zabránilo vyľudňovaniu tohto územia.

Nová vízia vidieckej krajiny KSK musí počítať s diverzifikáciou a rozvíjaním väčšieho spektra aktivít ako je tradičné poľnohospodárstvo a lesníctvo. Mala by reflektovať ekonomický význam rozličných záujmov, ako sú nepoľnohospodárske aktivity na farmách, ekoturizmus, chatárstvo a aktivity mimo fariem. Je potrebné rozvíjať technickú a sociálnu infraštruktúru a rekreačné aktivity. Dôležitým aspektom zostáva rozvoj ľudských zdrojov, úroveň vzdelávania a princípy spoločnosti založenej na vedomostiach.

Cieľom by pri tom malo byť zachovanie a rozvoj vidieckeho prostredia a vidieckeho osídlenia, stabilizácia vidieckej populácie a zvýšenie zamestnanosti rozvojom malého stredného podnikania a služieb vo vidieckych regiónoch. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aký bude vidiek v mikroregiónoch Borolo a Koromľa?

V roku 2015 bude revitalizovaným a udržiavaným územím, v ktorom budú mať jeho obyvatelia kvalitný život po všetkých stránkach, bude konkurencieschopné a bude využívať a zhodnocovať svoj prírodný a ľudský potenciál s prihliadaním na zabezpečenie podmienok pre existenciu budúcich generácií. Bude atraktívnym miestom pre jeho obyvateľov, podnikateľov a návštevníkov.

Územie MR poskytne:

miestnym obyvateľom:

- kvalitné životné prostredie
- kvalitné služby a občiansku vybavenosť
- nové pracovné príležitosti
- možnosti zábavy, relaxu a športu, zdravého životného štýlu

miestnym podnikateľom:

- podmienky na podnikanie a tvorbu nových pracovných miest
- priestor na kreativitu, inovácie
- kvalitnú pracovnú silu

návštevníkom:

- kvalitné ubytovacie a stravovacie služby
- ústretovosť a pohostinnosť
- dostatok zaujímavých ponúk na spoznávanie histórie, tradície, kultúry a súčasnosti územia MR – dostatok ponúk na trávenie voľného času

Obidva mikroregióny sa dostanú do povedomia turistickej verejnosti ako miesto, kam sa chodí za zregenerovaním a načerpaním nových síl, kde je stále najčistejšie ovzdušie v rámci kraja.

4. Ciele rozvoja vidieka MR Borolo a Koromľa

Stratégia rozvoja vidieka MR Borolo a Koromľa vychádza z prijatej Stratégie rozvoja vidieka KSK. Riadi sa schválenými cieľmi, **preberá a rozširuje aktivity k napĺňaniu jednotlivých špecifických cieľov s ohľadom na samotné možnosti, potenciál a zdroje územia MR.** Stratégia si v súlade so Stratégiou Košického kraja kladie za cieľ „zlepšiť kvalitu života v území, ktorého predpokladom je socio-ekonomický rast v podmienkach trvalo udržateľného rozvoja. **Hlavnou úlohou je stanoviť také mechanizmy, ktoré zastavia negatívne demografické trendy a podnietia hospodársky a sociálny rast založený na primárnom využívaní miestnych zdrojov (ľudských, surovinových).** Je pri tom **nevyhnutné dávať dôraz na zachovanie hodnotného prírodného a kultúrneho dedičstva vidieckej krajiny, ktoré bude možné zúročiť formami vidieckeho turizmu**“.(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Globálny cieľ

Zvyšovanie kvality života v MR Borolo a Koromľa, zastavenie procesu vyľudňovania obcí a rast konkurencieschopnosti využívaním lokálnych zdrojov pri rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja.

4.1. Problémy a príležitosti

V MR Borolo a Koromľa je nízka hustota obyvateľstva, vysoká migrácia za prácou do zahraničia, starnúce obyvateľstvo, nedostatok pracovných príležitostí, nízke ohodnocovanie práce, ekonomika založená na produkcii primárnych surovín.

Na zachovanie a tvorbu nových pracovných miest je potrebné podporovať diverzifikáciu činností na vidieku, druhovú výrobu, rozširovať terciárnu sféru a odvážnejšie využívať prírodný potenciál predovšetkým v oblasti obnoviteľných zdrojov energie (slnečná a biomasa). Tento proces si vyžaduje odbornú prípravu a celoživotné vzdelávanie.

4.2. Hlavné princípy rozvoja územia MR Borolo a Koromľa

- **Konkurencieschopnosť územia MR** je závislá od **modernizácie a propagácie kvality** za predpokladu využívania cenného prírodného potenciálu, kultúrneho a architektonického dedičstva.
- Hlavnými impulzmi rozvoja vidieckeho hospodárstva je **podpora malých podnikov, investície do strojov, zariadení a odbornej prípravy.**
- Dôležitým nástrojom pre výmenu skúseností, ako aj zabezpečenie toku tovarov a služieb, je **vytváranie sietí.**
- **Vytváranie verejno-súkromných partnerstiev** bude nevyhnutné pre zabezpečenie určitých typov verejných služieb (budovanie infraštruktúry).
- Poľnohospodárska výroba sa bude musieť zamerať na **diverzifikáciu a produkciu vysokokvalitných ekologických výrobkov.**
- **Vidiecky turizmus** je významným nástrojom trvalo udržateľného rozvoja na vidieku, nakoľko podporuje územné hospodárstvo, vytvára pracovné príležitosti a rešpektuje životné prostredie.
- **Obnoviteľné zdroje energie** predstavujú významný potenciál pre rozvoj územia MR. Výhodami ich spracovania je energetická sebestačnosť, priateľskosť k životnému prostrediu a tvorba nových pracovných príležitostí.
- **Informačné a telekomunikačné technológie** sú nevyhnutnosťou z pohľadu budúceho rozvoja územia MR. V rámci stratégie ich vnímame ako **horizontálnu prioritu**, významnú vo všetkých sektoroch vidieckeho hospodárstva. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Na základe analýz územia MR Borolo a Koromľa a znalosti európskych trendov rozvoja vidieka sa budú plniť strategické ciele v jednotlivých tematických oblastiach stanovené Stratégiou rozvoja vidieka KSK, ktoré podporia rozvoj územia mikroregiónu. Tematickú oblasť obnoviteľné zdroje energie je vzhľadom na potenciál a súčasný stav využívania OZE v MR potrebné rozšíriť o aktivity viažuce sa na využívanie slnečnej a bioplyn (špecifický cieľ 2, opatrenie 2.1.):

4.3. Strategické ciele tematických oblastí

Životné prostredie - Zlepšiť podmienky životného prostredia, revitalizovať vidiecku krajinu a vytvoriť tak podmienky pre výrazné zhodnotenie rozvojového potenciálu vidieka.

Osídlenie a sídla - Stabilizovať, obnoviť a napomáhať rozvoju vidieckeho osídlenia.

Ľudské zdroje - Zvýšiť kvalitu pracovnej sily na vidieku a zabezpečiť, aby tu s ľahkosťou nachádzala uplatnenie v oblastiach, pre ktoré má najlepšie predpoklady.

Ekonomika vidieka - Zvýšiť diverzifikáciu vidieka prostredníctvom podpory malého a stredného podnikania založeného na využití regionálnych zdrojov.

Poľnohospodárstvo - Prostredníctvom multifunkčného poľnohospodárstva prispievať k udržateľnému rozvoju vidieka.

Lesné hospodárstvo - Zvýšiť konkurencieschopnosť sektoru lesného hospodárstva a zlepšiť kvalitu životného prostredia a krajiny.

Vidiecky turizmus - Dosiahnuť úspech v medzinárodnej konkurencii produktov cestovného ruchu.

Obnoviteľné zdroje energie - Znížiť závislosť na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a zvýšiť ekonomickú prosperitu a konkurencieschopnosť poľnohospodárskeho sektoru.

5. Stanovenie špecifických cieľov a opatrení Stratégie rozvoja vidieka

5.1 Životné prostredie

Špecifický cieľ 1: Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny

Opatrenie 1.1. Revitalizácia vidieckej krajiny a zvýšenie ekologickej stability krajiny

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v MR Zemplínska šírava – Morské oko

Opatrenie 2.1. Zapájanie obcí do starostlivosti o chránené územia a vytváranie podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky, resp. trvalo udržateľného turizmu

Špecifický cieľ 3: Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry

Opatrenie 3.1. Zlepšenie kvality vôd budovaním vodohospodárskej infraštruktúry

Opatrenie 3.2. Zefektívnenie nakladania s odpadmi

5.2 Osídlenie a sídla

Špecifický cieľ 1: Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia

Opatrenie 1.1. Podpora udržania a rozvoja atraktivity vidieckych sídiel MR Borolo a Koromľa

Opatrenie 1.2. Zachovanie a obnova prvkov tradičnej architektúry a krajinného obrazu

Špecifický cieľ 2: Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore

Opatrenie 2.1. Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev

Opatrenie 2.2. Rozvoj infraštruktúry pre komerčné aktivity podnikateľov a obcí

5.3 Ľudské zdroje

Špecifický cieľ 1: Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa

Opatrenie 1.1. Posilnenie kapacít základných škôl ako nástroja pre zvyšovanie zamestnateľnosti znevýhodnených skupín obyvateľstva v MR Borolo a Koromľa

Opatrenie 1.2. Zapájanie nezamestnaných zo znevýhodnených skupín do lokálneho ekonomického života

Opatrenie 1.3. Preventívne opatrenia na zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku

Opatrenie 2.1. Prispôsobovanie stredných škôl meniacim sa potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám

Opatrenie 2.2. Posilnenie celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami vidieka

Špecifický cieľ 3: Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik

Opatrenie 3.1. Posilnenie kapacít vidieka na využitie podporných prostriedkov na realizáciu miestneho rozvoja

Opatrenie 3.2. Zintenzívnenie medziobecnej spolupráce

5.4 Ekonomika vidieka

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Opatrenie 1.1. Podpora spracovateľských aktivít na báze alternatívnej a ekologickej poľnohospodárskej výroby a lesovníctva

Opatrenie 1.2. Podpora rozvoja služieb a obchodu

Opatrenie 1.3. Podpora sociálnej ekonomiky a podnikania

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku

Opatrenie 2.1. Zvyšovanie kvality dopravného prepojenia vidieckych oblastí na kohézne a inovačné

póly rastu

Opatrenie 2.2. Podpora informatizácie a budovania komunikačnej infraštruktúry

Opatrenie 2.3. Podpora sieťovania, podnikateľských klastrov a obchodných organizácií výrobcov

5.4.1 Poľnohospodárstvo

Špecifický cieľ 1: Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva

Opatrenie 1.1. Efektívna exploatácia výrobných základov - pôdy a hospodárskych zvierat, meliorácie a pozemkové úpravy

Opatrenie 1.2. Uplatňovanie agroenvironmentálnych výrobných postupov a zásad životných podmienok zvierat

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva

Opatrenie 2.1. Modernizácia, reštrukturalizácia a inovácia kapitálovej vybavenosti agrosektoru KSK

Opatrenie 2.2. Pridávanie hodnoty poľnohospodárskym produktom

Špecifický cieľ 3: Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva

Opatrenie 3.1. Zvyšovanie vedomostnej úrovne a zamestnanosti v agrosektore

Opatrenie 3.2. Podpora odbytu agrokomodít

5.4.2 Lesné hospodárstvo

Špecifický cieľ 1: Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora

Opatrenie 1.1. Pridávanie hodnoty do produktov lesného hospodárstva

Opatrenie 1.2. Zvýšenie hospodárskej hodnoty lesov

Opatrenie 1.3. Odborné vzdelávanie a informačné aktivity v oblasti lesníctva

Špecifický cieľ 2: Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy

Opatrenie 2.1. Prvé zalesnenie nelesnej pôdy

Opatrenie 2.2. Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín

Opatrenie 2.3. Lesnícko - environmentálne činnosti

Opatrenie 2.4. Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení

5.4.3 Vidiecky turizmus

Špecifický cieľ 1: Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov

Opatrenie 1.1. Vzdelávanie a výmena skúseností v oblasti tvorby a manažmentu regionálneho

produktu vidieckeho turizmu

Opatrenie 1.2. Zavedenie značky kvality a oceňovania najlepších produktov vidieckeho turizmu v kraji

Opatrenie 1.3. Podpora tvorby regionálneho produktu vidieckeho turizmu v pilotných územiach

Špecifický cieľ 2: Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu

Opatrenie 2.1. Vytvorenie integrovaného informačného systému propagácie turistických destinácií v kraji na báze web stránky

Opatrenie 2.2. Vytvorenie jednotného imidžu pre tlačené informačné materiály a systém ich distribúcie

Opatrenie 2.3. Monitoring spokojnosti klientov a propagácia pozitívnych príkladov

5.4.4 Obnoviteľné zdroje energie

Špecifický cieľ 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK

Opatrenie 1.1. Program výroby energetických plodín

Špecifický cieľ 2: slnečnej energie a bioplynu

Opatrenie 2.1. podpora výroby elektrickej energie a tepla zo slnečnej energie a bioplynu

5.1 Životné prostredie

Strategický cieľ: Zlepšiť podmienky životného prostredia a revitalizovať vidiecku krajinu a vytvoriť tak podmienky pre výrazné zhodnotenie rozvojového potenciálu vidieka.

Tento spoločný strategický cieľ je v Stratégii rozvoja vidieka KSK rozpracovaný v dvoch rozvojových oblastiach **Ochrana prírody a krajiny** a **Kvalita životného prostredia** do viacerých špecifických cieľov, ktoré budú realizované prostredníctvom súboru opatrení. **V podmienkach MR Borolo a Koromľa** je potrebné klásť dôraz na:

- **ochranu prírody a zachovanie biodiverzity v chránených lokalitách územia** - MR Borolo a Koromľa sa vyznačuje značnou diverzitou rastlinných spoločenstiev a množstvom živočíšnych spoločenstiev.
- **Zvýšenie ekologickej stability územia** – v obciach Vyšné Nemecké, Záhor, Orechová, Kolibabovce, Vojantina, Tibava, Horňa a Baškovce je málo stabilné územie, v ktorých je potrebné zabezpečiť ochranu prirodzeného druhového zloženia ekosystémov a podporovať tvorbu územných systémov ekologickej stability.
- **zlepšenie kvality povrchových a podzemných vôd skvalitnením vodohospodárskej infraštruktúry**, aby sa eliminovali negatívne vplyvy na životné prostredie. Voda má v MR významnú úlohu ako krajinotvorný prvok, na ktorý je život obyvateľov obcí silne viazaný – väčšinou obcí MR Borolo a Koromľa preteká potok(y). Čistota povrchových vôd silno ovplyvňuje život väčšiny obyvateľov MR
- **odpadové hospodárstvo**, hlavne na nakladanie s odpadmi, ich separovanie a recykláciu a na likvidáciu divokých skládok

Rozvojová oblasť: Ochrana prírody a krajiny

Špecifický cieľ 1: Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny

Cieľ sleduje zachovanie a zvyšovanie biologickej a krajinskej diverzity a aktivity sú zamerané na celkovú revitalizáciu krajiny. Ochrana krajiny je založená na princípe zachovania územného systému ekologickej stability, ktorá zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života.

V záujme obnovenia ekologickej stability a celkového rázu poľnohospodárskej krajiny sa vyžaduje uplatňovať ochranu krajinných prvkov prostredníctvom pozemkových úprav a taktiež zavádzaním ekologického poľnohospodárstva.

Výsledkom takýchto aktivít bude zvýšenie krajinskej a biologickej diverzity vidieckej krajiny a zabránenie jej poklesu, zvýšenie ekologickej stability, obnova pôvodných väzieb v krajine a udržanie území s vysokou prírodnou hodnotou. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

V podmienkach MR Borolo a Koromľa sa budú musieť uplatňovať rozdielne postupy a budú sa realizovať rozdielne projekty v horských a podhorských obciach a v obciach situovaných na nížine. V horských a podhorských obciach nedošlo k narušeniu krajiny, resp. k veľmi malému, takže dvanásť obcí má výrazne stabilné, resp. stabilné územie, v nížinatých oblastiach a v niektorých podhorských oblastiach boli pôvodné väzby ku krajine čiastočne narušené a sú zaradené k obciam so stredne stabilným, resp. málo stabilným územím.

Opatrenie 1.1: Revitalizácia vidieckej krajiny a zvýšenie ekologickej stability krajiny

Výraznejšie zásahy do krajiny v rámci MR Borolo a Koromľa nastali pri budovaní poľnohospodárskych družstiev v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch minulého storočia, kedy sa likvidovali malé súkromné polia a spájali sa do veľkých plôch, čím sa menila ich funkčnosť, ale zároveň sa menil aj celkový obraz krajiny. V dôsledku toho sa hlavne nížinná časť mikroregiónov stala menej odolnou voči vodnej a veternej erózii.

Najvyšší stupeň ekologickej stability majú územia obcí Ruská Bystrá, Hlivišťa, Inovce, Beňatina, Koňuš a Priekopa, stabilné územie majú obce Ruský Hrabovec, Podhorod', Choňkovce, Porúbka, Petrovce a Husák, stredne stabilné je územie v obciach Koromľa a Krčava a málo stabilné je územie obcí Vyšné Nemecké, Záhor, Orechová, Kolibabovce, Vojnatina, Tibava, Horňa a Baškovce.

Zmyslom tohto opatrenia je revitalizácia prírodného prostredia, zachovanie pôvodného krajinného rázu a v územiach s výraznejšími zásahmi do pôvodného stavu zabezpečiť cez pozemkové úpravy aspoň čiastočný návrat k pôvodnému obrazu krajiny a jej prirodzených funkcií.

Aktivity:

- Realizácia projektu komplexných pozemkových úprav vrátane miestnych územných systémov ekologickej stability hlavne v obciach s málo stabilným územím
- Realizovať zámery v oblasti zvýšenia ekologickej stability územia v obciach, ktorých územie je stredne stabilné a málo stabilné.
- Podporovať udržateľné systémy hospodárenia, ktoré rešpektujú ochranu životného prostredia a charakter krajiny
- Výsadba izolačnej zelene pri hospodárskych objektoch
- Obnova a údržba horských prameňov a studní
- Zalesnenie málo úrodných poľnohospodárskych plôch, resp. poľnohospodársky nevyužívaných plôch
- Údržba vodných tokov a vodných plôch

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	typ
Počet vypracovaných a zrealizovaných projektov pozemkových úprav	výstup
Koeficient ekologickej stability územia	výstup
Zmena režimu hospodárenia na poľnohospodárskych pôdach	výsledok
Rozloha novovysadenej izolačnej zelene	výstup
Rozloha zalesnenej pôdy v ha	výsledok
Počet realizovaných projektov revitalizácie vodných zdrojov a vodných tokov	výstup

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v mikroregióne

Cieľ zahŕňa opatrenia a aktivity v rámci zvyšovania environmentálneho povedomia obyvateľov a uvedomovania si existencie chránených území ako potenciálu zvyšovania atraktivity územia MR v rámci Košického kraja. Zmyslom tohto cieľa je prostredníctvom posilňovania environmentálneho povedomia verejnosti a podpory zo strany vlastníkov a užívateľov dotknutých pozemkov dosiahnuť zmiernenie rozporov medzi záujmami ochrany prírody a hospodárskym využívaním územia, čoho výsledkom bude využitie potenciálu hodnotného prírodného územia na zvýšenie atraktivity a rozvoja vidieckej turistiky. (Stratégia rozvoja vidieka KSK).

Na vymedzenej ploche MR Borolo a Koromľa sa nachádzajú dve prírodné rezervácie a dve prírodné pamiatky, do katastrov štyroch obcí zasahuje CHKO Vihorlat. Takmer všetky obce obidvoch mikroregiónov budú zahrnuté do európskeho programu Natura 2000. Tieto skutočnosti výrazným spôsobom ovplyvnia ekonomické a sociálne aktivity, bude potrebné rešpektovať určité obmedzenia, čo môže v niektorých prípadoch vyvolať negatívne postoje miestnych obyvateľov. Chránené prírodné dedičstvo možno aj napriek limitom určitých činností zhodnocovať v prospech rozvoja ekoturizmu a trvalo udržateľného turizmu, ak sa k nemu bude pristupovať ako k územiu, ktorého jedinečné a výnimočné špecifiká sú jeho prednosťou. Bude potrebné výraznejšie posilňovať lokálpatriotizmus

miestneho obyvateľstva a jeho väčšej zainteresovanosti do samotného procesu starostlivosti o prírodné hodnoty mikroregiónov.

Opatrenie 2.1: Zapájanie obcí do starostlivosti o chránené územia a vytváranie podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky resp. trvalo udržateľného turizmu

Manažment územia obcí, ktoré budú zaradené do programu Natura 2000, sa bude riadiť podmienkami zadanými v osobitnej vyhláske, ale pri dobrej súčinnosti obcí, ochrancov prírody a podnikateľských subjektov bude možné v tomto území rozvíjať turizmus, ktorý umožní návštevníkom navštíviť časti chráneného územia a využívať turistické zariadenia. Stanovené limity však bude potrebné dodržiavať, aby nedošlo k narušeniu rovnováhy záujmov ochrany prírodného dedičstva a ekonomických aktivít.

(Mapka s vyznačenými chránenými územiami je v analytickej časti, str. 14)

Aktivity:

- Vybudovať sústavu informačných a multimediálnych stredísk v MR tak, aby návštevník získal kompletne informácie o prírodnom dedičstve a systéme starostlivosti oň (Podhorod', Koromľa)
- Budovanie a rekonštrukcia náučných chodníkov a náučných lokalít v chránených územiach (Hlivišťa – PR Drieň, Choňkovce – Podhorod' - Beňatina – PR a PP Lysá, Podhorodský hradný vrch, Beňatinský travertín)
- Vybudovať tzv. miestne Ekocentrum pri vstupe do dolín MR Borolo (Choňkovce) a MR Koromľa (Porúbka)
- Rozvinúť modely partnerstva medzi manažérmi, miestnymi obyvateľmi a súkromnými prevádzkovateľmi turistických služieb v lokalitách Natura 2000, ktoré podnecujú rozličné strany k ich záväzkom voči ochrane prírody lokality
- Zlepšiť manažment návštevnosti v lokalitách Natury 2000, zníženie nepriaznivých vplyvov tlaku návštevnosti.
- Zavádzanie vlastnej krajskej „eko“ značky na miestnej úrovni na pomoc podpory vhodných postupov a formulovanie partnerstva s miestnymi poskytovateľmi turistických služieb

- Príprava a vydávanie publikácií a ďalších foriem informovanosti verejnosti
- Organizovanie odborného – metodických podujatí, seminárov, prednášok a exkurzií

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet informačných a multimediálnych stredísk v MR	Výstup
Počet a dĺžka náučných chodníkov	Výstup
Počet spoločne organizovaných odborného – metodických podujatí, seminárov, prednášok a exkurzií	Výstup
Počet návštevníkov v území	Výsledok
Počet vydaných publikácií	Výstup
Počet predaných výrobkov pod vlastnou ekoznačkou	Výsledok

Rozvojová oblasť: Kvalita životného prostredia

Špecifický cieľ 3: Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry

Cieľ je zameraný na odstránenie nevyhovujúceho stavu v kvalite povrchových a podzemných vôd a na zlepšenie infraštruktúry vodného hospodárstva a odpadového hospodárstva. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

V území MR Borolo a Koromľa sú určité rozdiely v kvalite životného prostredia. – kým v MR Borolo sú dve tretiny obcí s výrazne stabilným, resp. stabilným územím, v MR Koromľa je rovnaký pomer, ale v neprospech ekologickej stability územia. Vo väčšine obcí je však veľmi kvalitná podzemná aj povrchová voda (v niektorých obciach spĺňa aj náročné kritériá pitnej vody a cez obecný vodovod je rozvádzaná do domácností – Petrovce). Nepriaznivejšia situácia v kvalite povrchových vôd v nižšie situovaných obciach - v dôsledku hospodárskej činnosti, nedobudovanej kanalizácie a v neposlednom rade aj nezodpovedného správania sa obyvateľov obcí (tvorba divokých skládok), sú povrchové vody znečisťované.

Opatrenie 3.1: Zlepšenie kvality vôd budovaním vodohospodárskej infraštruktúry

Cieľom tohto opatrenia je zlepšenie infraštruktúry vodného hospodárstva, rozšírenie dodávky kvalitnej pitnej vody, obmedzenie odberu z nevyhovujúcich súkromných zdrojov pitnej vody, dosiahnutie racionálneho využívania vodných zdrojov, ochrana vôd pred znečisťovaním a zlepšenie kvality povrchových vôd v tokoch. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

MR Borolo a Koromľa sa v nasledujúcom období bude musieť sústrediť predovšetkým na vyriešenie kanalizácie v jednotlivých obciach a čistenie odpadových vôd.. Vzhľadom k tomu, že väčšina obcí obidvoch mikroregiónov je s malým počtom obyvateľov (iba 4 obce majú viac ako 500 obyvateľov), a teda majú obmedzené možnosti získania finančných prostriedkov na túto aktivitu, bude potrebné uvažovať aj o alternatívnych spôsoboch čistenia odpadových vôd. Na zabezpečenie zásobovania obyvateľstva pitnou vodou bude potrebné dobudovať vodovody v štyroch obciach mikroregiónov

Aktivity:

- Výstavba vodovodov a vodárenských objektov v obciach Beňatina, Inovce, Ruská Bystrá a Ruský Hrabovec
- Výstavba a modernizácia kanalizačnej siete a podpora napojenia obyvateľstva na kanalizáciu v obciach Beňatina, Husák, Choňkovce, Inovce, Kolibabovce, Koňuš, Koromľa, Krčava, Orechová, Petrovce, Podhorod', Ruská Bystrá, Ruský Hrabovec a Záhor
- Využitie alternatívnych spôsobov čistenia odpadových vôd v menších sídlach – malé domáce čističky

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Dĺžka nových rozvodov pitnej vody v km (bez vodovodných prípojk)	Výstup
Dĺžka nových kanalizačných sietí v km (bez kanalizačných prípojk)	Výstup
počet podaných projektov na získanie finančných prostriedkov na vodovod a kanalizáciu	Výstup
Počet domácností napojených na vodovod	Výsledok
Počet domácností napojených na kanalizáciu	Výsledok
Počet malých domových čističiek	Výstup
Kvalita podzemných vôd podľa STN 75 71111	Výsledok

Opatrenie 3.2: Zefektívnenie nakladania s odpadmi

Cieľom opatrenia je vytvorenie ucelenej koncepcie nakladania s odpadmi v mikroregiónoch, vedúcej k zníženiu podielu skládkovaného a spaľovaného odpadu, k zvyšovaniu materiálového a energetického zhodnotenia odpadov, k zintenzívneniu separovaného zberu komunálneho odpadu, k zvyšovaniu využívania separovaných zložiek komunálneho odpadu, k rekultivácii skládok odpadu, čo v konečnom dôsledku smeruje k zlepšeniu ochrany životného prostredia. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

V podmienkach MR Borolo a Koromľa pôjde predovšetkým o zber a odvoz tuhého komunálneho odpadu, likvidáciu divokých skládok a rekultiváciu starých skládok, vyriešenie likvidácie biologicky rozložiteľného odpadu vrátane zberu kuchynského a reštauračného biologicky rozložiteľného odpadu.

Aktivity:

- Udržiavať účinný separovaný zber odpadu vo všetkých obciach s čo najväčším počtom separovaných zložiek (papier, sklo, plasty, kovy a biologicky rozložiteľný odpad)
- Zaviesť účinné nástroje na zamedzenie tvorby divokých skládok vo všetkých obciach MR
- Uzatváranie a rekultivácia skládok odpadov vo všetkých obciach MR

- Podporovať separovaný zber a zhodnocovanie biologicky rozložiteľných odpadov, výstavbu kompostovísk vrátane technológií (vybudovať spoločné kompostoviská – podľa projektu Krčava)
- Zriadiť a rozširovať sieť zberových miest na odber odpadu s obsahom nebezpečných látok - zriadiť zberné dvory v obciach
- Realizovať cieľnú propagáciu efektívneho nakladania s odpadmi
- Podpora projektu bioplynovej stanice v Choňkovciach

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Integrovaný systém separovaného zberu odpadu	Výstup
Počet zlikvidovaných divokých skládok	Výstup
Počet vybudovaných kompostovísk	Výstup
Podiel zhodnotenia biologicky rozložiteľných odpadov kompostovaním	Výsledok
Počet zberných dvorov	Výstup
Množstvo vyseparovaného odpadu podľa jednotlivých komodít t /rok	Výsledok
Počet informačných podujatí zameraných na propagáciu efektívneho nakladania s odpadmi	Výstup
Počet rozdistribúovaných tlačенých informačných materiálov o efektívnom nakladaní s odpadmi	Výstup

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Životné prostredie:

- Operačný program Životné prostredie
- Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013
- Regionálny operačný program
- LIFE +
- Environmentálny fond, Recyklačný fond
- Zdroje obcí, podnikateľských subjektov, MVO

5.2 Osídlenie a výstavba

V nadväznosti na vykonané analýzy boli stanovené ciele a úlohy (aktivity) v jednotlivých problémových okruhoch v oblasti osídlenia a výstavby zamerané na **stabilizáciu, obnovu a rozvoj vidieckeho osídlenia**. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Špecifický cieľ 1: Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia

Cieľom je zachovanie životaschopnosti sídiel, stabilizácia obyvateľstva vo vidieckych obciach a udržanie vidieckeho osídlenia. Je potrebné zvýšiť záujem o bývanie na vidieku, obnoviť a rozvinúť funkciu bývania, výroby, cestovného ruchu a zabezpečiť obslužnú a technickú infraštruktúru. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Na MR Borolo a Koromľa sa vzťahujú obidve navrhnuté opatrenia s nasledujúcimi aktivitami.

Opatrenie 1.1: Podpora udržania a rozvoja atraktivity vidieckych sídiel

Aktivity:

- Zaobstarávanie a schvaľovanie územnoplánovacej dokumentácie v obciach s rozpracovanou, resp. chýbajúcou UPD (Baškovce, Beňatina, Kolibabovce, Koňuš, Krčava, Orechová, Podhorod', Porúbka, Priekopa, Ruská Bystrá, Tibava, Vyšné Nemecké, Záhor)
- Využívanie rozvojových plôch pre bývanie a ekonomické aktivity podľa schválených územných plánov obcí
- Výstavba obecných sociálnych bytov
- Dobudovanie voľnočasových zariadení a ihrísk pre deti a mládež (detské ihriská, športové ihriská, fitness centrá, internetové a klubové miestnosti)
- Zvýšenie štandardu existujúcich športových areálov v obciach MR (sociálne zázemie – toalety, sprchy, šatne, tribúny)
- Skvalitnenie pokrytia územia televíznym signálom a signálov mobilných operátorov, rozšírenie internetu

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet vypracovaných územných plánov obcí	Výstup
Počet novopostavených sociálnych obecných bytov	Výstup
Počet nových zariadení pre voľnočasové aktivity	Výstup
Počet zrekonštruovaných a novovybudovaných športovísk	Výstup
Počet účastníkov športových a voľnočasových podujatí	Výstup
Počet domácností pripojených na internet	Výstup

Opatrenie 1.2: Zachovanie a obnova prvkov tradičnej architektúry a krajinného obrazu

Aktivity:

- Podpora projektov stavieb (obytné aj iné budovy) v MR s typickými regionálnymi architektonickými prvkami - podstienok (gánok), valbové strechy, s využívaním miestnych stavebných materiálov (kameň, drevo)
- Podpora obnovy, resp. revitalizácie historických stavieb, národných kultúrnych pamiatok: osobitne drevené kostolíky v Ruskej Bystrej (zapísaný v zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO) a v Inovciach, kostoly a kaplnky (Beňatina, Hlivišťa, Horňa, Choňkovce – gr.-kat. kostol, Podhorod – gr.kat. kostol, Ruský Hrabovec – gr.kat. kostol, Tibava a Vojantina), hrad (Podhorod), pomníky (Priekopa) a náhrobky (Vojantina)
- Podpora krajiny tvorby v rámci katastrálnych území obcí podľa spracovaných krajinoekologických plánov (súčasť územných plánov obcí) .
- Údržba brehovej zelene pri vodných tokoch a vodných plochách

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet projektov zameraných na obnovu historických stavieb a monumentov	Výstup
Počet novostavieb / rekonštruovaných stavieb s typickými architektonickými prvkami	Výstup
Výmera zrealizovanej výsadby zelene na verejných priestranstvách	Výstup

Špecifický cieľ 2: Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore

Tento špecifický cieľ smeruje ku zvyšovaniu atraktivity obcí a mikroregiónov z hľadiska využitia potenciálu krajiny v cestovnom ruchu a zlepšenia dostupnosti služieb pre občanov, ako i estetického skvalitnenia vidieckej krajiny. Cieľom je uchovanie a rozvoj potenciálu mikroregiónov KSK v nadväznosti na lokálne zdroje a zvýšenie propagácie regiónu ako destinácie cestovného ruchu. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

MR Borolo a Koromľa má z ekonomického hľadiska veľký potenciál pre rozvoj cestovného ruchu. Zatraktívnenie obcí, rozšírenie a skvalitnenie služieb, zachovanie tradícií a zhodnocovanie miestneho potenciálu vytvorí všetky predpoklady pre diverzifikáciu ekonomických aktivít pri dodržaní všetkých atribútov trvalo udržateľného rozvoja územia. Obce sa tak stanú atraktívnymi nielen pre turistických návštevníkov, ale hlavne pre miestnych obyvateľov, v ktorom nájdu aj pracovné uplatnenie.

Opatrenie 2.1: Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev

Aktivity:

- Využitie existujúcich nevyužitých budov (bývalé školy v obciach Hlivišťa, Koňuš a Vojantina) pre sociálne účely, pre zdravotnícke a výchovné účely a pre rozvoj voľnočasových aktivít

- Estetizácia verejných priestranstiev v obciach na základe urbanistických štúdií (konceptné a originálne riešenie vyjadrujúce ducha miesta - genius loci, leitmotív - , vrátane prvkov drobnej architektúry a s využitím miestnych prírodných materiálov), osobitne v obciach MR Borolo
- využívanie disponibilných priestorov (hlavne kultúrnych domov) na klubovú činnosť
- podpora kultu kvetov, organizovanie súťaží o najkrajšiu predzáhradku, resp. najkrajšiu kvetinovú výzdobu domu

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet zrekonštruovaných budov občianskej vybavenosti	Výstup
Počet zrealizovaných projektov zameraných na estetizáciu verejných priestranstiev	Výstup
Počet klubových podujatí	Výstup
Počet súťaží o najkrajšie kvetinové výzdoby	Výstup

Opatrenie 2.2: Rozvoj infraštruktúry pre komerčné aktivity podnikateľov a obcí

Aktivity:

- Transformácia nevyužívaných budov poľnohospodárskej výroby pre ekonomické aktivity rôzneho druhu vrátane oživenia tradičných remesiel
- Zhodnotenie nevyužívaných budov na zriadenie malých obecných prevádzok
- Rekonštrukcia, modernizácia a výstavba rekreačných a športových areálov: lyžovanie – Podhorod' a Inovce; rozvoj jazdectva v horských a podhorských obciach; vybudovanie nových cyklotrás a turisticky značených chodníkov v oblasti Borola a Popriečneho
- Budovanie náučných chodníkov – napr. história úzkokoľajok vo Vihorlate a v Popriečnom
- Prestavba časti rodinných domov a ďalších nevyužitých objektov na ubytovacie zariadenia cestovného ruchu

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet novozriadených výrobných prevádzok	Výstup
Počet nových rekreačných a športových areálov	Výstup
Dĺžka nových a zrekonštruovaných náučných a turistických chodníkov cyklotrás v km	Výstup
Počet domov poskytujúcich ubytovanie v súkromí	Výstup

Miera nárastu návštevnosti územia v %	Výsledok
---------------------------------------	----------

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Osídlenie a sídla:

- Program rozvoja vidieka na programovacie obdobie 2007- 2013
- Regionálny operačný program 2007 – 2013
- Program obnovy dediny
- Zdroje KSK a obcí
- Súkromné zdroje
- Zdroje MVO

5.3 Ľudské zdroje

Strategickým cieľom v oblasti rozvoja ľudských zdrojov je „**Zvýšiť kvalitu pracovnej sily na vidieku a zabezpečiť, aby tu s ľahkosťou nachádzala uplatnenie v oblastiach, pre ktoré má najlepšie predpoklady**“. Očakávanými dopadmi sú zvýšenie zamestnanosti na vidieku, zvýšenie pridanej hodnoty, zvýšenie produktivity práce a zníženie dlhodobej nezamestnanosti.

Naplnenie strategického cieľa je postavené na troch pilieroch, z ktorých každý predstavuje jeden **špecifický cieľ**:

- Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja;
- Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku Košického kraja;
- Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov na vidieku a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Nedostatok pracovných príležitostí spôsobuje v ostatných rokoch vycestovanie obyvateľov za prácou buď do ekonomicky vyspelejších regiónov Slovenska, alebo do zahraničia. Vyššie zárobky v zahraničí spôsobili tiež odliv kvalifikovaných pracovných síl, v dôsledku čoho sa miestni podnikatelia dostávajú do problémov. Stále viac rastie dopyt po kvalifikovaných robotníckych profesiách a po kvalifikovaných silách v službách. Disponibilná pracovná sila zvyčajne nespĺňa kvalifikačné predpoklady na zaradenie do pracovného procesu. Ide o skupinu dlhodobo nezamestnaných so základným vzdelaním.

Na základe analýzy možno konštatovať, že v sledovanom území najpočetnejšiu skupinu nezamestnaných tvoria vyučení a uchádzači so stredným odborným vzdelaním s maturitou. Túto skupinu ľudí bude potrebné výraznejšie zapájať do rekvalifikácií a do ďalších foriem celoživotného vzdelávania. Program celoživotného vzdelávania bude potrebné cielene pripravovať aj pre ostatné marginalizované skupiny obyvateľstva mikroregiónuov (hlavne ženy, ženy na materských dovolenkách a vekovú skupinu nad 50 rokov), ale aj pre zamestnávateľov a ich zamestnancov hlavne v terciárnej sfére (osobitne služby v cestovnom ruchu a doplnkových službách). Vytvorí sa tak predpoklad a priestor pre realizáciu nových nápadov a následne aj pre zaradenie sa do pracovného procesu, resp. aj pre tvorbu nových pracovných miest.

Špecifický cieľ 1: Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa

Ako vyplynulo z analýzy, obce MR Borolo a Koromľa vykazujú dlhodobo vysokú mieru nezamestnanosti presahujúcu krajský a celoslovenský priemer. Rozdiely medzi jednotlivými obcami sú pomerne veľké – vo väčšine prípadov sa pohybujú v rozpätí 11 – 16% s výnimkou obcí s najnižšou a najvyššou mierou nezamestnanosti, kde evidujeme rozdiel až 16%. Vytvárať priaznivé prostredie pre tvorbu nových pracovných miest a podporu samozamestnávania bez permanentnej podpory vzdelávania nie je možné.

Pri napĺňaní tohto špecifického cieľa bude potrebné venovať osobitnú pozornosť tým obciam, ktoré podľa analýzy evidujú najvyššiu mieru nezamestnanosti a prekračujú priemer mikroregiónov (Beňatina, Kolibabovce, Orechová, Petrovce, Podhorod', Ruská Bystrá, Ruský Hrabovec, Vojnatina, Vyšné Nemecké a Záhor).

Opatrenie 1.1: Posilnenie kapacít základných škôl ako nástroja pre zvyšovanie zamestnateľnosti znevýhodnených skupín obyvateľstva

Očakávaným cieľom tohto opatrenia je nielen zvýšiť úspešnosť absolventov základných škôl z marginalizovaných skupín, ale zároveň posilniť kvalitu vzdelávania na základných školách, ktorá by dokázala lepšie identifikovať a rozvinúť schopnosti

nadania akýchkoľvek žiakov, ktoré by následne mohli uplatňovať pri svojom zamestnaní na vidieku. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Toto opatrenie sa vzťahuje predovšetkým na obce MR Borolo a Koromľa, v ktorých sú základné školy (Krčava, Podhorod', Porúbka; Záhor a Choňkovce). Osobitný prístup k vyučovaniu žiakov zo znevýhodneného prostredia navrhujeme konzultovať a koordinovať na základe dohodnutých spoločných postupov vo všetkých školách

Aktivity:

- Stabilizácia siete základných škôl pri zachovaní kvality vyučovania
- Zaviesť, resp. zachovať projekty rómskych asistentov v ZŠ
- Rozvoj špeciálne zameraných predmetov a foriem výučby určených pre rómskych žiakov
- Vytváranie partnerstiev medzi školami, zriaďovateľmi a neziskovým sektorom na zefektívnenie vzdelávacieho procesu škôl s dôrazom na riešenie problémov marginalizovaných skupín
- Podpora individuálnych prístupov k žiakom s cieľom identifikovať a prehĺbovať ich nadanie a rozvinúť kreativitu v myslení, podpora prístupu „škola hrou“
- Podpora mimoškolských aktivít detí a mládeže

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet rómskych asistentov	výstup
Počet špeciálne zameraných predmetov a foriem výučby určených pre rómskych žiakov	výstup
Indikátory úspešnosti žiakov z marginalizovaných skupín pri zvládaní učiva	výsledok
Indikátory úspešnosti žiakov z marginalizovaných skupín s predmetmi na škole (dotazníkové prieskumy)	výsledok
Indikátory úspešnosti žiakov pri prehľbovaní svojho nadania – umiestnenia na súťažiach a olympiádach	výsledok
Počet žiakov a mládeže zapojených do mimoškolských aktivít	výstup

Opatrenie 1.2: Zapájanie nezamestnaných zo znevýhodnených skupín do lokálneho ekonomického života

*Zatiaľ čo predchádzajúce opatrenie rieši problém zamestnatelnosti vo fáze povinného vzdelávania, cieľom tohto opatrenia je zapájanie nezamestnaných občanov zo znevýhodnených skupín do ekonomického života na vidieku po absolvovaní základných škôl... Jedným z nástrojov znižovania nezamestnanosti znevýhodnených skupín (nielen z rómskeho obyvateľstva) je **rozvoj sociálneho podnikania**, ktoré prostredníctvom počiatočného stimulu dokáže rozbehnúť výrobu takých produktov a služieb, ktoré by za normálnych okolností nemohli byť rozbehnuté.*

Aby uvedený nástroj bol efektívny, sociálny podnik musí spĺňať tieto atribúty:

- obsah činnosti: uspokojovanie okruhu potrieb, ktoré nie sú uspokojené (ako napríklad skvalitňovanie životného prostredia, drobná každodenná pomoc v rámci rodiny, produkty rozvojových voľnočasových a kultúrnych aktivít, ako napríklad ľudovomelecká dielňa alebo obchod s umeleckými výrobkami, a pod.)
- subjekty zapojené do sociálneho podniku, alebo subjekty z neho prosperujúce sú tie zo znevýhodnených skupín obyvateľstva;
- spôsob organizácie podniku na báze participatívnosti, vnútornej demokracie a nezávislosti od štátu;
- musí ísť o podnikateľskú činnosť (na báze predaja výrobkov alebo služieb), o ktorej predpokladáme, že aj bez dodatočných stimulov bude trvalo udržateľná. Na to je potrebné, aby sociálny podnik disponoval kvalitným podnikateľským zámerom, prepracovaným marketingovým plánom a plánom odbytu výrobkov;

Príjmy z podnikateľskej činnosti sa vracajú na rozvoj sociálneho podniku. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Sociálne podnikanie ako vysoko inovatívny nástroj na znižovanie nezamestnanosti ľudí zo znevýhodnených skupín odporúčame zriadiť, resp. podporiť zriadenie takéhoto podniku hlavne v obciach Podhorod', Vyšné Nemecké a Záhor, kde je v rámci mikroregiónov vysoká miera nezamestnanosti.

Aktivity:

- Podpora rozvoja sociálneho podnikania zo strany obcí, získavanie podnikateľov pre tvorbu sociálnych podnikov (hlavne v obciach Podhorod', Vyšné Nemecké a Záhor)
- Zabezpečenie informačnej kampane o možnostiach sociálneho podnikania, vzdelávanie potenciálnych a existujúcich podnikateľov v oblasti sociálno-právnej, odbornej a v oblasti manažérskych zručností, získavanie podnikateľov v obciach obidvoch mikroregiónov na zakladanie sociálnych podnikov
- Využívanie programov úradu práce na tvorbu a zachovanie pracovných návykov – aktivačné práce a pod.
- Tvorba projektov rekvalifikácie a budovania kapacít na oživenie tradičných remesiel a tradičnej výroby, podpora odbytu výrobkov a služieb znevýhodnených skupín obyvateľstva
- Projekty na zvýšenie zamestnateľnosti prostredníctvom podpory samozamestnávania
- Súčinnosť a spolupráca škôl, obecných úradov, neziskových organizácií pri komunitných aktivitách (zriaďovanie zmysluplných komunitných centier v nevyužívaných obecných budovách)

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet informačných podujatí o sociálnom podnikaní	výstup
Počet založených sociálnych podnikov	výstup
Počet dlhodobo nezamestnaných umiestnených na trhu práce / v sociálnych podnikoch	výsledok

Počet dlhodobozamestnaných zapojených do programov ÚPSVR na tvorbu a zachovanie pracovných návykov	výstup
Počet projektov zameraných na rekvalifikáciu a oživenie tradičnej výroby	výstup
Počet nových samozamestnávateľov a miera nezamestnanosti v %	výsledok
Množstvo predaných tradičných výrobkov – obrat v €	výsledok
Počet založených a funkčných komunitných centier	výstup

Opatrenie 1.3: Preventívne opatrenia na zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa

V navrhovanej prioritě je kladený dôraz na preventívne opatrenia, čím sa cieľová skupina môže rozšíriť na všetkých uchádzačov na trhu práce vrátane neaktívnych...Preventívne opatrenia pre ich efektívnosť v riešení problémov dlhodobej nezamestnanosti nachádzajú podporu na všetkých úrovniach verejnej politiky. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Toto opatrenie je možné realizovať v úzkej súčinnosti so školami. V mikroregiónoch sú iba tri kohézne póly rastu s tromi základnými školami, teda na jednu školu pripadá priemerne sedem obcí, čo je v tomto prípade určitou nevýhodou pri zabezpečení intenzívnej spolupráce s obyvateľmi obcí pri príprave a realizácii rôznych projektov pre širokú verejnosť. Projekty by mali byť zamerané na vzdelávanie v oblastiach, ktoré sú pre uplatnenie sa na trhu práce nevyhnutnosťou (práca s PC), resp. ktoré pružne reagujú na nové trendy.

Aktivity:

- Sprístupnenie internetu na základných školách pre verejnosť, vzdelávanie verejnosti v oblasti internetu a počítačovej gramotnosti hlavne strednej a staršej generácie
- Podpora a zachovanie tradičnej ľudovomeleckej tvorivosti (výchova mladých k úcte k tradíciám, tradičné textilné výrobky – tkané, vyšívané, umelecké remeslá – vo všetkých obciach, folklórna spevácka skupina – Záhor,)
- Projekty odborného vzdelávania v oblastiach drobného chovu zvierat a pestovania ovocia, zeleniny a kvetov, vrátane možností a odbytu v prvom rade v území mikroregiónov, ale aj na regionálnej úrovni

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet podporených projektov zameraných na IKT	Výstup
Počet absolventov kurzov počítačovej techniky a práce s internetom	Výstup
Počet novozaložených internetových stránok	Výsledok
Počet užívateľov internetu v školách zo strany verejnosti	Výsledok

Počet záujmových krúžkov zameraných na zachovanie tradičnej ľudovomeleckej tvorivosti, počet zorganizovaných výstav výrobkov	Výstup
Počet projektov vzdelávania v oblastiach drobného chovu zvierat a pestovania ovocia, zeleniny a kvetov , počet absolventov vzdelávania	Výstup
Produkcia domácich zvierat , ovocia a zeleniny v t /rok	Výstup
Odbyt produkcie drobného chovu zvierat a pestovateľov ovocia a zeleniny – obrat v € /rok	Výsledok

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily v MR Borolo a Koromľa

Z analýzy štatistických ukazovateľov ÚPSVaR vyplýva, že v MR Borolo a Koromľa najpočetnejšiu skupinu nezamestnaných tvoria uchádzači o zamestnanie so základným vzdelaním a vyučením a absolventi stredných škôl s maturitou. Opatrenia a aktivity tohto špecifického cieľa budú zamerané predovšetkým na tieto skupiny, aby sa zvýšila ich možnosť zamestnať sa a zároveň aby sa zvýšila motivácia mladých uplatniť sa na miestnom trhu práce, a tak sa zastavil proces vyľudňovania obcí mikroregiónov.

Opatrenie 2.1: Prispôsobovanie stredných škôl meniacim sa potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám

V území mikroregiónov Borolo a Koromľa nie je žiadna stredná škola, za ďalším vzdelávaním dochádzajú mladí vo väčšine prípadov buď do Sobraniec alebo do Michaloviec. Ak majú stredné školy pružnejšie reagovať na miestne potreby vidieka, je žiaduce zvýšiť s nimi komunikáciu zástupcami verejnej správy a podnikateľského sektora. Zároveň bude potrebné vychádzať v ústrety stredným školám pri odbornom výcviku študentov. Vytvorí sa tak lepšia prepojenosť medzi školami a zamestnávateľmi a lepší predpoklad na pružnejšiu reakciu škôl na potreby praxe.

Aktivity:

- Odborná príprava študentov v oblastiach, ktoré priamo súvisia s rozvojom mikroregiónov (remeslá, vrátane tradičných remesiel; cestovný ruch s dôrazom na rozvoj doplnkových služieb, vrátane vidieckeho cestovného ruchu; pôdohospodárstvo a ekologické hospodárenie s pôdou – pestovanie biopotravín, podnikanie,...)
- Ponuka školám na výuku praxe u zamestnávateľov na vidieku

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet diskusií k navrhovaným zmenám v učebných plánoch	výstup
Počet zmien vo vyučovaných predmetoch	výstup
Počet absolventov stredných škôl s uplatnením na vidieku	výsledok

Počet zamestnávateľov umožňujúcich praktickú prípravu študentom stredných škôl	výstup
Počet absolventov praxe u zamestnávateľov na vidieku	výsledok
Počet zamestnávateľov v poradných orgánoch stredných škôl	výstup

Opatrenie 2.2: Posilnenie celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami mikroregiónu

... prostredníctvom celoživotného vzdelávania je možné efektívne riešiť aj flexibilitu vzdelávacieho prostredia na neustále sa meniace potreby košického vidieka. Aby sa investície do ponuky ďalšieho vzdelávania neminuli účinkom, je potrebné podporiť ich informačnými a motivačnými nástrojmi. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Program celoživotného vzdelávania bude potrebné cielene pripravovať nielen pre evidovaných nezamestnaných a marginalizované skupiny obyvateľstva, ale aj pre zamestnávateľov a ich zamestnancov hlavne v terciárnej sfére (osobitne služby v cestovnom ruchu a doplnkových službách). Vytvorí sa tak predpoklad a priestor pre realizáciu nových nápadov a následne aj pre zaradenie sa do pracovného procesu, resp. aj pre tvorbu nových pracovných miest.

Aktivity:

- Tvorba projektov celoživotného vzdelávania pre marginalizované skupiny obyvateľov na základe analýzy aktuálnych potrieb trhu práce, osobitne s uplatnením sa v území mikroregiónov
- Informačné kampane a poradenstvo v oblasti ďalšieho vzdelávania pre obyvateľov mikroregiónov
- Projekty celoživotného vzdelávania zamestnávateľov
- Projekty celoživotného vzdelávania zamestnancov, rekvalifikácie pre obyvateľov so základným vzdelaním, vyučených a pre ľudí so stredným odborným vzdelaním s maturitou, ktorí v súčasnosti tvoria najpočetnejšiu skupinu uchádzačov o zamestnanie

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet podporených projektov	výstup
Počet absolventov celoživotného vzdelávania	výstup
Počet absolventov s uplatnením sa v území	výsledok
Počet informačných kampaní a poskytnutých konzultácií zameraných na ďalšie vzdelávanie obyvateľov MR	výstup
Počet podporených projektov celoživotného vzdelávania zamestnávateľov	výstup

Špecifický cieľ 3: Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik

Potenciál rozvoja košického vidieka v súčasnosti zďaleka nie je využitý. Pre jeho maximálne využitie nie sú dostatočné plošné rozvojové opatrenia, ale pre každý mikroregión na mieru ušité opatrenia, ktoré dokážu vyťažiť z jeho jedinečných špecifik, a tým vytvoriť konkurenčnú výhodu.... Základným problémom, ktorý bráni uplatňovaniu decentralizovanejšieho systému riadenia v oblasti miestneho rozvoja, je **nedostatok alebo nízka kvalita ľudských zdrojov vo vidieckych mikroregiónoch v oblasti riadenia**.

V súvislosti s nedávnym vstupom Slovenska do Európskej únie je súčasné obdobie jedinečné, čo do existencie rozvojovej pomoci. Nevýhodou košického vidieka je však nedostatočný ľudský potenciál, ktorý by mohol uvedenú pomoc plne využiť. Súvisí s tým aj veľmi nízka absorpčná schopnosť doterajšej rozvojovej pomoci, ktorú spomíname na viacerých miestach tohto dokumentu. Očakávaným výsledkom špecifického cieľa 3 je uvedený nedostatok zmierniť. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 3.1: Posilnenie kapacít MR Borolo a Koromľana využitie podporných prostriedkov na realizáciu miestneho rozvoja

Najvýznamnejším a zároveň vysoko inovatívnym nástrojom na podporu tvorby a realizácie rozvoja na miestnej úrovni je program LEADER. Je preto namieste, aby sa dostatočná podpora na jeho uplatňovanie uskutočňovala aj na úrovni kraja, s cieľom zvýšiť jeho absorpčnú schopnosť v najmenej rozvinutých vidieckych mikroregiónoch. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

MR Borolo a Koromľa majú viacročné skúsenosti v spolupráci na úrovni obecných samospráv. Obidva mikroregióny majú vypracované spoločné rozvojové dokumenty (PHSR, urbanistické štúdie a pod.). Menej priaznivá je situácia v rozvoji intenzívnejšej spolupráce v rámci verejno-súkromných partnerstiev, na ktorých je postavený prístup Leader. Prípravu územia na uplatňovanie tohto prístupu preto bude potrebné rozložiť do troch etáp:

1. zintenzívnenie spolupráce v rámci MR, iniciácia a pomoc obecných samospráv pri kreovaní neziskových organizácií a získavanie súkromného sektora pre spoločné aktivity
2. rokovania s ďalšími potenciálnymi partnermi, aby územie splnilo základné kritériá na tvorbu MAS
3. vypracovanie spoločnej integrovanej stratégie rozvoja územia

Aktivity:

- servis (poradenstvo, tvorba, projektov, podporná administratíva) pre projekty Programu rozvoja vidieka
- iniciácia a podpora tvorby subjektov neziskového sektora a tvorba partnerstiev
- séria pracovných a informačných stretnutí s cieľom získať ľudí pre prístup Leader, teda pre tvorbu partnerstiev a na prípravu a implementáciu spoločných projektov

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet konzultácií projektových zámerov pre projekty Programu rozvoja vidieka	výstup
Počet podporených projektov projekty v rámci Programu rozvoja vidieka	výstup

Miera úspešnosti podaných projektov projekty v rámci Programu rozvoja vidieka	výsledok
Počet novozaložených subjektov neziskového sektora	výstup
Počet spoločných podujatí organizovaných v rámci verejno-súkromného partnerstva	výstup
Počet spoločných projektov v rámci verejno-súkromného partnerstva	výsledok

Opatrenie 3.2: Zintenzívnenie medziobecnej spolupráce

Osobitným problémom, ktorý bráni v uplatňovaní politiky miestneho rozvoja v Košickom kraji je vysoká rozdrobenosť obcí. Riešením v súčasných podmienkach je uplatňovanie medziobecnej spolupráce, ktorá však v oblasti regionálneho rozvoja v súčasnosti existuje na veľmi nízkej úrovni. Podľa údajov MV SR k 31.12.2006, z 32 obecných úradov v Košickom kraji len 3 mali v predmete regionálny rozvoj. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Pri uplatňovaní politiky miestneho rozvoja je dôležitá spolupráca obcí, hlavne v oblasti regionálneho rozvoja. Spoločným riešením a koordinovaním činností pri zabezpečovaní trvalo udržateľného rozvoja územia mikroregiónov sa dosiahne synergický efekt a aj menšie obce budú môcť zrealizovať aktivity, ktoré by samostatne z finančných aj kapacitných dôvodov nezvládli.

Aktivity:

- Informačné kampane o medziobecnej spolupráci
- Vzdelávanie a poradenstvo na organizáciu medziobecnej spolupráce
- Šírenie dobrej praxe v oblasti medziobecnej spolupráce

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet podujatí v rámci informačných kampaní o medziobecnej spolupráci	výstup
Počet projektov vzdelávania a poradenstva na organizáciu medziobecnej spolupráce	výstup
Počet obcí zapojených do medziobecnej spolupráce	výstup
Nová kvalita služieb v obciach MR a nové prevádzky služieb (indikátory	výsledok

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Ľudské zdroje:

- Zdroje Košického samosprávneho kraja, zdroje obcí
- Zdroje podnikateľských subjektov

- Operačný program vzdelávanie
- Operačný program zamestnanosť a sociálna inklúzia
- Národný strategický plán rozvoja vidieka
- Národný vzdelávací fond (EU) - program Leonardo da Vinci
- Podniky, vrátane malých a stredných
- Úrady práce, školské úrady, sociálni partneri a komory, miestne a regionálne inštitúcie, neziskové, dobrovoľné a nevládne organizácie
- Zdroje štátneho rozpočtu (národné programy)
- Zdroje z medzinárodných inštitúcií (Svetová banka a pod.)

5.4 Ekonomika vidieka

Za strategický cieľ v oblasti ekonomického rozvoja vidieka považujeme: Zvyšovanie diverzifikácie vidieka KSK prostredníctvom podpory malého a stredného podnikania založeného na využití regionálnych zdrojov.

Okrem podnikateľských schopností je potrebné zlepšiť aj situáciu v podnikateľskom prostredí, ako je technická a informačno-komunikačná infraštruktúra, inštitúcie podporujúce podnikanie ako siete, klastre, vzdelávacie agentúry a pod., ktoré môžu podstatne urýchliť aktivity v tomto smere. Nezanedbateľnou je aj podpora zo strany verejného sektora, ako tiež samosprávy – regionálnej a miestnej, ktorá má v rukách veľké právomoci v rámci svojich originálnych, ale aj prenesených kompetencií. Sociálna ekonomika a podnikanie je tiež formou podnikania založeného na miestnych zdrojoch, ktorá môže pôsobiť ako štartér miestneho rozvoja.

Strategický cieľ je rozpracovaný do dvoch špecifických cieľov:

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

MR Borolo a Koromľa je zoskupením výlučne vidieckych sídel. Kým pre väčšinu vidieckych oblastí v rámci kraja je typická prevaha primárneho sektora a nízke zastúpenie sekundárneho a terciárneho sektora, v MR Borolo a Koromľa je zastúpenie v terciárnej sfére výrazne vyššie - 67%. Spektrum podnikateľských aktivít v tomto sektore je však veľmi malé – výrazne v ňom dominuje obchodná činnosť. Pre udržateľný rozvoj územia bude nevyhnutná väčšia diverzifikácia podnikateľských činností, osobitne v sekundárnej a terciárnej sfére.

V súčasnosti je vzhľadom k charakteru podnikateľských aktivít počet ľudí zamestnaných priamo v území mikroregiónov pomerne nízky. Väčšina zamestnaných dochádza za prácou mimo svojho bydliska. Ak sa využijú možnosti, ktoré sa pre Slovensko ako členský štát EÚ vytvárajú v rámci programovacieho obdobia 2007 – 2013 a využije sa miestny prírodný, hospodársky a ľudský potenciál, zabezpečí sa diverzifikácia a rast konkurencieschopnosti mikroregiónov, a teda aj stabilizácia a rast počtu pracovných miest a spomalí sa proces vyľudňovania vidieka.

Cieľom je:

Vytvoriť nové a stabilizovať existujúce pracovné miesta (vrátane miest pre ženy) rozvojom malého a stredného podnikania na vidieku

Znížiť nezamestnanosť, zvýšiť príjmovú základňu vidieckeho obyvateľstva

Zvýšiť návštevnosť vidieckych oblastí a údržbu krajiny

Zhodnotiť nehnuteľnosti v obciach

Zlepšiť ich prostredie, zastaviť vyľudňovanie a zlepšiť demografický vývoj vidieckych oblastí

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Opatrenia špecifického cieľa 1 sú zamerané na zvyšovanie podielu diverzifikácie malých a stredných podnikov na výkonoch a tvorbe pracovných miest vo vidieckych regiónoch... Opatrenie vymedzuje podporu aktivít, ktoré podporujú diverzifikáciu vidieckej ekonomiky smerom k tvorbe pridanej hodnoty priamo na vidieku, rovnako ako aj zamestnanosti a príjmov založených predovšetkým na endogénnych zdrojoch vidieka KSK. Preto sa podporované aktivity sústreďujú na rozšírenie možností prvovýroby smerom k špecializácii, zavádzaniu nových technológií, umožňujúcich spracovanie založené na inováciách, orientáciu na minimalizované a efektívne trhy, ďalej na spracovanie miestnych produktov prvovýroby a ich maximalizáciu efektov prostredníctvom vidieckej turistiky. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 1.1: Podpora spracovateľských aktivít na báze alternatívnej a ekologickej poľnohospodárskej výroby a lesovýroby

Situácia v poľnohospodárstve v MR Borolo a Koromľa je podobná, ako na úrovni kraja: smerovanie výroby je stále málo diverzifikované. Rastlinná výroba sa orientuje na pestovanie obilnín, zrnín, olejnín a na vínnu révu, v malej miere na pestovanie ovocia. V živočíšnej výrobe je prvovýroba orientovaná hlavne na hovädzí dobytok, ošípané a hydinu. Táto orientácia nepredpokladá tvorbu vyššej pridanej hodnoty priamo na vidieku. Spracovateľské prevádzky – okrem výroby vína v obciach Priekopa a

Orechová – tu neexistujú.

Čisté ovzdušie vytvára dobré predpoklady pre pestovanie liečivých rastlín a farmaceutických plodín, ale aj ostatných ekopotravín, ktoré sú stále vyhľadávanejšie. Ponuka regionálnych produktov a špecialít by pritom mohla byť zaujímavým artiklom pre domácich a zahraničných návštevníkov mikroregiónov. Rovnako sa žiada rýchlejšie zareagovať na požiadavky trhu v iných sektoroch – napr. rastúci záujem o okrasné rastliny a stromčeky a pod. Vzhľadom na podiel lesov a množstvo vyťaženeho dreva v danom území je málo spracovateľských prevádzok dreva zameraných na finálne výrobky.

Aktivity:

- Podpora prvovýrobcov pri prechode na ekologické a alternatívne poľnohospodárstvo
- Podpora spracovateľov dreva
- Podpora spracovateľov lesných plodov, liečivých rastlín a ekopotravín zameraných na výklenkové trhy – regionálne špeciality
- Podpora regionálnych produktov a priamy marketing, zriaďovanie predajných bodov v najnavštevovanejších lokalitách mikroregiónov
- Diverzifikácia činností miestnych poľnohospodárskych rodín doplnkovou výrobou a službami v nadväznosti na poľnohospodársku a potravinársku výrobu, agroturistiku, výrobu alternatívnej energie

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet farmárov, ktorí prešli na ekologický a alternatívny spôsob výroby	výstup
Počet projektov spracovania ekologických a alternatívnych výrobkov	výstup
Výmera pôdy v ha ekologického a alternatívneho poľnohospodárstva	výstup
Počet nových prevádzok na spracovanie dreva s vyššou pridanou hodnotou	výstup
Počet prevádzok na pestovanie a spracovanie lesných plodov a liečivých rastlín	výstup
Ročný obrat z predaja výrobkov z ekologickej a alternatívnej poľnohospodárskej produkcie a z výrobkov z dreva	výsledok
Počet druhov výrobkov alternatívneho a ekologického poľnohospodárstva	výsledok
Počet diverzifikovaných fariem	výsledok
Počet novovytvorených pracovných miest	dopad

Opatrenie 1.2: Podpora rozvoja služieb a obchodu

Opatrenie podporuje rozvoj rôznorodých služieb na vidieku ako podpory podnikateľských aktivít, ale aj ako zdroja príjmov. Terciárny sektor predstavuje dynamický sektor ekonomiky s vysokým obratom kapitálu a s vysokým potenciálom tvorby pracovných miest a príjmov. Predstavuje zároveň podpornú inštitucionálnu základňu rozvoja podnikania vo všeobecnosti, zdroj rozvoja inovácií a technológií. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Z analýzy ekonomiky v mikroregiónoch Borolo a Koromľa vyplýva, že rozloženie podnikateľských aktivít podľa sektorovej štruktúry je uspokojivý, menej priaznivý je stav podľa odvetvovej štruktúry, hlavne

v terciárnej sfére. Chýbajú tu viaceré služby, resp. sú poskytované nelegálne (kadernícke, krajčírské a pod.). V minimálnej miere sú zastúpené doplnkové služby v turizme – prevádzkovanie požičovní a servisné služby (bicykle a pod.)

V obciach ležiacich na ceste I/50 je vhodné podporovať výstavbu podnikateľskej infraštruktúry, aby sa tak vytvorili podmienky pre príchod investorov a podnikateľských subjektov. Vyčlenené lokality sa môžu rozvíjať ako malé priemyselné zóny, ktoré budú dobre dostupné a budú môcť nadväzovať na priemyselné centrá v Sobranciach. Dôležité bude dbať na charakter výroby, ktorá by nemala zaťažovať životné prostredie.

Aktivity:

- Podpora investičných aktivít v oblasti služieb a obchodu (rekonštrukcia, modernizácia budov a stavieb slúžiacich podnikaniu a obchodu)
- Podpora zavádzania nových technológií a inovatívnych projektov v oblasti distribúcie a služieb
- Podpora regionálnych hodnotových reťazcov malých a stredných poľnohospodárskych podnikateľov
- Podpora odbytu miestnych tradičných výrobkov, remesiel a krajových špecialít v rámci rozvoja miestnych, resp. regionálnych aktivít kultúrno-spoločenského charakteru – tradičné trhy, jarmoky, festivaly, slávnosti a zariadením predajných bodov (samostatná predajňa, predajný kútik v existujúcich predajniach) na najfrekventovanejších miestach každého mikroregiónu a v niektorých obciach na trase I/50
- Zriadenie agro-distribučných a priemyselných zón – investície do infraštruktúry a príprava pozemkov pre výstavbu

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet projektov na podporu MSP	výstup
Počet investičných aktivít v oblasti služieb a obchodu	výstup
Počet podporených projektov na podporu zavádzania nových technológií a inovatívnych projektov v oblasti distribúcie a služieb	výstup
Počet regionálnych hodnotových reťazcov malých a stredných poľnohospodárskych podnikateľov	výstup
Počet predajných bodov regionálnych produktov	výstup
Ročný finančný obrat z predaja regionálnych produktov	výsledok
Počet agro-distribučných a priemyselných zón	výsledok

Opatrenie 1.3: Podpora sociálnej ekonomiky a podnikania

Cieľom opatrenia je podporiť sociálne podnikanie na vidieku KSK, ako prostriedku zabezpečenia chýbajúcich sociálnych služieb a ako zdroja pracovných príležitostí.

Opatrenie podporí rozvoj sociálneho podnikania, a to v oblasti potrebných investičných projektov, prevádzky vybudovaných

subjektov, ako aj v oblasti zavádzania rôznorodých služieb, vrátane inovatívnych projektov.

Sociálna ekonomika v súčasnosti predstavuje novodobý trend zameraný na dva ciele:

1. skvalitnenie životných podmienok obyvateľstva (na strane dopytu),
2. nové možnosti tvorby pracovných príležitostí a príjmov (na strane ponuky).

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Všeobecný trend – starnutie populácie, odchod mladej a strednej generácie za prácou do miest a rozvinutejších regiónov, resp. do zahraničia a následné vyľudňovanie vidieka, predlžovanie vekovej hranice na odchod do dôchodku, čím sa menia rodinné vzťahy a možnosti riešenia rodinných situácií v starostlivosti o najstarších členov rodiny – sa plne prejavuje aj v MR Borolo a Koromľa. Dopyt po širšej škále sociálnych služieb je stále väčší. Jedným z riešení nepriaznivej situácie v zamestnanosti obyvateľov mikroregiónov je rozvoj sociálneho podnikania, ktoré môže byť financované z Európskeho sociálneho fondu.

Aktivity:

- Podpora budovania zariadení sociálnych služieb hlavne pre starých, sociálne slabých a hendikepovaných ľudí – možnosť rekonštrukcie nevyužívaných obecných budov – školy v obciach Hlivišťa, Koňuš, Vojnatina
- Podpora prevádzky sociálnych zariadení
- Podpora budovania a prevádzky agentúr sociálnych služieb (opatrovateľská a prepravná služba, spoločné stravovanie a pod.)
- Projekty zamestnávania osôb s nízkou kvalifikáciou, dlhodobo nezamestnaných a neprispôsobivých

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet zariadení sociálnych služieb v zrekonštruovaných nevyužívaných obecných budovách	výstup
Počet funkčných zariadení sociálnej infraštruktúry	výstup
Počet klientov sociálnych služieb	výsledok
Počet agentúr sociálnych služieb	výstup
Počet klientov agentúr sociálnych služieb	výsledok
Počet vytvorených pracovných miest pre osoby s nízkou kvalifikáciou	výsledok

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku

Účelom opatrení tohto cieľa je zvýšiť podiel malých a stredných podnikov na výkonoch a tvorbe pracovných miest vo vidieckych regiónoch. K napĺňaniu špecifického cieľa prispeje predovšetkým skvalitnenie technickej infraštruktúry (dopravnej, informačno-komunikačnej) a vytváranie produkčno-distribučných sietí a klastrov. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 2.1: Zvyšovanie kvality dopravného prepojenia vidieckych oblastí na kohézne a inovačné póly rastu

Cieľom opatrenia je zlepšenie dopravného prepojenia vidieckych oblastí na centrá zamestnanosti prostredníctvom skvalitňovania ciest II. a III. triedy a služieb verejnej dopravy. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

V MR Borolo a Koromľa sú 3 kohézne póly rastu. Ich dostupnosť z obcí v ich záujmovom území je komplikovanejšia – počet pravidelných autobusových liniek bol z úsporných dôvodov znížený a ich trasovanie bolo zmenené tak, že zachádzajú do niektorých okrajových obcí, čo predražuje cestovné a predlžuje čas strávený v dopravnom prostriedku, resp. sú cestovné poriadky postavené na nadväznosti spojov a nútenom prestupovaní cestujúcich. Počas víkendových dní je počet pravidelných autobusových liniek obmedzený na minimum (2 – 3 spoje). Priaznivejšia je situácia v obciach ležiacich na hlavnom cestnom ťahu E 50. Z pohľadu ďalšieho rozvoja územia je dôležité zabezpečiť:

1. prepojenie (dobudovanie cesty) medzi obcami Inovce a Ruský Hrabovec – zabezpečiť sa lepšia dostupnosť a skrátenie vzdialenosti medzi dvoma okrajovými obcami s turisticky príťažlivými drevenými kostolíkmi
2. prepojenie obcí Koromľa a Husák – zlepšiť sa dostupnosť o.i. aj regionálnej skládky TKO v Husáku pre niektoré obce MR Koromľa, čím sa znížia náklady na odvoz TKO

Vybudovanie obidvoch ciest prispeje k zníženiu preťažnosti hlavného cestného ťahu E 50, k zvýšeniu mobility pracovných síl v území mikroregiónov a k rozšíreniu turistickej ponuky, hlavne pre mototuristov a cykloturistov

Dostupnosť inovačných pólov rastu (Sobrance, Michalovce a Veľké Kapušany) je od 40 minút (Sobrance) do 70 - 90 minút (Michalovce a Veľké Kapušany). Tento nepriaznivý stav znižuje mobilitu miestneho obyvateľstva.

Aktivity:

- Vybudovanie nových prepojení spevnením existujúcich poľných (lesných) ciest s cieľom zníženia preťažnosti premávky a rozšírenia ponuky pre cykloturistov a mototuristov – prepojenie: Inovce – Ruský Hrabovec a Husák – Koromľa.
- Podpora zvyšovania frekvencie spojov verejnej dopravy
- Podpora modernizácie infraštruktúry pre potreby verejnej dopravy (zastávky)

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Dĺžka novovybudovaných cestných prepojení v km	výstup
Dĺžka cestovania do centier zamestnanosti	výsledok
Počet spojov hromadnej dopravy	výsledok
Počet spojov hromadnej dopravy bez zachádzok	výsledok
Počet projektov na modernizáciu infraštruktúry pre potreby verejnej dopravy	výstup
Počet prepravených osôb pravidelnou a nepravidelnou prepravou	výsledok

Opatrenie 2.2: Podpora informatizácie a budovania komunikačnej infraštruktúry

Účelom opatrenia je podpora informatizácie a rozvoja komunikačnej infraštruktúry ako nástroja podpory malého a stredného podnikania, rozvoja trhových mechanizmov, vytvorenie väzieb medzi podnikateľmi navzájom a verejným sektorom, vytvorenie vhodného podnikateľského prostredia.

Opatrenie podporuje rozvoj a skvalitnenie podnikateľského prostredia prostredníctvom budovania komunikačných technológií a informatizácie vo verejnom sektore v prepojení na podnikateľský sektor. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Hodnota informácií stále stúpa. Rýchlosť ich šírenia na strane dopytu a ponuky je v súčasnosti jedným zo základných predpokladov konkurencieschopnosti, preto informačné a komunikačné technológie predstavujú jeden z najvýznamnejších nástrojov územného rozvoja. Dôležitý je rýchly prenos informácií k podnikateľom a medzi podnikateľmi, medzi súkromnou a verejnou správou a využívanie pri rozvoji mikroregiónov (investičná činnosť, zakladanie nových podnikov a pod.) Je preto potrebné investovať do informatizácie a komunikačnej infraštruktúry.

Aktivity:

- Dobudovanie komunikačných sietí
- Zavádzanie a rozvoj elektronických služieb predovšetkým v zariadeniach cestovného ruchu (ubytovacie a stravovacie zariadenia) a v obchode
- Internetizácia obcí a domácností
- Podpora spolupráce medzi miestnymi podnikateľmi a verejným sektorom
- Využitie programov podpory podnikania

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet podporených projektov na dobudovanie komunikačných sietí	výstup
Počet internetových pripojení	výstup
Počet on – line rezervácií ubytovacích služieb	výsledok
Počet návštevníkov internetových stránok poskytovateľov ubytovacích a stravovacích služieb	výsledok
Počet subjektov poskytujúcich on – line služby	výsledok
Počet podnikateľských subjektov využívajúcich inzerciu a propagáciu cez internet	výsledok
Počet využitých programov zameraných na podporu podnikania	výstup
Ročný obrat podnikateľských subjektov	dopad

Opatrenie 2.3: Podpora sieťovania, podnikateľských klastrov a obchodných organizácií výrobcov

Cieľom opatrenia je podporiť spoluprácu a sieťovanie medzi podnikateľskými subjektmi na vidieku za účelom efektívnejšieho

a účinnejšieho umiestnenia produkcie na trhu, ako aj rozvoja tvorby produktov.

Opatrenie podporí vytváranie sietí (horizontálnych aj vertikálnych) medzi podnikateľmi za účelom skvalitnenia, zefektívnenia výroby, ako aj za účelom lepšieho marketingu produktov a služieb, a to vo všetkých sektoroch – primárnom, sekundárnom a terciárnom, ale aj naprieč nimi. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Zakladanie podnikateľských sietí – vertikálnych alebo horizontálnych, prípadne tzv. klastrov sa vo vyspelých ekonomikách osvedčilo ako jeden z nástrojov zefektívnenia výroby a udržania konkurencieschopnosti. Siete môžu byť zložené len z domácich podnikateľov, alebo môžu byť aj medziregionálne a medzinárodne previazané.

V oblasti poľnohospodárskej produkcie je v území MR Borolo a Koromľa zabezpečovaný nákup a predaj produkcie cez odbytové družstvo Agroobchod Zalužice (RD Koromľa), resp. individuálne. Podobné odbytové organizácie výrobcov (ďalej len OOV) malých a stredných podnikateľov umožnia lepšie presadzovanie svojich záujmov a lepšie vyhovieť stále náročnejším požiadavkám na kvalitu, kvantitu a cenu produkcie.

Aktivity:

- Tvorba klastrov hlavne malých a stredných podnikateľov v poľnohospodárskej produkcii - poľnohospodárstva, vytvorenie turistického klastra a výhľadovo klaster tradičnej výroby
- Aktivity pre založenie a činnosť odbytových organizácií výrobcov, ktorých členovia budú fyzické alebo právnické subjekty, podnikajúce v poľnohospodárstve na území Slovenskej republiky a vyrábajúce nasledovné živočíšne alebo rastlinné komodity: mlieko, jatočný hovädzí dobytok, obilniny, jatočné ošípané, olejninu a strukoviny, hydina a vajcia, muštové hrozno, včelie produkty, liečivé, aromatické a koreninové rastliny, kvety a okrasné rastliny

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet MSP z mikroregiónov zapojených do podnikateľských klastrov	výstup
Počet subjektov – členov odbytových organizácií	výstup

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Ekonomika vidieka

Program rozvoja vidieka
Regionálny operačný program
Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia
Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
Operačný program Informatizácia spoločnosti
Vlastné zdroje podnikateľov a samosprávy
Bankové úvery
Nadácie

5.4.1 Poľnohospodárstvo

Poľnohospodárstvo má stále dominantné postavenie pri koncipovaní stratégie rozvoja vidieckych oblastí KSK. Vyplýva to tak z významnej vidieckosti regiónu, ako aj z nezastupiteľnosti poľnohospodárov pri plnení produkčných a mimoprodukčných funkcií v spojitosti s multiplikačnými efektmi, ktoré sektor poskytuje. V zmysle schváleného Národného strategického plánu rozvoja vidieka pre obdobie rokov 2007 – 2013 za strategický cieľ v oblasti poľnohospodárstva považujeme multifunkčné poľnohospodárstvo a udržateľný rozvoj vidieka.

Naplnenie spoločného cieľa rozvoja vidieka v podmienkach KSK, ktorým je komplexné zvyšovanie kvality života na vidieku – je významne determinované práve dosiahnutím rozvojových efektov v poľnohospodárstve. V súvislosti s novým programovacím obdobím Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ na roky 2007 – 2013, ktorého zásady sú plne implementované na podmienky agrosektora Slovenska, pokladáme za rozhodujúce pre zabezpečenie rozvoja poľnohospodárstva v podmienkach KSK nasledovné špecifické ciele:

1. Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva KSK
2. Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva KSK
3. Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Špecifický cieľ 1: Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva MR Borolo a Koromľa

Trvalo udržateľný rozvoj (TUR) poľnohospodárstva je treba kreovať najmä v oblasti ekonomickej, ekologickej a sociálnej. Schopnosť zachovať prijateľný produkčný potenciál pri zabezpečovaní aktuálneho i budúceho dopytu po potravinách je dimenziou ekonomickou. Schopnosť dostatočného uchovania prírodných zdrojov (špeciálne pôdy a vody), pri znižovaní škodlivých efektov poľnohospodárskej činnosti je dimenziou ekologickou. Sociálna dimenzia zahŕňa elementy tvorby inštitucionálneho prostredia, spravodlivosti v distribúcii príjmov, obsahuje formálne i neformálne pravidlá zabezpečenia TUR vidieka. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

V území MR Borolo a Koromľa pôsobia poľnohospodárske podnikateľské subjekty, ktoré z hľadiska klasifikácie produkcie (pestovanie obilnín, zrnín, olejnin, hrozna, chov hovädzieho dobytku, ošípaných, hydiny) môžu vytvárať podmienky aj pre rozvoj ostatných rozvojových aktivít v regióne. Tým sa tu vytvorí prostredie, ktoré bude garantovať jeho zdravý, trvalo udržateľný rozvoj.

Opatrenie 1.1: Efektívna exploatácia výrobných základne – pôdy a hospodárskych zvierat, meliorácie a pozemkové úpravy

V MR Borolo a Koromľa je celkovo 11 368,9 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho orná pôda tvorí 41%, trvalé trávne porasty 44% a vinohrady 4,5%. Poľnohospodári sa postupne vyrovnávajú s problémami, ktoré vyplynuli pri plnení zásad správnej poľnohospodárskej praxe, ochrany životného prostredia a životných podmienok zvierat v rámci plnenia zásad Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ. Pretrvávajúce problémy sú s nevyriešenými vlastníckymi a užívateľskými vzťahmi pôdy často blokujú podnikateľské zámery a dlhodobejšiu stabilitu hospodárenia na pôde.

V oblasti živočíšnej výroby pôsobia v území mikroregiónov poľnohospodárske podnikateľské subjekty zamerané na chov hovädzieho dobytku a produkciu mlieka, chov ošípaných a chov hydiny.

Z hľadiska výnosnosti pôd a ich efektívnej exploatácie je potrebné uvažovať o pestovaní energetických plodín (na pôdach nezaraďených do LPIS a na sekundárnom PPF) a dorábaní ekologickej produkcie

Aktivity:

- Program výroby energetických plodín
- Vysporiadanie vlastníckych vzťahov k pôde, pozemkom (vlastníctvo pozemkov), na ktorých sú postavené objekty hospodárskych dvorov bývalých JRD) a pozemkové úpravy
- Podpora udržania stavov hospodárskych zvierat (HZ) cez výrobné dobytké jednotky (VDJ) polygastrických zvierat v PD Vinohrady Choňkovce, RD Porúbka a RD Koromľa a chov ošípaných v existujúcich hospodárskych dvoroch PD Vinohrady Choňkovce a RD Koromľa

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet subjektov pestujúcich energetické plodiny	výstup
Produkčná plocha energetických plodín v ha	výsledok
Podiel VDJ na 1 ha TTP	výstup
Zvýšenie produkcie RV na 1 ha ošetrenej pôdy	dopad
Nárast počtu vlastnícky vysporiadaných poľnohospodárskych pôd	dopad

Opatrenie 1.2: Uplatňovanie agroenvironmentálnych výrobných postupov a zásad životných podmienok zvierat

Vytváranie multifunkčného – trvalo udržateľného systému hospodárenia na pôde je možné realizovať cez uplatňovanie ekologických a agroenvironmentálnych výrobných postupov. Tento stav vychádza tak z požiadaviek Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ, ako aj z potrieb regiónov Košického kraja na ochranu životného prostredia a vytváranie podmienok na ostatné aktivity v regiónoch. Zároveň je nevyhnutné zo strany poľnohospodárov reagovať na silnejúcu spoločenskú objednávku výroby ekologicky čistých potravín a potravín dorábaných z chovov hospodárskych zvierat bez stresov, týrania a za dodržiavania zásad pohody v chovoch zvierat. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Nárast dopytu spotrebiteľov po biopotravinách by mal smerovať aj k dorábaniu ekologickej produkcie, hlavne v horských a podhorských obciach, kde je najčistejšie ovzdušie a najvyšší stupeň ekologickej stability (územia obcí Ruská Bystrá, Hlivištia, Inovce, Beňatina, Koňuš a Priekopa) a obce so stabilným územím (Ruský Hrabovec, Podhorod', Choňkovce, Porúbka, Petrovce a Husák). Očakáva sa, že sa bude pokračovať v začatom trende agroenvironmentálnych výrobných postupov v živočíšnej výrobe.

Aktivity:

- Podpora nárastu podielu plôch, na ktorých sa uplatňujú agroenvironmentálne výrobné postupy
- Podpora nárastu počtu výrobcov biopotravín
- Podpora nárastu výroby nových certifikovaných biopotravín
- Podpora investícií na realizáciu zásahov do ustajnenia a pohody zvierat

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Výmera plôch s uplatňovanými agroenvironmentálnymi výrobnými postupmi	výstup
Počet podporených projektov výrobcov biopotravín	výstup
Počet producentov biopotravín	výsledok
Počet druhov certifikovaných biopotravín na trhu	dopad
Výška investícií na realizáciu zásahov do ustajnenia a pohody zvierat	výstup

Počet chovov s uplatňovaním zásad životných podmienok zvierat	dopad
---	-------

Ďalšie očakávané a sekundárne dopady špecifického cieľa 1:

Zvýšenie produkčného potenciálu poľnohospodárstva
 Udržanie poľnohospodárstva a osídlenia v horských oblastiach a v ostatných znevýhodnených oblastiach
 Zlepšenie vzhľadu krajiny
 Zníženie ohrozenia pôd eróziou a inou formou degradácie
 Diverzifikácia činností vo väzbe na rozvoj vidieka
 Nové pracovné príležitosti
 Oživenie vidieka

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva MR Borolo a Koromľa

Udržanie konkurencieschopnosti v agrosektore je nevyhnutné riešiť dodatočnými vkladmi aj do rekonštrukcií ustajňovacích kapacít, moderných technológií a nákupu novej vysokovýkonnej techniky. Nárast výrobných intenzít a produktivity práce v sektore je bez týchto investícií nereálny, čo by malo priamo negatívny dopad na zamestnanosť v agrosektore a plnenie produkčných i mimoprodukčných funkcií poľnohospodárstva vidieckych oblastí KSK. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Udržanie a zvýšenie konkurencieschopnosti si vyžiada aktívnu podporu všetkých poľnohospodárskych subjektov, ktoré v území mikroregiónov pôsobia. K navrhovanému pestovaniu energetických plodín je v území vhodné pripojiť aj pestovanie rýchlorastúcich drevín na nevyužívaných pôdach, o ktorých sa viac zdieľajú podkapitola 5.4.2. Lesné hospodárstvo. Len v PD Vinohrady Choňkovce sa podľa vyjadrenia manažmentu dá uvažovať o cca 700 ha vhodných na zalesnenie, resp. pestovanie rýchlorastúcich drevín. Aktivity spojené s pestovaním energetických rastlín je potrebné vykonávať v spolupráci s Výskumným ústavom agroekológie Michalovce.

Ďalším činiteľom udržania a zvýšenia konkurencieschopnosti poľnohospodárstva bude investovanie do diverzifikačných činností, predovšetkým do rozvoja vidieckeho cestovného ruchu – investície do agroturistických zariadení, predovšetkým do hipocentier.

Nevyhnutné sú aj investície do ochrany životného prostredia typu hnojných koncoviek a technológií prírodu nenarúšajúcej aplikácie exkrementov, čo úzko súvisí s trvalo udržateľným rozvojom poľnohospodárstva.

Navrhované opatrenia:

Opatrenie 2.1: Modernizácia, reštrukturalizácia a inovácia kapitálovej vybavenosti agrosektoru

Kapitálová a technologická vybavenosť poľnohospodárskych podnikateľských subjektov v MR Borolo a Koromľa je v porovnaní s inými územiami SR nižšia. Ich snahou je zmeniť danú situáciu, a to aj za pomoci európskych fondov, aby sa zvýšila ich ekonomická výkonnosť, kvalita produkcie a znížili sa výrobné náklady. Ide hlavne o investície do výrobných zariadení, hospodárskych budov, skladovacích kapacít, strojov a zariadení (mliečnice, dojárne a pod.).

Aktivity:

- Podpora investícií do výrobných zariadení (hospodárske budovy, skladovacie kapacity, stroje a zariadenia)
- Podpora spracovania poľnohospodárskych komodít

- Podpora podnikateľských aktivít poľnohospodárov v oblasti cestovného ruchu – rozvoj agroturistiky (hlavne hipocentrá – v horských a podhorských obciach) a ostatných turistických aktivít vo vidieckom prostredí
- Podpora investične nenáročných a prírode blízkych technológií v poľnohospodárstve
- Podpora produkcie ekologicky čistých značkových produktov
- Využitie priestorových, technologických a ľudských kapacít poľnohospodárskych subjektov na poskytovanie služieb

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet podporených investičných projektov do výrobných zariadení	výstup
Počet podporených projektov spracovania poľnohospodárskych komodít	výstup
Počet nových agroturistických zariadení	výstup
Počet návštevníkov územia využívajúcich služby nových agroturistických zariadení	výsledok
Počet druhov ekologicky čistých značkových produktov umiestnených na trhu	výstup
Podiel tržieb z agroturistiky na celkových tržbách v MR	dopad

Opatrenie 2.2: Pridávanie hodnoty poľnohospodárskym produktom

Účelom opatrenia je prispieť k posilneniu potravinárskych produktov na domácich i zahraničných trhoch a uľahčiť zavedenie štandardov kvality EÚ v KSK. Investície by mali viesť do zvýšenia pridanej hodnoty výrobku vrátane jeho balenia a značenia. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

V minulosti neboli v území mikroregiónov žiadne významnejšie spracovateľské prevádzky poľnohospodárskej produkcie. V súčasnosti sú v prevádzke firmy Regia TT Orechová, Fundus Regius, s.r.o. Prieropa, ktoré sa venujú výrobe a predaju akostných a odrodových vín, ďalší producenti – Pivnica Tibava a PD Vinohrady Choňkovce spracovávajú svoju produkciu hrozna v prevádzkach mimo územia MR. PD Vinohrady Choňkovce prevádzkuje pekáreň, ale v ostatných rokoch výrobu chleba a pečiva obmedzil, takže do obchodnej siete ich výrobky nie sú distribuované. Bude preto nutné rozvinúť spracovateľský sektor poľnohospodárskej produkcie a podporiť investície do rekonštrukcií, resp. výstavby nových prevádzkových budov, do nových technológií a IKT. Do úvahy prichádza pestovanie a spracovanie biopotravín, spracovanie ovocia, liečivých rastlín a lesných plodín, investovanie do skvalitňovania vína aj v nadväznosti na rozvoj vínnej turistiky.

Aktivity:

- Podpora investícií do výrobných zariadení (hospodárske budovy, skladovacie kapacity, stroje a zariadenia)
- Podpora investícií do nových technológií
- Zriaďovanie a modernizácia technológií na výrobu, spracovanie a balenie krajových a

ekologických výrobkov

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet podporených investičných projektov do výrobných zariadení	výstup
Počet podporených projektov investícií do nových technológií	výstup
Počet prevádzok na spracovanie a balenie krajových a ekologických výrobkov	výstup
Objem produkcie umiestnenej na miestnom a regionálnom trhu	výsledok
Dopyt po krajových a ekologických výrobkoch	dopad

Ďalšie očakávané a sekundárne dopady špecifického cieľa 2:

Modernizácia strojno-technologických zariadení, ustajňovacích priestorov a technológií
 Dosiahnutie optimálnej produkcie
 Zlepšenie welfare zvierat
 Zníženie znečisťovania životného prostredia a vôd
 Udržanie poľnohospodárstva a osídlenia v horských oblastiach a v ostatných znevýhodnených oblastiach
 Udržanie konkurencieschopnosti spracovateľských kapacít
 Diverzifikácia činnosti vo väzbe na rozvoj vidieka
 Nové pracovné príležitosti na vidieku
 Oživenie života na vidieku

Špecifický cieľ 3: Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva

Vstup do EÚ pred nás postavil úlohu plnenia noriem EÚ na ochranu životného prostredia a správnu farmársku prax, ktorá bude od roku 2009 povýšená na tzv. krížové plnenie zákonov a nariadení EK, týkajúcich sa dodržiavania predznačených zásad – tzv. plnenie „cross compliance“. Už od roku 2007 budú poľnohospodári povinne plniť tzv. dobré poľnohospodárske podmienky – GAEC. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Nároky na farmárov rastú aj v oblasti ďalšieho vzdelávania sa. Nová poľnohospodárska technika a zavádzanie nových technológií si vyžaduje absolvovanie špeciálnych školení a zaškoľovaní farmárov a ich zamestnancov. Osobitný prístup je treba voliť pri zamestnávaní nekvalifikovanej pracovnej sily – títo ľudia zvyčajne nemajú ani pracovné návyky a skúsenosti.

Opatrenie 3.1: Zvyšovanie vedomostnej úrovne a zamestnanosti v agrosektore

Uplatňovanie nariadení a zákonných opatrení vyplývajúcich z uplatňovania Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ, ale i potreba elementárnych vedomostí z oblasti základnej evidencie a kalkulácie, si vyžaduje odborne zdatných, vzdelaných pracovníkov a obyvateľov so širším spektrom vedomostí než vyžaduje ich bezprostredné pracovné zadelenie. Osobitnou kapitolou je nevyhnutnosť ovládania základov informačných technológií. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Okrem vyššie zadefinovaných potrieb a nevyhnutností je potrebné v MR Borolo a Koromľa venovať mimoriadnu pozornosť príprave na diverzifikačné činnosti, hlavne v oblasti rozvoja vidieckeho cestovného ruchu.

Aktivity:

- Podpora vzdelávacieho systému (stredné odborné poľnohospodárske školstvo, vzdelávacie centrá a pod.) – spolupráca podnikateľských subjektov s Ú KSK – odborom školstva, ktorý je zriaďovateľom stredných škôl a učilíšť, pri zavádzaní nových študijných odborov, ktoré budú reagovať na požiadavky praxe
- Podpora vzdelávania v oblasti agropodnikania, agroturistiky a someliérstva
- Zavádzanie a rozširovanie informačných a komunikačných technológií (IKT)
- Podpora fungovania odbytového družstva Agroobchod Zalužice (členom je aj RD Koromľa), podpora tvorby ďalšieho odbytového družstva zameraného aj na obchodovanie so živočíšnou produkciou (s pôsobnosťou pre subjekty v okresoch Sobrance a Michalovce)

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet študentov z územia mikroregiónov na SOUP	výstup
Počet absolventov štúdia v oblasti agropodnikania, agroturistiky a someliérstva	výstup
Počet absolventov škôl umiestnených v zariadeniach mikroregiónov	výsledok
Počet podporených projektov IKT	výstup

Opatrenie 3.2: Podpora odbytu agrokomodít

Zmyslom tohto opatrenia je podpora marketingových aktivít a zvyšovanie odbytu vlastnej poľnohospodárskej produkcie s cieľom umožniť agroproducentom vstup priamo na trh. V rámci tohto opatrenia bude venovaná pozornosť výrobkom, ktoré majú v regióne tradíciu alebo výrobkom, ktoré majú v regióne potenciál stať sa úspešnými – ovocie, zelenina, víno, ryby, vajcia, mlieko a mliečne výrobky; liečivé rastliny (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

V súčasnosti je v území mikroregiónov pomerne nízka organizovanosť prvovýrobcov v odbytových združeniach. Prvýrobcovia sa snažia speňažovať svoju produkciu individuálne, čím sa dostávajú aj do nevýhodnej pozície pri vyjednávaní s veľkoodberateľmi. Bude potrebné podporovať rozšírenie pôsobnosti Agroobchodu Zalužice, cez ktorý umiestňujú niektoré subjekty MR svoje výrobky na trhoch, resp. podporiť založenie ďalšej odbytovej organizácie, ktorá by bola zapojená do širšej odbytovej siete umiestňujúcej produkciu priamo na trhoch. Globálna ponuka je jedna z ciest, ako prinútiť odberateľov rešpektovať podmienky prvovýrobcov.

Okrem toho je nutné zabezpečiť marketingové aktivity, ktoré o týchto službách a možnostiach budú informovať verejnosť a odberateľov.

Aktivity:

- Podpora vytvárania odbytových organizácií agrokomodít a zriadenie predajných bodov s regionálnymi produktmi
- Podpora vytvárania nových zamestnaneckých miest v OOV

- Podpora marketingu miestnych agroproduktov a ich zaradenie do databázy celokrajských značiek produktov

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet nových odbytových organizácií a predajných bodov s regionálnymi produktmi	výstup
Počet nových členov odbytových družstiev	výstup
Množstvo predanej produkcie cez odbytové družstvá	výsledok
Počet nových zamestnaneckých miest v odbytových organizáciách	výstup
Vytvorenie mikroregionálnej databázy miestnych agroproduktov	výstup
Dosiahnutie odbytových cien miestnych produktov porovnateľných s regionálnou a národnou úrovňou	výsledok

Ďalšie očakávané a sekundárne dopady špecifického cieľa 3:

Zvýšenie všeobecnej a odbornej vedomostnej úrovne vidieckeho obyvateľstva
 Zlepšenie dodržiavania správnej farmárskej praxe
 Zrýchlenie technického a technologického pokroku
 Odovzdávanie vedomostí v rámci agropotravinárstva
 Využívanie poradenských služieb
 Pružnejšie využívanie vedecko-technických poznatkov
 Zlepšenie poznania spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ
 Pozitívna zmena myslenia agropodnikateľov k environmentálnym a prírodným hodnotám
 Zlepšenie postavenia prvovýrobcov vo vzťahu k odberateľom poľnohospodárskych komodít
 Zlepšenie konkurencieschopnosti na vidieku
 Nové pracovné príležitosti

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Poľnohospodárstvo:

Nariadenie vlády SR č. 81 zo dňa 31. januára 2007 (jednotná platba na plochu)
 Národný strategický plán rozvoja vidieka 2007 - 2013, Program rozvoja vidieka
 Vlastné zdroje podnikateľov
 Bankové úvery

5.4.2 Lesné hospodárstvo

Lesy sú najvýznamnejšou zložkou prírodného prostredia, súčasne sú aj producentom našej najvýznamnejšej trvalo obnoviteľnej suroviny – dreva, ako aj ďalších nedrevných produktov. Lesné hospodárstvo spolu s poľnohospodárstvom tvorí chrbticu vidieka, ktorého rozvoj by mal byť prioritou vidieckej politiky Košického samosprávneho kraja.

Návrh Stratégie rozvoja vidieka KSK v oblasti lesného hospodárstva vychádza zo štruktúry Programu rozvoja vidieka a v súlade s výstupmi analytickej časti si stanovuje nasledovný cieľ:

Zvýšiť konkurencieschopnosť sektoru lesného hospodárstva a zlepšiť kvalitu životného prostredia a krajiny.

Zvyšovanie konkurencieschopnosti sektoru lesného hospodárstva bude dosahované prostredníctvom opatrení zameraných na modernizáciu, inovácie a prehľbovanie vedomostí a odborností v sektore lesníctva - Špecifický cieľ 1. K zlepšovaniu životného prostredia prispievajú opatrenia zamerané na trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy - Špecifický cieľ 2. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Špecifický cieľ 1: Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora

Opatrenia zamerané na napĺňanie tohto špecifického cieľa by mali zabezpečiť zvýšenie ekonomickej hodnoty lesov, zvýšenie diverzifikácie produkcie a posilnenie trhových príležitostí ako aj zlepšenie primárneho spracovania produktov lesného hospodárstva. K rastu konkurencieschopnosti v odvetví, ako aj k zavádzaniu inovácií, patrí kvalifikovaná pracovná sila, nevyhnutným predpokladom je preto prehľbovanie vedomostí a zvyšovanie odborného prehľadu v oblasti lesníctva. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 1.1: Pridávanie hodnoty do produktov lesného hospodárstva

Cieľom opatrenia je zlepšiť primárne spracovanie produktov lesného hospodárstva podporou zlepšenia efektivity, spracovania obnoviteľných zdrojov energie, podporou nových technológií a využitia nových trhov. Tento cieľ je možné dosiahnuť zavádzaním výroby nových produktov a technológií, zlepšovaním kvality výrobkov, dosiahnutím kvalitatívnych a hygienických štandardov EÚ. Taktiež je potrebné podporiť marketing a nové odbytové trhy, zaviesť a rozšíriť informačné a komunikačné technológie a podporiť spracovanie obnoviteľných zdrojov energie. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

V podmienkach mikroregiónov sa k realizácii daného cieľa musí pristupovať s prihliadnutím na vlastníkov lesov. Najlepšiu východiskovú situáciu majú Lesy SR, š.p., OZ Sobrance, ktoré sa cez samostatný Závod lesnej techniky s pobočkami Margecany a Vranov môžu dostať k modernejšej technike využívanej pri ťažbe dreva (harvestorový uzol a pod.) a pri produkcii biomasy (štiepkovače). Na rozdiel od iných mikroregiónov majú na lesnom hospodárstve v MR Borolo a Koromľa veľmi významný podiel lesné spoločenstvá. Tie vzhľadom na finančné možnosti nie sú vybavené takou technikou, akou disponujú štátne Lesy SR.

Zvyšovanie pridanej hodnoty produktov prostredníctvom diverzifikácie lesníckej výroby si vyžaduje aj rozšírenie trhových príležitostí pre produkciu lesného hospodárstva priamo v území mikroregiónov. V rámci šetrenia finančnými prostriedkami a prechodu na zefektívnenie tepelného hospodárstva vo verejnom sektore je potrebné uvažovať o zmene vykurovania obecných objektov biomasou (školy, obecné úrady), čím sa zabezpečí odber produkcie dendromasy v miestnych lesoch.

Významné miesto v rámci tohto opatrenia patrí aj rozvoju poľovníctva (vo voľných revíroch).

Aktivity:

- Spracovanie nedrevných lesných produktov (napr. zariadenia na sušenie lesných bylín, zariadenia na pozberové spracovanie lesných plodov a pod.)
- Spracovanie obnoviteľných zdrojov energie - spracovanie štiepky a jej využívanie v tepelnom hospodárstve v objektoch obcí (školy, obecné úrady a pod.)
- Obstarávanie novej technológie

- Rozvoj poľovníctva – práca s výklenkovou klientelou, spolupráca v oblasti marketingu s podnikateľskými subjektmi cestovného ruchu v mikroregióne a s Úradom KSK – referátom CR

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet nových podnikov na spracovanie nedrevných lesných produktov	výstup
Zvýšenie hrubej pridanej hodnoty podporených podnikov	výsledok
Objem spracovanej štiepky v m ³	výsledok
Počet domácich a zahraničných klientov lovného turizmu	výstup
Podiel tržieb z lovného turizmu na celkových tržbách v rámci mikroregiónov	výsledok
Počet spoločných marketingových aktivít s Ú KSK – referátom CR	Výstup

Opatrenie 1.2: Zvýšenie hospodárskej hodnoty lesov

Cieľom opatrenia je zvýšenie ekonomickej hodnoty lesov, zvýšenie diverzifikácie produkcie a posilnenie trhových príležitostí. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Lesy zohrávajú významnú úlohu v hospodárskej činnosti vidieckych oblastí, preto je potrebné zvyšovanie ich hospodárskej hodnoty, pričom sa zachová trvalo udržateľné obhospodarovanie lesov a ich multifunkčná úloha. V území mikroregiónov Borolo a Kkoromľa zohrá významnú úlohu les ako priestor na rekreáciu a aktívny oddych. Pohyb peších turistov a cykloturistov po turistických chodníkoch a lesných cestách vplýva aj na stav lesov, čo sa bude musieť zohľadňovať pri realizácii tohto opatrenia. V dôsledku limitovaných financií sa v súčasnosti sa nebudujú nové cesty.

Zabezpečovanie lesnej techniky je rozdielne v prípade štátnych lesov (dodávateľsky, resp. cez závod lesnej techniky VT, Margecany) a u súkromných vlastníkov. Ich zariadenia sú vo väčšine prípadov morálne a technicky zastarané.

Na realizáciu cieľov tohto opatrenia je potrebné zabezpečiť:

- rozvoj investícií do nákupu lesnej techniky, zariadení a technológií s cieľom zdokonaľiť a zracionalizovať pestovanie a ochranu lesa, ťažbu a dopravu dreva, manipuláciu dreva, zber ostatnej lesnej produkcie a pestovanie lesného reprodukčného materiálu v lesných škôlkach,
- rozvoj investícií súvisiacich s výstavbou a rekonštrukciou zariadení priamo slúžiacich lesnému hospodárstvu vrátane lesných ciest
- rozvoj informačných systémov v lesníctve prostredníctvom zavádzania modernej výpočtovej techniky a programového vybavenia s cieľom racionalizácie činností na rôznych úrovniach lesníckej prevádzky

Uvedené rozvojové investície vytvoria predpoklady na lepšie zhodnotenie produkcie lesného hospodárstva a na zníženie prevádzkových nákladov lesníckych činností a tým na zvýšenie konkurenčnej schopnosti lesníckych podnikov a na vytvorenie, resp. zachovanie pracovných miest vo

vidieckych oblastiach.

Aktivity:

- Obstaranie strojov a zariadení pre pestovanie lesného reprodukčného materiálu v lesných škôlkach a výstavba a rekonštrukcia zariadení v lesných škôlkach
- Obstaranie strojov a zariadení pre obnovu lesa, výchovu a ošetrovanie mladých lesných porastov, ťažbu, sústreďovanie, manipuláciu, nakladanie a odvoz dreva, ochranu lesa vrátane protipožiarnej ochrany,
- Obstaranie špeciálnych strojov na opravu lesných ciest (cestné frézy, frézy na čistenie priekop, frézy na odstraňovanie nárastov vrátane ich nosičov)

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet podporených subjektov pôsobiach v lesnom hospodárstve	výstup
Počet subjektov, ktoré zaviedli nové stroje a technológie	výstup
Zvýšenie hrubej pridanej hodnoty podporených subjektov	výsledok

Opatrenie 1.3: Odborné vzdelávanie a informačné aktivity v oblasti lesníctva

Cieľom opatrenia je vybaviť ľudí, pracujúcich v lesníctve potrebnými vedomosťami, ktoré posilnia konkurencieschopnosť, zvýšia rast zamestnanosti a prinesú pridanú hodnotu do rezortu. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

V súčasnosti sa toto opatrenie vzťahuje na:

- zavádzanie inovácií, nových metód a nástrojov práce v lesnom hospodárstve mikroregiónov na zvýšenie ich efektívnosti - naučiť sa pracovať s novými strojmi a technológiami
- zavádzanie a rozširovanie informačných a komunikačných technológií,
- zabezpečovanie a zvyšovanie kvality hospodárenia,
- udržanie existujúcich a tvorbu nových pracovných miest,
- zlepšenie ochrany životného prostredia,
- dodržiavanie bezpečnosti

Aktivity:

- Podpora všetkých foriem vzdelávania pre vlastníkov, obhospodarovateľov lesných pozemkov a pre poskytovateľov služieb v lesníctve
- Výmenné informačné stáže a návštevy
- Konzultácie a poradenstvo

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet účastníkov vzdelávania	výstup
Počet výmenných informačných stáží a návštev	výstup
Počet účastníkov, ktorí úspešne absolvovali vzdelávaciu aktivitu	výsledok

Špecifický cieľ č.2: Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy

Opatrenia tohto špecifického cieľa sa zameriavajú na posilnenie biodiverzity krajiny, zvýšenie podielu obnoviteľných zdrojov energie, zlepšenie biodiverzity lesov, obnovu produkčného potenciálu v lesoch poškodených prírodnými pohromami a požiarimi a na zavádzanie preventívnych opatrení.

Opatrenie 2.1: Prvé zalesnenie nelesnej pôdy

Program zalesňovania pôd klasickými drevinami je súčasťou koncepčného dokumentu lesníckej politiky a v súlade s opatreniami EÚ je zameraný na podporu lesníctva, ktoré má prispieť k obnove a rozvoju ekologických a sociálnych funkcií lesov vo vidieckych oblastiach. Prvým zalesnením stanovenej poľnohospodárskej a nepoľnohospodárskej pôdy by sa mali rozšíriť a skvalitniť lesné zdroje s cieľom chrániť životné prostredie, ako aj zmierňovať klimatické zmeny. Akékoľvek zalesnenie by sa malo prispôbiť miestnym podmienkam a malo by byť v súlade so životným prostredím a zlepšovať biodiverzitu. Cieľom opatrenia je posilnenie biodiverzity krajiny rozšírením zalesnených plôch. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Najväčšou prekážkou na realizáciu tohto opatrenia je nedostatok financií. Prakticky všetci vlastníci lesov majú v majetku aj nezalesnené plochy, ich zhodnocovanie je však závislé od dostupnosti finančných prostriedkov, resp. od možnosti ich čerpania z rôznych fondov. Viac možností v programovacom období 2007 – 2013 budú mať súkromní vlastníci pozemkov v katastroch podhorských a horských oblastiach mikroregiónov.

Aktivity:

- Zalesnenie poľnohospodársky využívaných plôch a nevyužívaných plôch v v katastroch horských a podhorských obcí mikroregiónov
- Ochrana a ošetrovanie zalesnených plôch

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet prijímateľov podpory na zalesnenie	výstup
Počet hektárov zalesnenej pôdy	výstup
Výmera oblasti úspešnej starostlivosti o krajinu	Výsledok

Zachovanie vysokej pridanej hodnoty krajiny	Dopad
---	-------

Opatrenie 2.2: Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín

Cieľom opatrenia je zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov energie. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Realizácia tohto opatrenia môže priniesť pozitívne výsledky pri využívaní biomasy ako obnoviteľného zdroja energie. Lesy SR, š.p., OZ Sobrance má spracovaný projektový zámer na využívanie poľnohospodársky nevyužitelných pozemkov na pestovanie rýchlorastúcich drevín, z ktorých je ekonomický výnos vyšší ako z poľnohospodárskej produkcie. Pri zabezpečení dobre fungujúcej spolupráce so súkromným sektorom a legislatívneho zladenia (zmena pozemku na iné účely) sa bude môcť uplatniť model spolupráce s vlastními pozemkov, v rámci ktorej Lesy SR, š.p., OZ Sobrance zabezpečia kompletný servis – od výsadby až do doby produkčnej činnosti, prípadne aj finalizáciu produkcie. Podobný projekt môžu pripraviť aj lesné spoločenstvá v partnerstve a v spolupráci s poľnohospodárskymi subjektmi mikroregiónov.

Aktivity:

- Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín na poľnohospodársky využívaných plochách – iba na pôdach najnižšej bonity, ak nie sú využívané na poľnohospodársku výrobu
- Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín na nevyužívaných plochách

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet prijímateľov podpory na založenie porastov rýchlo rastúcich drevín	výstup
Počet hektárov pôdy so založenými porastmi rýchlo rastúcich drevín	výstup
Výmera oblastí úspešnej starostlivosti o krajinu	výsledok
Zachovanie vysokej pridanej hodnoty krajiny	dopad
Nárast produkcie obnoviteľnej energie	dopad

Opatrenie 2.3: Lesnícko – environmentálne činnosti

Leso-enviromentálna podpora je spôsobom podpory obhospodarovania lesov s cieľom zachovania a zvyšovania biologickej biodiverzity, zachovanie pôvodných lesov, udržiavanie vodných zdrojov a kvality vody. Keďže navrhované opatrenia, ktorých realizácia je potrebná k dosiahnutiu stanovených cieľov, idú nad rámec všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich hospodárenie v lesoch, je možné ich zabezpečiť len dobrovoľným prevzatím leso-environmentálneho záväzku vlastníkom, obhospodarovateľom lesa a následnou kompenzáciou nákladov vzniknutých nad rámec bežného obhospodarovania.

Cieľom opatrenia je zlepšenie biodiverzity lesov, ktoré sa dosiahne zachovaním lesných ekosystémov s vysokou hodnotou, podporou osobitných spôsobov obhospodarovania ochranných lesov a udržiavaním vodných zdrojov a kvality vody. (Stratégia

rozvoja vidieka KSK)

Toto opatrenie má mimoriadny význam pre PR Lysá s izolovaným výskytom duba mnohoplodného a veľmi vzácnymi xerothermnými lesnými a lesostepnými spoločenstvami na strmých svahoch, v ostatných lesoch mikroregiónov sa lesnícko – environmentálne činnosti budú zameriavať na nižšie zadefinované aktivity.

Aktivity:

- Realizácia opatrení na zlepšenie podmienok prežívania a odrastania prirodzeného zmladenia do štádia zaistenia nárastov
- Výchovné zásahy zamerané na podporu biodiverzity a požadovanej funkčnosti lesného porastu
- Podpora prírode blízkych spôsobov obhospodarovania lesných ekosystémov s vysokou hodnotou (génové základne)
- Realizácia výchovných rubov zameraných na podporu diferencovanej štruktúry porastu (výberková prebierka)
- Údržba minimálne 10 metrového pásu pozdĺž vodných tokov – prečisťovanie tokov – protipovodňové opatrenia

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet hektárov lesov, na ktorých boli vykonané podporované aktivity	výstup
Počet prijímateľov podpory	výstup
Výmera oblasti úspešnej starostlivosti o krajinu	výsledok
Zachovanie vysokej prírodnej hodnoty krajiny	dopad

Opatrenie 2.4: Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení

Cieľom opatrenia je obnova produkčného potenciálu v lesoch poškodených prírodnými pohromami a požiarimi a zavádzanie preventívnych opatrení.

Pre dosiahnutie cieľa opatrenia je potrebné:

- zachovať a zveľadiť lesy,
- posilniť biodiverzitu a ekologickú stabilitu lesov,
- zlepšiť verejnoprospešné funkcie lesov
- zachovať pracovné príležitosti vo vidieckych oblastiach,
- znížiť riziko pôdnej erózie – úpravou a novou výstavbou ciest, odvodňovacích kanálov, žľabov a pod. používaním nových techník a materiálov (široké pneumatiky na mechanizmoch)
- zvýšiť ochranu lesov pred požiarimi.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Na plnení tohto opatrenia sa musia podieľať nielen vlastníci a správcovia lesov, ale aj jednotlivé obce a ostatné subjekty pôsobiace v území, hlavne pri zlepšovaní verejnoprospešnej funkcie lesov a zachovávaní a tvorbe pracovných príležitostí.

Aj napriek tomu, že stav lesov v mikroregiónoch je dobrý a pôsobenie biotických, abiotických

a antropogénnych škodlivých činiteľov nie je také negatívne ako v ostatných častiach KSK, preventívne opatrenia, hlavne protipožiarne, sú nevyhnutné. Vzhľadom na stále výraznejšie klimatické zmeny je potrebné pripraviť sa aj na možné nepriaznivé vplyvy abiotických a biotických činiteľov a na odstraňovanie ich prípadných následkov. V prvom rade bude potrebné postaviť a zrekonštruovať celoročne použiteľné lesné cesty kategórie 1L a 2L.

Aktivity:

- Výstavba, prestavba a rekonštrukcia lesných ciest v rámci protipožiarnych a ozdravných opatrení
- Výstavba, rekonštrukcia, opravy a údržba protipožiarnych nádrží
- Budovanie protipožiarnych pásov a priesekov, ich čistenie a údržba

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Dĺžka novovybudovaných, zrekonštruovaných a opravených lesných ciest	výstup
Počet novopostavených, zrekonštruovaných a opravených protipožiarnych nádrží	výstup
Výmera protipožiarnych pásov a priesekov	výstup

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Lesné hospodárstvo:

Program rozvoja vidieka SR na programovacie obdobie 2007-2013

Operačný program životné prostredie

Súkromné zdroje

Bankové úvery

5.4.3 Vidiecky turizmus

Jedným zo strategických cieľov pre všestranný a dlhodobý udržateľný rozvoj vidieka Košického kraja je dosiahnutie úspechu v medzinárodnej konkurencii produktov cestovného ruchu. Pre dosiahnutie tohto cieľa bude kľúčovým faktorom dôsledné rešpektovanie únosnosti vidieckeho priestoru a jasná deliaca čiara medzi destináciami zameranými na masové formy cestovného ruchu a tými, ktoré svoju budúcnosť spoja s komunitne orientovaným vidieckym turizmom.

Stratégiu rozvoja vidieckeho turizmu v Košickom kraji navrhujeme oprieť o dva piliere:

- Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov
- Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Územie MR Borolo a Koromľa má dobré predpoklady pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu. Z analýzy mikroregiónov vyplýva, že v budúcnosti by mal rozvíjať doma smermi, pre ktoré má výborné predpoklady:

- Cestovný ruch vo vidieckom prostredí
- Vínná turistika

Cestovný ruch vo vidieckom prostredí ponúkajúci tiché a pokojné miesta v úzkom kontakte s prírodou a obohatenie programu krajoými zvyklosťami a špecialitami možno rozvíjať prakticky vo všetkých obciach mikroregiónov. Okrem podmienok na aktívne trávenie voľného času vo vidieckom prostredí (horská turistika, cykloturistika, hipoturistika) bude potrebné veľkú pozornosť venovať zážitkovej turistike (pozorovanie prírody – osobitne vtáctva, prezentácia ľudových tradícií a tradičných jedál)

Vínná turistika ako jedna z foriem vidieckej turistiky má v sledovanom území zatiaľ nevyužívaný potenciál. Túto formu možno rozvíjať na základe vypracovanej štúdie „Zemplínska vínná cesta“, konkrétne jej Podvihorlatskú časť.

Pri rozvíjaní vidieckej turistiky v mikroregiónoch bude potrebné postupne odstraňovať nedostatok sebavedomia a zručností vidieckeho obyvateľstva v oblasti poskytovania služieb a nízku kvalitu až absenciu ponuky produktov vidieckeho turizmu, nedostatočnú propagáciu a spoluprácu na mikroregiónálnej úrovni.

Špecifický cieľ 1: Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov

Opatrenie 1.1: Vzdelávanie a výmena skúseností v oblasti tvorby a manažmentu regionálneho produktu vidieckeho turizmu

Aktivity:

- Príprava a realizácia vzdelávacích programov so zameraním na kvalitu produktu vidieckeho turizmu pre poskytovateľov služieb v cestovnom ruchu
- Príprava a realizácia vzdelávacích programov pre verejno-súkromné partnerstvá zamerané na tvorbu a manažment regionálneho produktu vidieckeho turizmu
- Vzdelávanie komunitných manažérov pre systémy manažmentu kvality
- Vzdelávanie a publicita zameraná na pozitívne ovplyvňovanie verejnej mienky k ochrane území v sieti NATURA 2000 v súvislosti s rozvojom produktu vidieckeho turizmu
- Podpora projektov cezhraničnej spolupráce zameraných na výmenu skúseností v oblasti vidieckeho turizmu, hlavne s Ukrajinou

- Podpora odborného rastu začínajúcich podnikateľov vo vidieckom turizme

Pri realizácii aktivít vzdelávania odporúčame sústavne mapovať a rozvíjať vysokú kultúrnu identitu (vrátane jazyka – zemplínske, rusínske a sotácke nárečie), posilniť ju zahrnutím regionálneho vzdelávania do školských zariadení. Využiť v systéme vzdelávania v pohostinnosti a gastronómii silnú väzbu na pôdu (poľnohospodárstvo, les), kultúrnu identitu a spôsob života. Vzdelávanie orientovať na spoluprácu v rámci destinácií a produktov vidieckeho turizmu (systém klastrov). Nadviazať kontakty s Národnou sieťou Zdravých miest, obcí a regiónov Českej republiky a inšpirovať sa skúsenosťami z aplikácie Miestnej agendy 21 v ČR a ďalších krajinách.

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet vzdelávacích programov so zameraním na kvalitu produktu vidieckeho turizmu pre poskytovateľov služieb v cestovnom ruchu	výstup
Počet vyškolených komunitných manažérov pre systémy manažmentu kvality	výsledok
Počet podujatí zameraných na pozitívne ovplyvňovanie verejnej mienky k ochrane území v sieti NATURA 2000 v súvislosti s rozvojom produktu vidieckeho turizmu	výstup
Počet dobrovoľných ochrancov prírody z radov miestneho obyvateľstva	výsledok
Počet podporených a zrealizovaných projektov cezhraničnej spolupráce	výstup

Opatrenie 1.2 Zavedenie značky kvality a oceňovania najlepších produktov vidieckeho turizmu

Aktivity:

- Vytvorenie databázy ubytovacích kapacít a databázy stravovacích služieb v jednotlivých obciach mikroregiónov
- Zmapovanie možností využitia miestnej poľnohospodárskej produkcie pre certifikované stravovacie služby
- Certifikácia miestnych produktov a služieb
- Propagácia certifikovaných ubytovacích a stravovacích služieb na území

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet zariadení zaradených do databázy	výstup
Počet certifikovaných miestnych produktov a služieb	výsledok
Počet návštev na internetovej stránke	Výsledok

Opatrenie 1.3 Podpora tvorby regionálneho produktu vidieckeho turizmu v mikroregiónov

Aktivity:

- Príprava stratégie rozvoja vidieckeho turizmu a implementačných plánov v MR
- Investičné aktivity zamerané na estetizáciu vidieckeho prostredia (hlavne v MR Borolo, ktoré v porovnaní s MR Koromľa zrealizovalo menej investičných aktivít), zachovávanie prvkov tradičnej architektúry a miestnej kultúry v obciach MR
- Rozšírenie siete turistických chodníkov a horských cyklistických chodníkov v oblasti Vihorlatu, vybudovanie nových chodníkov a cyklotrás v oblasti Popriečného
- Zabezpečenie servisných služieb pre užívateľov chodníkov – cykloservisy, požičovne bicyklov
- Koordinácia aktivít vidieckej turistiky v oboch mikroregiónoch
- Budovanie kvalitného značenia cyklotrás a trás pešej turistiky, zabezpečenie prepojenosti značených cyklotrás na susedné územia v rámci KSK (oblasť CHKO Vihorlat, južná časť Zemplína až po hranice s Maďarskou republikou a na jestvujúce trasy za hranicami) a v rámci PSK (Karpatská cyklistická cesta, ktorú tvorí na území Slovenska, Poľska, Ukrajiny, Rumunska a Maďarska vyše 1500-kilometrový okruh trás)
- Vybudovanie lyžiarskeho centra v Podhorodí a jeho prepojenosť na existujúce centrum v Inovciach, vytvorenie podmienok pre rozvoj bežeckého lyžovania
- zriadenie informačného centra v obci Tibava – vstupnej brány do dolín MR Borolo a Koromľa a v obci Vyšné Nemecké – vstupná brána do EÚ
- Vytvorenie a inštalácia informačných tabúl – jednotný dizajn pre celý MR – v každej obci a na vytypovaných frekventovaných bodoch
- Zriadenie odpočívadiel pre turistov a osadenie bezpečnostných stojanov pre bicykle v turisticky exponovaných lokalitách
- Zabezpečenie údržby cyklistických a turistických ciest v spolupráci s Michalovským klubom slovenských turistov
- Udržovanie kultúrnych tradícií – tradičný folklórny festival v Podhorodí, organizovanie animácií vidieckeho života vo Vidieckom múzeu v Záhore
- Rozvoj siete drobných služieb pre turistov
- Rozvoj sprievodných služieb agroturistiky – najmä so zameraním na hipoturistiku
- Vytvorenie informačnej cyklomapy a prezentácia cykloturistiky na webe a v médiách
- Vybudovanie vínnej cesty
- Obnovenie tradície vinobraní – rotačný model (každý rok v inej z obcí: Tibava, Orechová, Priekopa, Choňkovce, Koromľa a Porúbka)

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Vypracovaná stratégia rozvoja vidieckeho turizmu v MR	výstup
Počet podporených projektov zameraných na estetizáciu vidieckeho prostredia	výstup
Dĺžka novovybudovaných turistických chodníkov a cyklotrás v území mikroregiónov	Výstup

Počet servisov pre turistov	výstup
Spoločný kalendár podujatí v obidvoch mikroregiónov	výsledok
Návštevnosť lyžiarskych centier	výsledok
Návštevnosť informačných centier	výsledok
Počet inštalovaných informačných tabúl	výstup
Počet novovybudovaných odpočívadiel	výstup
Tržby za servisné služby	dopad
Počet poskytovateľov služieb na vínnej ceste	výstup
Podiel tržieb z vínnej cesty na celkových tržbách z CR	výsledok
Nárast návštevnosti územia mikroregiónov	dopad

Špecifický cieľ 2: Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu

Opatrenie 2.1 Vytvorenie integrovaného informačného systému propagácie turistických destinácií v kraji na báze web stránky

Cieľom opatrenia je postaviť systém propagácie odvíjajúci sa od jednej web stránky pre celý kraj, pričom špecifiká, jedinečnosť a zvláštnosti jednotlivých destinácií vidieckeho turizmu v ňom budú vyzdvihnuté. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

- Využitie portálu KSK – cestovný ruch, portálu Slovenského zväzu vidieckej turistiky <http://www.agroturist.sk> na propagáciu MR a vytvorenie samostatného portálu zameraného na vidiecky cestovný ruch v území s dôrazom na vínnu turistiku
- Vytvorenie Združenia vidieckeho turizmu, koordinácia služieb a ponúk v mikroregióne a ich propagácia na vyššie uvedených webových stránkach
- Vydanie spoločného sprievodcu po území – kalendár kultúrnych a športových akcií, propagácia ubytovacích a stravovacích zariadení v území mikroregiónu
- Výročné slávnosti, krajové špeciality, možnosť ochutnávky miestnych produktov
- Popularizovanie ľudových tradícií (oživovanie starých remesiel, foriem rukodielnej výroby a vidieckeho spôsobu života)
- Informácie v cudzojazyčných mutáciách

Pri realizácii aktivít tohto opatrenia odporúčame užšie spolupracovať s Regionálnym združením turizmu Zemplín pri propagácii a posilňovaní produktov vidieckeho turizmu v destináciách Zemplína a s mestom Sobrance.

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet návštevníkov internetových stránok a počet propagačných článkov na internetových stránkach KSK a SZVT	výstup
Počet marketingových aktivít založeného Združenia vidieckeho turizmu	výstup
Počet vydaných propagačných materiálov	výstup
Počet jazykových mutácií propagačných materiálov	výstup
Počet návštevníkov podujatí zameraných na popularizovanie ľudových tradícií	Výsledok
Podiel turistov v území na základe informácií z internetových stránok (dotazníková metóda)	výsledok

2.2 Vytvorenie jednotného imidžu pre tlačené informačné materiály a systém ich distribúcie

Imidž regiónu by mal byť postavený na priateľskosti, spolupráci, identite špeciálnych miest a kvalite vzťahov a prostredia s dôrazom na hodnoty chránených území a udržateľnosť vidieckych spoločenstiev. (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Jednotný imidž všetkých tlačným propagačných materiálov má korešpondovať s imidžom kraja, ale má poukázať na špecifiká mikroregiónov ako turistickej destinácie. Preto bude potrebné vypracovať turistické logo a slogan, ktorý vystihne charakteristické znaky tejto destinácie a manuál publicity, ktorý bude záväzný pre každý subjekt CR pri vydávaní individuálnych a spoločných propagačných materiálov

Aktivity:

- Vypracovanie turistického loga a vytvorenie sloganu
- Tvorba, tlač a distribúcia propagačných a informačných turistických materiálov podľa manuálu publicity pre MR Borolo a Koromľa
- Spoločná propagácia a imidž na základe verejno-súkromných partnerstiev, do procesu zapojiť ako dôležitého partnera aj Lesy SR, š.p., OZ Sobrance, lesné spoločenstvá a cirkev ako vlastníka najvzácnejších a turisticky najpríťažlivejších objektov v MR

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet druhov propagačných materiálov a výrobkov s logom a sloganom	výstup
Počet spoločných propagačných materiálov v rámci súkromno-verejného partnerstva	výstup
Miera koordinácie obsahu propagačných materiálov v rámci súkromno-verejného partnerstva	výsledok

Opatrenie 2.3 Monitoring spokojnosti klientov a propagácia pozitívnych príkladov

Aktivity:

- Zaviesť systém dotazníkov na sledovanie kvality služieb a regionálneho produktu s prepojením na značku kvality vidieckeho turizmu v kraji
- Zaviesť systém vyhodnocovania dotazníkov spokojnosti a motivácie návštevníkov na spoluúčasť pri skvalitňovaní turistickej ponuky
- Permanentne využívať internetové stránky na získavanie spätnej väzby od návštevníkov mikroregiónu, využívať rôzne marketingové aktivity (súťaže o pobyt v niektorom zo zariadení CR, o vecné ceny a pod.)

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet zariadení vidieckeho turizmu, ktoré monitorujú spokojnosť klientov	výstup
Počet mediálnych výstupov propagujúcich kvalitu produktov vidieckeho turizmu v mikroregiónoch	výstup
Podiel spokojných klientov z celkového počtu anketovaných návštevníkov	výsledok
Miera nárastu klientov, ktorí sa vracajú do územia	dopad

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Vidiecky turizmus:

Operačný program Vzdelávanie
Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia
Operačný program Životné prostredie
Regionálny operačný program
Program rozvoja vidieka
Operačný program Teritoriálna spolupráca
Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
Operačný program Informatizácia spoločnosti

5.4.4 Obnoviteľné zdroje energie

Využívanie obnoviteľných zdrojov energie (OZE) je predpokladom pre trvalo udržateľný rozvoj vidieka, ako aj naplnenie strategických cieľov energetickej politiky na zabezpečenie diverzifikácie a bezpečnosti dodávok energie...

*Za **strategický cieľ** v oblasti OZE preto považujeme:*

Zníženie závislosti na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárskeho sektoru KSK. (Stratégia rozvoja vidieka)

Analýza územia MR Borolo a Koromľa ukázala, že v danom území sú perspektívne tri druhy obnoviteľných zdrojov energie:

- slnečná energia
- biomasa
- bioplyn

Bude preto potrebné zamerať sa na dva špecifické ciele:

Špecifický cieľ 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK

Špecifický cieľ 2: Využitie slnečnej energie a bioplynu

Špecifický cieľ 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK.

*Naša súčasná poľnohospodárska politika čiastočne rieši nadbytok poľnohospodárskej pôdy vývozom poľnohospodárskej produkcie, systémom údržby lúk a pasienkov, zatrávňovaním, zalesňovaním. Tento prístup ale nemôže plne zaistiť udržanie potrieb ekonomickej a sociálnej úrovne vidieka. Preto sa hľadajú a využívajú ďalšie riešenia. Jedným z nich je orientácia na nepotravinársku produkciu a jej využitie, vrátane zavedenia netradičných energetických plodín, ktoré by zaistili suroviny pre energetický a chemický priemysel. Táto cesta využitia pôdy k **zlepšeniu životného prostredia, zníženiu dovozu drahých surovín a stabilizácii vidieka.** (Stratégia rozvoja vidieka KSK)*

Opatrenie 1.1: Program výroby energetických plodín

Účelom opatrenia je realizovanie aktivít na zníženie závislosti na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárskeho sektoru. Opatrenie zároveň prispieva k trvalo udržateľnému využitiu poľnohospodárskej pôdy a pozitívne vplyva na životné prostredie z hľadiska vybraných environmentálnych aspektov (protierózna funkcia, zadržiavanie vody v krajine, zvyšovanie biodiverzity a pod.) (Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Pre **pestovanie dendromasy** má spracovaný samostatný program š.p. Lesy – odštepny závod Sobrance, ktorý bude založený na spolupráci medzi vlastníckmi nevyužívanej (menej bonitnej) pôdy a štátnym podnikom pri pestovaní rýchlo rastúcich drevín. Podobný program bude potrebné vypracovať aj lesným spoločenstvám spravujúcim lesy v danom území.

Energetické zhodnocovanie fytomasy v MR Borolo a Koromľa odporúčame zamerať hlavne na **likvidáciu poľnohospodárskeho odpadu** (slama a pod.) pre potreby pripravovanej bioplynovej stanice v Choňkovciach.

Možnosti výroby a spracovania produktov biomasy

Využívanie biomasy na spaľovanie

Do tejto kategórie sa zaraďuje biomasa, ktorá vzniká pri **poľnohospodárskej, lesníckej, drevospracujúcej činnosti**, ako aj biomasa, ktorá by mala byť **cielené pestovaná**.

Pestovanie energetických drevín

Pestovanie energetických drevín v prírodných podmienkach MR Borolo a Koromľa je reálne na pomerne veľkej výmere v súčasnosti nevyužívaných a menej kvalitných pôdach horských a podhorských obcí. Okrem toho je v území množstvo prestarnutých ovocných stromov a plôch s náletovými drevinami, ktoré je možné spracovať ako dendromasu. Produkcia rýchlorastúcich drevín sa bude využívať pri riešení tepelného hospodárstva v objektoch samosprávy, ale vzhľadom na súčasný vývoj cien energií možno očakávať rastúci záujem zo strany všetkých obyvateľov.

Aktivity:

- Organizovanie odborných seminárov a informačnej kampane pre odbornú i laickú verejnosť o možnostiach energetického využívania biomasy a s tým súvisiacich podporných programoch EÚ
- Aktívne využívanie drevoštíepky získanej pri obhospodarovaní lesov MR Borolo a Koromľa a pri ošetrovaní ovocných sádov
- Podpora programu Lesov, š.p. OZ Sobrance na pestovanie rýchlorastúcich drevín na nevyužívanej menej bonitnej pôde
- Prestavba kotolní aspoň dvoch základných škôl nachádzajúcich sa v podhorskej oblasti (Podhorod' a Porúbka) na spaľovanie dendromasy

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Počet informačných seminárov o možnostiach energetického využívania biomasy	výstup
Množstvo vyprodukovanej drevoštíepky v m ³	výsledok
Výmera pôdy využívannej na pestovanie rýchlorastúcich drevín	výstup
Počet kotolní prestavaných na spaľovanie dendromasy	výstup
Množstvo ušetrených finančných prostriedkov zmenou tepelného hospodárstva	výsledok

Špecifický cieľ 2: slnečnej energie a bioplynu

Opatrenie 2.1: podpora výroby elektrickej energie a tepla zo slnečnej energie a bioplynu

Z analýzy územia ako aj z Energetickej koncepcie KSK vyplýva, že toto územie má dobrý potenciál na využívanie slnečnej energie. Najperspektívnejšie sú obce pozdĺž cesty E 50 a obec Záhor. Najvhodnejšiu lokalitu na umiestnenie solárneho centra by mala zadať osobitná štúdia.

Vzhľadom na prírodné podmienky a poľnohospodársku produkciu v MR je ekonomicky výhodné vybudovanie bioplynovej stanice. Dlhodobé úsilie PD Vinohrady Choňkovce v tomto smere je v štádiu projektových príprav na začatie výstavby bioplynovej stanice v r. 2010. Predpokladaná ročná produkcia je 4 200 mil. kWh elektrickej energie.

Aktivity:

- Vypracovanie pre – feasibility štúdie na výstavbu solárneho centra na využívanie slnečnej energie
- Podpora projektu bioplynovej stanice Choňkovce

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa	Typ
Pre – feasibility štúdia na výstavbu solárneho centra na využívanie slnečnej energie	výstup
Množstvo vyrobenej elektrickej energie v bioplynovej stanici Choňkovce v kWh / rok	výsledok
Počet zariadení využívajúcich teplo z výroby elektrickej energie v bioplynovej stanici Choňkovce	výstup
Množstvo vyrobeného tepla v bioplynovej stanici Choňkovce GJ /rok	výsledok

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Obnoviteľné zdroje energie:

Operačný program Životné prostredie
 Program rozvoja vidieka
 Operačný program Teritoriálna spolupráca
 Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast

6. Návrh systému implementácie Stratégie rozvoja vidieka MR Borolo a Koromľa

Systém implementácie Stratégie rozvoja vidieka MR Borolo a Koromľa (ďalej len Stratégia) pozostáva z nasledovných činností:

- Riadenie Stratégie
- Implementácia priorít a opatrení
- Monitorovanie a hodnotenie

1. Inštitucionálne zabezpečenie riadenia Stratégie

Riadenie Stratégie zabezpečujú:

- členovia MR Borolo a Koromľa (starostovia obcí, poslanci obecných zastupiteľstiev, členovia jednotlivých obecných komisií)
- Úrad Košického samosprávneho kraja a jeho odbor regionálneho rozvoja

Stratégia bude implemetovaná v spolupráci so sociálno-ekonomickými partnermi na úrovni kraja a Zemplína, napríklad:

- Regionálna rozvojová agentúra Širava Michalovce
- Regionálna rozvojová agentúra Borolo Sobrance
- Prvý michalovský klub slovenských turistov
- Centrum prvého kontaktu Michalovce
- Partnerstvo sociálnej inklúzie Zemplína
- Sobranecké RZO
- ostatné sieťové inštitúcie pôsobiace na vidieku, napr. Vidiecky parlament Východ, Zväz poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností, Združenie vlastníkov pôdy a agropodnikateľov, lesné spoločenstvá a ďalšie záujmové združenia, ktoré majú súvis s navrhovanými opatreniami
- mimovládne organizácie, verejné a súkromné poradenské agentúry

Zastupiteľstvo Košického samosprávneho kraja berie Stratégiu na vedomie, na manažmente sa spolupodieľa aj Úrad Košického samosprávneho kraja, odbor regionálneho rozvoja.

Riadenie Stratégie spočíva v nasledovných činnostiach:

- Koordinácia spracovania Stratégie;
- Vypracovanie manuálov k implementácii Stratégie;
- Zabezpečenie finančného pokrytia implementácie Stratégie;
- Zabezpečenie technickej stránky monitorovania implementácie Stratégie;
- Zabezpečenie nezávislého hodnotenia Stratégie;
- Publicita a informovanosť o Stratégii;
- Vytvorenie informačného systému implementácie potrebného pre finančné riadenie Stratégie,
- Archivácia relevantných dokumentov.

2. Inštitucionálne zabezpečenie plnenia špecifických cieľov a implementácie opatrení Stratégie

Implementáciu Stratégie rozvoja vidieka KSK zabezpečuje Agentúra na podporu regionálneho rozvoja, n. o., ktorá je kľúčovým partnerom Regionálnej rozvojovej agentúry Širava Michalovce a Regionálnej rozvojovej agentúry Borolo Sobrance pri implementácii Stratégie v MR Borolo a Koromľa.

Úlohy a poslanie RRA Širava a Borolo pri plnení špecifických cieľov Stratégie:

- Poradenský servis v súvislosti s prípravou a implementáciou jednotlivých projektov v rámci Stratégie.

- Šírenie informácií, publicity a komunikácií v súvislosti s implementáciou. Stratégie
- Pomoc pri vypracovaní Integrovannej stratégie rozvoja územia (ISRÚ) budúcej Miestnej akčnej skupine v rámci prístupu LEADER, pri manažovaní MAS a v monitorovaní cieľov (ISRÚ)
- Členstvo v rozvojových partnerstvách a pomoc pri vyhľadávaní finančných zdrojov a pod.

3. Inštitucionálne zabezpečenie monitorovania a hodnotenia

Monitorovanie implementácie Stratégie zabezpečuje Odbor regionálneho rozvoja Ú KSK v súčinnosti s MR Borolo a Koromľa

Úlohy monitorovania:

- Dozerať nad plnením cieľov Stratégie;
- Monitorovať implementáciu Stratégie podľa definovaných indikátorov výstupov, výsledkov a dopadov;
- Navrhovať a predkladať MR Borolo a Koromľa a Z KSK zmeny v obsahu Stratégie (špecifické ciele, opatrenia) v prípade, že definované špecifické ciele a opatrenia prestali byť relevantné pre rozvoj vidieka v mikroregióne
- Zabezpečiť súčinnosť a komunikáciu s nezávislým hodnotiteľom Stratégie;

Hodnotenie sa zabezpečí dvakrát – strednodobé a záverečné hodnotenie. Úlohou hodnotiteľa je na základe stanovených indikátorov hodnotenia, cieľových rovín a skutočnosti zodpovedať hodnotiace otázky a zistiť, či plánovaná intervencia splnila očakávané ciele.

2.7 Návrh monitorovacieho rámca

Návrh kľúčových indikátorov na monitorovanie kvality života v MR Borolo a Koromľa

Oblasť	Názov ukazovateľa	Jednotka
Životné prostredie	Podiel obyvateľov pripojených k rozvodom pitnej vody	%
	Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s čistiarnou odpadových vôd	%
	Podiel vytriedených zložiek komunálneho odpadu (papier, sklo, plasty...) na celkovej produkcii komunálneho odpadu	%
	Počet vypracovaných urbanistických štúdií	počet
Ľudské zdroje	Podiel dlhodobo evidovaných nezamestnaných na celkovom počte uchádzačov o prácu	%
	Počet nových pracovných miest pre znevýhodnených uchádzačov	počet
	Podiel dlhodobo nezamestnaných umiestnených na trhu práce	počet
	Miera dlhodobej nezamestnanosti na vidieku	%
	Počet absolventov projektov ďalšieho vzdelávania z vidieckych oblastí	počet
	Miera úspešnosti podávania projektov	%

Ekonomika vidieka	Podiel poľnohospodárskej pôdy obhospodarovanej ekologickým spôsobom	%
	Podiel poľnohospodárskej pôdy využitej na produkciu dendromasy	ha
	Počet novozaložených malých a stredných podnikov	počet
	Počet nových investičných projektov	ks
	Podiel domácností pripojených na internet	%
	Počet záujmových združení pôsobiach v sektore agroturistiky (cestovného ruchu)	počet
	Rozloha zalesnenej pôdy	ha
	Počet poskytovateľov ubytovania na súkromí	počet
	Podiel certifikovaných zariadení vidieckeho turizmu	%
	Počet a inštalovaný výkon zdrojov elektrickej energie a tepla na báze obnoviteľných zdrojov energie (biomasy, bioplynu)	počet, GWh, GJ

Zdroj: Stratégia rozvoja vidieka KSK

7. Zásobník projektov

Tematická oblasť	Špecifické ciele a opatrenia	Projektové zámery
Životné prostredie	ŠC 1: Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny	
	1.1. Revitalizácia vidieckej krajiny a zvýšenie ekologickej stability krajiny	Inovce - Regulácia potoka – podpísaná zmluva Ruský Hrabovec - Regulácia potokov Husák - regulácia a údržba potoka Kolibabovce - regulácia miestneho potoka – žiadosť v rámci POD
	ŠC 2: Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v MR Borolo a Koromľa	
	2.1. Zapájanie obcí do starostlivosti o chránené územia a vytváranie podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky, resp. trvalo udržateľného turizmu	
	ŠC 3: Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry	
	3.1. Zlepšenie kvality vôd budovaním vodohospodárskej infraštruktúry	Výstavba vodovodov a vodárenských objektov v obciach: Beňatina - spracovaná projektová dokumentácia na nový vodovod Inovce - stavebné povolenie na výstavbu vodovodu Ruská Bystrá - projektový zámer Ruský Hrabovec - projektový zámer Výstavba kanalizácie v obciach: Horná - dobudovanie kanalizácie – cca 1 km Choňkovce - Príprava výstavby kanalizácie Koromľa - kanalizácia vo výstavbe Orechová - technická dokumentácia a stavebné povolenie – žiadosť na Envirofonde Tibava - kanalizácia pred kolaudáciou, verejná časť hotová, prebieha pripájanie na domové prípojky - projekt čerpá zo ŠF – ZI, 2.1. Záhor - dokončenie kanalizácie Petrovce - projektová dokumentácia na domové čističky, žiadosť na Envirofonde
	3.2. Zefektívnenie nakladania s odpadmi	Hlivišťa - projekt nové kompostovisko – pripravuje sa projektová dokumentácia + majetkové vysporiadanie Husák - obecné kompostovisko – štádium riešenia Choňkovce - projekt Likvidácie starých environmentálnych záťaží – žiadosť na Envirofonde Inovce - projekt Likvidácia divokých skládok Kolibabovce - projekt Likvidácia divokých skládok Koňuš - predložený projekt – likvidácia divokých skládok (Envirofond) Koromľa - spracovaná projektová dokumentácia na likvidáciu divokých skládok Krčava - projekt Sanácia a rekultivácia skládok komunálnych odpadov v obci Krčava – do novembra 2009, schválené MŽP Obecné kompostovisko (+ pre obce Orechová, Sejkov, Nižné Nemecké a Kristy) - príprava projektovej dokumentácie Petrovce - projekt Uzatvorenie a rekultivácia skládok KO – divoká Podhorod - projekt Likvidácia divokých skládok – dotácia z Envirofonde – podpísaná zmluva Porúbka - projekt Sanácia divokých skládok – Uzavretie a rekultivácia skládok komunálneho odpadu

Tematická oblasť	Špecifické ciele a opatrenia	Projektové zámery
Životné prostredie	3.2. Zefektívnenie nakladania s odpadmi	– žiadosť na Envirofonde
		Priekopa - projekt Uzavretie a rekultivácia skládok TKO – schválený a podporený z Envirofonde
		Ruský Hrabovec - Likvidácia divokých skládok - projektový zámer
		Vyšné Nemecké - obecné kompostovisko - projektový zámer
Osídlenie a výstavba	ŠC 1: Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia	
	1.1. Podpora udržania a rozvoja atraktivity vidieckych sídiel MR Borolo a Koromľa	Hlivišťa - dokončenie športového areálu (viacúčelové ihrisko)
		Krčava - Vybudovanie a rekonštrukcia detských športových ihrísk
		Podhorod' - výstavba multifunkčného ihriska
		Priekopa - výstavba multifunkčného ihriska (tenisový kurt, basketbalové ihrisko)
	1.2. Zachovanie a obnova prvkov tradičnej architektúry a krajinného obrazu	Ruská Bystrá - rekonštrukcia dreveného kostolíka Sv. Michala - výmena poškodených častí stavby - projektový zámer
	ŠC 2: Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore	
	2.1. Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev	Baškovce
		Výstavba chodníkov – zameranie, výškopis a polohopis
		Výstavba parku - potreba majetkového vysporiadania
		Vysporiadanie vlastníctva pozemkov pod budovou kult. Strediska, ihriskom
		Beňatina
		prístavba KD - spracovaný projekt
		dom smútku
		úprava miestnych komunikácií (1,8 km + 1,2 km – účelová komunikácia – prístup na hosp. dvor)
		Hlivišťa
		Rekonštrukcia a výstavba chodníkov
		Rekonštrukcia OcÚ a KD
		Zóna oddychu – úprava verejných priestranstiev (od kostola po potraviny)
		Horňa
		Výstavba kultúrneho domu
		Potreba prestavby domu smútku (je projektová dokumentácia)
		Miestne komunikácie – cca 2 500 m
		Husák - dostavba domu smútku
		Choňkovce
		Výstavba chodníka a rozšírenie cesty – združená akcia VÚC a obce
		Rekonštrukcia OcÚ a KD – fasády, výmena okien – z vlastných zdrojov
		Výstavba amfiteátra
		Dostavba chodníkov – cca 6 mil. sk
		Inovce
		Prístavba kultúrneho domu
		Miestne komunikácie, priekopy a verejné priestranstvá – chýba stavebné povolenie (4 km miestnych komunikácií)
		Rozpracovaný projekt na dom smútku

Tematická oblasť	Špecifické ciele a opatrenia	Projektové zámery
Osídlenie a výstavba	2.1. Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev	Kolibabovce
		Modernizácia a rekonštrukcia verejného osvetlenia
		Rekonštrukcia miestneho rozhlasu
		Rekonštrukcia miestnych komunikácií
		Rekonštrukcia OcÚ a požiarnej zbrojnice
		Koňuš
		využitie priestorov bývalej školy - rekonštrukcia budovy, následne využívanie pre klub dôchodcov a posilňovňa; vonkajšie priestory – zriadenie multifunkčného ihriska
		oddychové zóny v obci - psracovaná štúdia
		výstavba miestnych komunikácií
		Koromľa
		Stavebné konanie na rekonštrukciu a modernizáciu miestnych komunikácií a chodníkov (vybudovaných – 1 km)
		Prístavba/nadstavba kultúrneho domu
		Krčava
		Rekonštrukcia ných ciest (cca 2 km) a chodníkov a zastávok SAD – projektová dokumentácia
		Rekonštrukcia verejného osvetlenia
		Rekonštrukcia ného rozhlasu
		Úprava verejných priestranstiev
		Orechová
		Rekonštrukcia ného rozhlasu (realizuje sa)
		Rekonštrukcia KD a OcÚ – spracovaná projektová dokumentácia a stavebné povolenie
		Vybudovanie oddychovej zóny – vypracovaný projekt
		Petrovce
		Oddychová zóna obce Petrovce – vodná nádrž – technická dokumentácia, štádium stavebné povolenie
		Miestne komunikácie (1,3 km) – nový povrch
		Podhorod'
		sadovnicke úpravy kultúrno-oddychovej zóny obce Podhorod' - projektová dokumentácia a žiadosť z POD)
		výstavba chodníka
		Verejné osvetlenie
		Priekopa:
		Priestor – projekt komplexných úprav verejného priestranstva a skvalitnenie životného prostredia v obci Priekopa (Výstavba chodníkov – prepojenie zrealizovaných parkových úprav) – spracovaná projektová dokumentácia z POD, investičný projekt
		Rekonštrukcia miestnych komunikácií – cca 3,5 km (snaha o preradenie miestnej komunikácie do Porúbky na cestu III. triedy)
		Ruský Hrabovec
		Miestne komunikácie – asfaltový povrch
		Požiarna zbrojnica
		Tibava
		Rekonštrukcia a výstavba chodníkov a miestnych komunikácií – projekt spracovaný na stavebné povolenie
		Rekonštrukcia KD a OcÚ – projektová dokumentácia na stavebné povolenie
		Revitalizácia parku

Tematická oblasť	Špecifické ciele a opatrenia	Projektové zámery
Osídlenie a výstavba	2.1. Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev	Vojnatina
		Rekonštrukcia KD a OcÚ
		Oddychová zóna obce – spracovaná projektová dokumentácia
		Miestne komunikácie - obnova povrchu, cca 3 km
		Vyšné Nemecké
		Spracovaná projektová dokumentácia na rekonštrukciu a prístavbu klubu mladých (kultúrny dom)
		Spoločensko-sociálna budova a amfiteáter – (kvôli Dňom priateľstva) – projektová dokumentácia – náklad cca 10,5 mil. Sk
		Rekonštrukcia ných komunikácií – cca 2,5 km
		Záhor
		Dokončenie areálu ukrajinsko-slovenskej spolupráce
Ľudské zdroje	2.2. Rozvoj infraštruktúry pre komerčné aktivity podnikateľov a obcí	Hlivišťa - rekonštrukcia budovy školy – ubytovňa, prípadne klubovňa, prezentačné účely
		Husák - zriadenie ubytovne (v budove OcÚ) – 6 lôžok, z vlastných finančných prostriedkov
		Choňkovce - Rekonštrukcia Kádaroveho domu
	ŠC1: Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa 1.1. Posilnenie kapacít základných škôl ako nástroja pre zvyšovanie zamestnateľnosti znevýhodnených skupín obyvateľstva v MR Borolo a Koromľa 1.2. Zapájanie nezamestnaných zo znevýhodnených skupín do lokálneho ekonomického života 1.3. Preventívne opatrenia na zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa	
		Koromľa - Prístavba MŠ - vo výstavbe
		Podhorod - Rekonštrukcia materskej školy
Ekonomika vidieka	ŠC 2: Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku 2.1. Prispôbovanie stredných škôl meniacim sa potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám 2.2. Posilnenie celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami vidieka ŠC 3: Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov v MR Borolo a Koromľa a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik 3.1. Posilnenie kapacít vidieka na využitie podporných prostriedkov na realizáciu 3.2. Zintenzívnenie medziobecnej spolupráce	
	ŠC 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti 1.1. Podpora spracovateľských aktivít na báze alternatívnej a ekologickej 1.2. Podpora rozvoja služieb a obchodu 1.3. Podpora sociálnej ekonomiky a podnikania ŠC 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku 2.1. Zvyšovanie kvality dopravného prepojenia vidieckych oblastí na kohézne a inovačné póly rastu 2.2. Podpora informatizácie a budovania komunikačnej infraštruktúry 2.3. Podpora sieťovania, podnikateľských klastrov a obchodných organizácií výrobcov	
		Husák - vybudovanie cesty Husák - Koromľa Krčava - Vybudovanie parkovísk Vojnatina - autobusová zastávka - z POD

Tematická oblasť	Špecifické ciele a opatrenia	Projektové zámery
Poľnohospodárstvo	ŠC 1: zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja	
	Opatrenie 1.1. Efektívna exploatácia výrobných základne - pôdy a hospodárskych zvierat, meliorácie a pozemkové úpravy	
	Opatrenie 1.2. Uplatňovanie agroenvironmentálnych výrobných postupov a zásad životných podmienok zvierat	
	ŠC 2: Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva	
	2.1. Modernizácia, reštrukturalizácia a inovácia kapitálovej vybavenosti agrosektoru KSK	RD Koromľa - Modernizácia strojového parku Rekonštrukcia a modernizácia skladového hospodárstva na uskladnenie obilovín, olejnin a priemyselných hojív
	2.2. Pridávanie hodnoty poľnohospodárskym produktom	
	ŠC 3: Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva	
	3.1. Zvyšovanie vedomostnej úrovne a zamestnanosti v agrosektore	
Lesné hospodárstvo	3.2. Podpora odbytu agrokomodít	
	ŠC 1: Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora	
	1.1. Pridávanie hodnoty do produktov lesného hospodárstva	
	1.2. Zvýšenie hospodárskej hodnoty lesov	
	1.3. Odborné vzdelávanie a informačné aktivity v oblasti lesníctva	
	ŠC 2: Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy	
	2.1. Prvé zalesnenie nelesnej pôdy	
	2.2. Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín	
Vidiecky turizmus	2.3. Lesnícko - environmentálne činnosti	
	2.4. Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení	
	ŠC 1: Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov	
	1.1. Vzdelávanie a výmena skúseností v oblasti tvorby a manažmentu regionálneho produktu vidieckeho turizmu	
	1.2. Zavedenie značky kvality a oceňovania najlepších produktov vidieckeho turizmu v kraji	
	1.3. Podpora tvorby regionálneho produktu vidieckeho turizmu v pilotných územiach	
	ŠC 2: Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu	
	2.1. Vytvorenie integrovaného informačného systému propagácie turistických destinácií v kraji na báze web stránky	
Obnoviteľné zdroje energie	2.2. Vytvorenie jednotného imidžu pre tlačené informačné materiály a systém ich distribúcie	
	2.3. Monitoring spokojnosti klientov a propagácia pozitívnych príkladov	
	ŠC 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK	
	1.1. Program výroby energetických plodín	
	ŠC 2: slnečnej energie a bioplynu	
	2.1. podpora výroby elektrickej energie a tepla zo slnečnej energie a bioplynu	PD Vinohrady Choňkovce - projekt výstavby bioplynovej stanice

Použitá literatúra a informačné zdroje:

Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja, VVMZ, spol. s.r.o., 2007
Stratégia využitia obnoviteľných zdrojov energie v Košickom samosprávnom kraji, 2007
Energetická politika Košického samosprávneho kraja, 2007
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja MR Borolo
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Orechová na roky 2007 - 2013
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Husák na roky 2007 - 2013
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Porúbka na roky 2007 – 2013
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Tibava
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Záhor na roky 2007 – 2013
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Vojnatina na roky 2008 – 2014
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Priekopa
Integrovaný turistický plán mikroregiónu Borolo, 2008
XXIII. Východoslovenský tábor ochrancov prírody s medzinárodnou účasťou, zborník, Choňkovce 1999
Paul Van Mierlo: Príručka vidieckej turistiky a agroturistiky, Agroinštitút Nitra, 2005

<http://www.enviro.gov.sk/servlets/files/15060>

www.infozemplin.sk

<http://sk.wikipedia.org>

http://www.so.ouzp.sk/info_zp.html

www.sazp.sk

www.apa.sk

www.lesy.sk

www.pozfond.sk

www.source.asso.fr